

A young reindeer with light brown fur and small antlers stands in a snowy forest. The reindeer is looking directly at the camera. The background is a blurred winter forest with snow-covered ground and trees.

Juha Joonna

**PORONHOITOLAKI
OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ**

Tutkimus poronhoitolain soveltamisesta
hallintotuomioistuinten oikeuskäytännössä

PORONHOITOLAKI OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ

Tutkimus poronhoitolain soveltamisesta hallintotuomioistuinten oikeuskäytännössä

Juha Joonas

Rovaniemi 2021

ISBN 978-952-337-255-9

ISSN 0783-4144

Juridica Lapponica 49

Kannen kuva: Veli Kouri | Kannen taitto: Reetta Linna

ALKUSANAT

Tämän tutkimuksen juuret alkavat olla jo varsin kaukana menneisyydessä. Vuonna 1989 sain valmiiksi opinnäytetyöhön perustavan tutkimuksen 'Poronhoidon hallinto ja hallintolainkäyttö'. Seuraavana vuonna tuli voimaan uusi poronhoitolaki. Jo tuolloin oli esillä, että samalla tavalla kuin monen muunkin lain osalta, myös poronhoitolaista olisi syytä tehdä sitä koskeva lakikommentaari. Tähän asiaan oli tarkoitus palata siinä vaiheessa, kun uuden lain soveltamisesta alkaisi olla riittävästi oikeuskäytäntöä.

Tämä asia jäi tuolloin muihin kiireisiin. Asia ei olisi välttämättä myöhemminkään edennyt, jollei Lapin ELY-Keskus olisi myöntänyt vuonna 2018 tällaiselle tutkimukselle rahoitusta porotalouden ja luontaiselinkeinojen tutkimusmäärärahoista. Haluankin tässä yhteydessä kiittää samastani määrärahasta. Samalla haluan kiittää myös tutkimuksen ohjausryhmän jäseniä eli porotalousasiantuntija Päivi Kainulaista ja ryhmäpäällikkö Anne Ristiojaa Lapin ELY-Keskuksesta, toiminnanjohtaja Anne Ollilaa Paliskuntain yhdistyksestä sekä saamelaiskäräjien edustajaa Asko Länsmania.

Lisäksi haluan kiittää Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden pitkäaikaista hallinto-oikeustuomaria Pirjo Pyhäjärveä. Hän on ystävällisesti lukenut käsikirjoituksen ja tehnyt siihen useita hyödyllisiä ja tarpeellisia parannusehdotuksia. Suuret kiitokset hänelle tästä avusta.

Raanujärvellä 2. helmikuuta 2021

Juha Joonas

SISÄLLYS

1. Johdanto	5
2. Oikeuskäytäntöä koskien muun lainsäädännön kuin poronhoitolain soveltamisesta paliskunnan päätöksenteossa	8
2.1. Poronhoidon harjoittamiseen liittyvä erimielisyys, joka on ratkaistu hallintoriita-asiana	8
2.2. Esteellisyysäännösten soveltaminen paliskunnan toiminnassa	10
3. Oikeuskäytäntöä valituksista, jotka liittyvät poronhoitolain soveltamiseen	14
3.1 Paliskunta (6 §)	14
3.2. Paliskunnan tehtävät (ja toimivalta 7 §)	16
3.3. Poronomistajan oikeudet paliskuntaan nähden (9 §)	21
3.4. Porojen tuominen paliskunnan alueelle (10 §)	23
3.5. Paliskunnan osakkaan velvollisuudet paliskuntaan nähden (12 §)	25
3.6. Paliskunnan kokouksen koollekutsuminen (14 §)	26
3.7. Kokousmenettely ja äänestäminen paliskunnan kokouksessa (15 §)	29
3.8. Poroisäntä (19 §)	34
3.9. Porojen määrän määrääminen (21 §)	35
3.10. Porojen vähentäminen (22 §)	36
3.10.1. Porojen vähentämistä koskevan paliskunnan päätöksen yleiset edellytykset	36
3.10.2. Porojen vähentämisjärjestys	37
3.10.3. Pakkoteurastuspäätöksen kohdentaminen vain osalle poronomistajia	41
3.10.4. Porojen määrän vähentäminen ”erotuskohtaisesti”	44
3.10.5. Vähennyspäätös, jossa vähennettävät porot erotellaan iän ja sukupuolen perusteella	45

3.10.6. Rästi- ja hyvityspistejärjestelmä	48
3.10.7. Teurastusrästien siirtyminen porojen ja porokarjan luovutuksen yhteydessä	54
3.10.8. Porojen vähentämisestä vaadittava näyttö	57
3.10.9. Porojen vähentäminen poronomistajan puolesta	60
3.10.10. Kiintiöjärjestelmä	61
3.10.11. Kiintiöiden luovuttaminen	65
3.10.12. Viranomaisten toimivalta pitää poromäärä sallitulla tasolla	67
3.10.12.1. Rikosoikeudelliset sanktiot	68
3.10.12.2. Uhkasakko hallinnollisena pakkokeinona koskien poroluvun pitämistä sallitulla tasolla	69
3.10.13. Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä	73
3.11. Eräiden porojen merkitseminen (24 §)	81
3.12. Poroerotukset (28-29 §)	82
3.13. Poroluettelo (30 §)	83
3.14. Poroaidan rakentaminen (39 §)	88
3.15. Porojen kokoaminen (41 §)	89
3.16. Porokarjan luovuttaminen (43 §)	90
3.17. Muutoksenhaku paliskunnan päätöksiin (44 §)	94
3.17.1. Valitusaika	95
3.17.2. Tutkimatta jättäminen	97
3.17.3. Päätöksen kumoaminen	101
3.18. Valvonta (52 §)	102

1. Johdanto

Tämän tutkimuksen tutkimuskohteena on poronhoidon hallintoa ohjaavan lainsäädännön soveltaminen ja tulkinta. Tutkimuksen keskeisen aineiston muodostaa hallintotuomioistuinten eli hallinto-oikeuden (HaO, aikaisemmin läänioikeus, LO) ja korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) poronhoitoon liittyvissä asioissa antamat ratkaisut.

Tutkimusta varten käytiin käytännössä lävitse ne poronhoidon harjoittamiseen liittyvät päätökset, jotka on annettu nykyisen poronhoitolain aikana eli vuoden 1990 jälkeen. Lisäksi aineistoon sisältyy myös 1980-luvulla eli edellisen poronhoitolain aikana annettuja päätöksiä. Mukana on myös muutama poronhoidon harjoittamiseen liittyvä siviilituomioistuimen päätös.

Tutkimuksen nimi 'Poronhoitolaki oikeuskäytännössä' ei tarkkaan ottaen kuvaa tutkimuksen sisältöä. Näin siksi, että tutkimuksen ulkopuolelle jää poronhoitolain 6. luku, jossa säädellään porojen aiheuttamien vahinkojen korvaamista. Nämä kysymykset, kuten muutkin siviilioikeudelliset riidat, ratkaistaan yleisissä tuomioistuimissa, ensimmäisessä asteessa käräjäoikeudessa. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät myös ne HaO:n ja KHO:n päätökset, joissa oli kysymys Paliskuntain yhdistyksen hallituksen päätöksestä tehdyistä valituksista.

Työn lähtökohtana oli se, että se palvelee käytännön oikeuselämän tarpeita. Kysymys on ensisijaisesti oikeuskäytäntöön perustuvasta pykäläkommentaarista eikä siis varsinaisesta oikeustieteellisestä tutkimuksesta, jossa jotain määrättyä oikeuskysymystä tarkastellaan usean eri oikeuslähteiden näkökulmista. Tutkimuksen alussa valittiin myös lähtökohta, jossa tutkimuksen rakenne seuraa poronhoitolain systematiikkaa.

Tutkimuksessa on pyritty ensisijaisesti tuomaan esille se, millaiset paliskunnan kokouksen päätökset on katsottu lainvastaisiksi ja toisaalta millaiset väitteet päätösten lainvastaisuudesta ovat tulleet hylätyiksi. Kysymys on siis siitä, että lukijalle syntyisi kuva siitä, minkä vuoksi paliskunnan päätös on kumottu tai minkä vuoksi valitus on hylätty. Oikeuskäytäntöä tuntemalla on mahdollista välttää päätöksen kumoamiseen johtaneet syyt ja toisaalta paliskunnan osakas voi paremmin arvioida milloin päätöksen kumoamiselle on olemassa edellytyksiä.

Tilan säästämiseksi ja luettavuuden parantamiseksi yksittäisistä tapauksista oli mahdollista kirjoittaa ainoastaan suppea yhteenveto. Yleensä on kuitenkin pyritty siihen, että varsinainen oikeuskysymys tulisi päätösten referaateissa esille. Alaviitteessä on myös mainittu päätöksen antopäivä ja päätösnumero. Asiasta kiinnostuneen on mahdollista tilata kyseinen päätös

tuomioistuimen kirjaamosta. Tässä yhteydessä näitä päätöksiä ei ollut mahdollista analysoida tarkemmin. Muutaman päätöksen osalta on kuitenkin esitetty yksittäisiä huomioita.

Yksityiskohtaisemmin on käsitelty ainoastaan poronhoitolain 22 §:ää eli porojen pakolliseen vähentämiseen liittyviä kysymyksiä. Kuten myöhemmin tulee esille, suurin osa paliskunnan päätöksistä tehdystä valituksista koskee juuri tätä problematiikkaa. Suurimmat haasteet liittyvät juuri porojen vähentämiseen, olipa kysymys sitten paliskunnan pyrkimyksestä pitää poromäärä lain edellyttämällä tasolla tai yksittäisen osakkaan oikeusturvasta. Tähän liittyviä kysymyksiä on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin jakson lopussa, jossa tehdään myös eräitä johtopäätöksiä ja ehdotuksia.

Tutkimuksen alkuvaiheessa oli tarkoitus laatia myös asiaan liittyvä historiallinen katsaus. Tästä kuitenkin luovuttiin. Varsin pian kävi selville, että aikaisemmasta lainsäädännöstä ei ollut juurikaan löydettävissä apua voimassa olevan säädöksen tulkintaan. Tällä tavalla tämä asia on nähty myös oikeuskäytännössä. Kun monen muun oikeudenalan piirissä – erityisesti esineoikeudessa – säädöksen tulkinnassa käytetään apuna edeltävää lainsäädäntöä ja sen esitöitä, aineistosta löytyy oikeastaan vain yksi oikeustapaus, missä on viitattu vuosien 1932 ja 1948 poronhoitolakien säännöksiin ja niiden esitöihin.

Tässä tutkimuksessa poronhoidon hallintoon liittyvä oikeuskysymyksiä lähestytään siis yksittäisen lainkohdan kontekstissa. Jos poronhoidon hallintoa kuitenkin tarkastellaan laajemmin kuin yksittäisten pykäliden tasolla, siitä voidaan löytää syitä myös niihin ongelmiin, jotka tulevat esille myös käytännössä. Paliskunta on varsinaisen julkishallinnon ulkopuolinen oikeushenkilö. Paliskunta on toisaalta poronhoitoelinkeinon harjoittajien taloudellinen yhteenliittymä ja toisaalta sillä on viranomaistoimintaan rinnastettavia tehtäviä. Sen on katsottu vakiintuneesti olevan osa niin kutsuttua välillistä julkista hallintoa. Tähän kategorian kuuluville yhteisöille on tyypillistä, että ne toimivat valtion tai kunnallisen hallinnon ulkopuolella mutta niille on lainsäädännöllä annettu oikeus käyttää julkista valtaa.

Välilliseen julkiseen hallintoon kuuluvan yhteisön asema on jo lähtökohtaisesti oikeudellisesti haastava. Paliskunnan hallinnossa on kysymys siitä, että paliskunnan osakkaat tekevät päätöksiä, jotka koskevat paitsi muita osakkaita, myös heitä itseään. Kun päätöksiä tehdään asioissa, jotka koskevat välittömästi myös päätöksentekijää itseään, on selvää, että päätöksentekoa ei voi pitää kovin riippumattomana ja objektiivisena. Kärjistäen voitaisiin sanoa, että lainsäätäjät on ulkoistanut hallinnon niille, jotka ovat tämän hallinnon kohteena. Julkisen vallan näkökulmasta järjestelmä on epäilemättä kustannustehokas, mutta tällöin voi syntyä tilanne, jossa oma etu, yhteinen etu ja lopulta myös yleinen etu voivat joutua ristiriitaan keskenään.

Käytännössä kysymys on toisaalta paliskunnan oikeudesta päättää paliskunnan alueen poronhoitoa koskevista – ja myös lakisääteisistä - asioista ja toisaalta yksittäisen poronhoitajan oikeusturvasta. Erityisesti viime vuosikymmen aikana tapahtunut poromäärien kasvu on eräissä paliskunnissa johtanut tilanteeseen, jossa näiden kahden eri lähtökohdan yhteensovittaminen on osoittautunut vaikeaksi. Näin voi sanoa ainakin sillä perusteella, että nimenomaan ne paliskuntien päätökset, joissa on kysymys poromäärien pitämisestä lain edellyttämällä tasolla, ovat olleet se asiaryhmä, joista on tehty eniten valituksia hallintotuomioistuimiin. Poronhoitoon liittyvien asioiden päätyminen tuomioistuimen käsittelyyn on tilanne, jota tulisi välttää. Tällaiset tilanteet voivat myös lisätä ristiriitoja poronhoitajayhteisöjen sisällä.

Kysymys ei ole pelkästään lainsäädännöstä tai juridiikasta vaan asian taustalla voidaan nähdä myös syitä, jotka ovat tyyppisiä tilanteissa, johon nykymuotoinen poronhoito voidaan rinnastaa. Jos poronhoitoa ajatellaan pelkästään toimeentulon näkökulmasta, kysymys on yksinkertaistaen siitä, että mitä enemmän poroja, sen parempi toimeentulo. Osakkaan intressissä on lisätä porojensa määrää. Toisaalta, koska poronhoito perustuu vapaaseen laiduntamisoikeuteen ja lähtökohtaisesti myös luonnonlaitumien riittävyteen, paliskunnan alueella laiduntavien porojen määrä ei voi kasvaa miten suureksi tahansa. Mikäli näin tehdään, tästä aiheutuu vahinkoa kaikille alueen poronhoitajille.

Laajemmassa kuvassa poromäärien liiallisen kasvun syyt ja siitä aiheutuvat ongelmat ovat lähellä tilannetta, jota ympäristötieteissä ja –filosofiassa kutsutaan nimityksellä ”yhteisalueiden tragedia” (The Tragedy of the Commons). Tätä nimitystä käytettiin Garret Hardingin vuonna 1968 Science-lehdessä julkaistusta artikkelista, joka on yksi kaikkien aikojen eniten viitattu tieteellinen artikkeli.

Porojen lukumäärä ei koske myöskään pelkästään poronhoitajia. Jos poroja on liikaa, tästä aiheutuu ongelmia myös muille. Niin kutsuttu yleinen etu vaatii poromäärien rajoittamista. Suhteessa muuhun poronhoitoalueella asuvaan väestöön ja maankäyttöön, kysymys on poronhoidon, luonnonympäristön ja muun maankäytön välisen tasapainon säilyttämisestä.

Paliskunnan asema julkisen ja yksityisen välimaastossa voi aiheuttaa myös sen, että aina ei ole selvää, miltä osin hallinnon yleisäännöksiä tulee soveltaa paliskunnan toiminnassa ja päätöksenteossa. Eräänä esimerkkinä voidaan mainita esteellisyyttä koskevien säännösten soveltaminen. Poronhoitolaissa ei ole esteellisyyssäännöksiä. Kuitenkin, kuten myöhemmin tulee esille, oikeuskäytännössä on useammankin kerran noussut esille kysymys siitä, tulisiko myös paliskunnan toiminnassa soveltaa esteellisyyttä koskevia säännöksiä. Esteellisyydestä säädetään nykyään hallintolain 27-28 §:ssä.

Poronhoitolaki ei siis ole ainoa säädös, jonka soveltaminen ja tulkinta voi tulla esille paliskunnan toimintaan ja päätöksentekoon liittyen. Tuomioistuin voi myös soveltaa muuta lainsäädäntöä,

vaikka valittaja olisi perustanut vaatimuksensa siihen, että poronhoitolakia on rikottu. Poronhoidon harjoittamiseen liittyvä erimielisyys on mahdollista käsitellä myös hallintoriita-asiana. Tutkimuksen aluksi käydään lävitse sitä oikeuskäytäntöä, joka liittyy näihin kahteen kysymykseen ja sen jälkeen poronhoitolain soveltamista koskevaa oikeuskäytäntöä pykäläjärjestyksessä.

2. Oikeuskäytäntöä koskien muun lainsäädännön kuin poronhoitolain soveltamista paliskunnan päätöksenteossa

2.1. Poronhoidon harjoittamiseen liittyvä erimielisyys, joka on ratkaistu hallintoriita-asiana

Hallintoriita on asia, joka koskee sellaista julkisoikeudellista velvoitetta tai oikeutta, josta viranomainen ei voi yksipuolisella päätöksellään määrätä. Yleensä hallintoriita tulee vireille hakemuksella.¹ Myös poronhoidon hallintoon liittyvässä oikeuskäytännössä kiistanalaisia asioita on ratkaistu hallintoriita-asioina. Varsinkin vanhemmissa tapauksissa kysymys oli siitä, että asia oli tuotu hallintotuomioistuimeen hallintovalituksena mutta tuomioistuin oli käsitellyt asian hallintoriita-asiana. Tyypillisiä hallintoriita-asioita ovat riidat julkisoikeudellisesta maksuvelvollisuudesta. Myös monissa niistä tilanteissa, joissa hallintotuomioistuin on käsitellyt paliskunnan päätöksentekoon liittyvän asian hallintoriita-asiana, kysymys on ollut julkisoikeudellisesta maksuvelvollisuudesta.

Lapin LO hylkäsi Vätsärin paliskunnan hakemuksen, jonka mukaan Näätämön paliskunta olisi tullut velvoittaa suorittamaan hoitomaksu poronhoitovuonna 1991-1992 Vätsärin paliskunnassa uudelleen luetuista, Näätämön paliskuntaan kuuluvista poroista.²

Kaksi Vätsärin paliskunnan osakasta oli valittanut Lapin LO:en vaatien paliskunnan päätöksen kumoamista. Valittajat katsoivat, että niin sanottu tokenhoitomaksu ei ole sellainen saatava, joka heiltä voitaisiin periä ja toisaalta paliskunnalla ei ollut heiltä sellaista saatavaa, joka voitaisiin käyttää tämän maksun kuittaamiseen.³ Vaikka valittajat olivat vieneet asian lääninoikeuteen valitusasiana, oikeus käsitteli asian hallintoriita-asiana. Päätöksessä ei tarkemmin perustella miksi näin tehtiin. Vaatimus kuitenkin hylättiin.

Ivalon paliskunnan osakas oli valittanut lääninoikeuteen. Valituskirjelmän mukaan hän oli suorittanut paliskunnalle nk. päämaksua, jonka maksun oli tarkoitus kattaa teuraseläinten kuljetuksen, teurastuksen ja eläinlääkärin tarkastusmaksun. Hän oli kuitenkin omien porojensa

¹ Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 808/2019 20-23 §:t.

² Lapin LO 14.1.1994 nro 4. KHO 26.8.1994 t. 3662: Ei muutosta.

³ Lapin LO 16.2.1996 nro 102. KHO 6.2.1997 t. 0257: Ei muutosta.

osalta suorittanut nämä kustannukset. Valittaja vaati, että paliskunnan tuli suorittaa hänelle takaisin päämaksuissa maksetut teurastus- ja kuljetusmaksut.

Lääninoikeus käsitteli asian hallintoriita-asiana. LO hylkäsi vaatimuksen. Oikeus katsoi, että paliskunta oli vuonna 1995 pitämässään kokouksessa päättänyt, että kyseisenä poronhoitovuotena porot teurastetaan laitosteurastamossa ja paliskunta maksaa kulut. Oikeuden mukaan paliskunnalla on ollut toimivaltansa nojalla oikeus päättää tällaisesta asiasta. Oikeus katsoi, että ”näissä oloissa” valittajalla ei ollut oikeutta saada vuosimaksun palautusta tai muuta korvausta sillä perusteella, että hän oli itse omien porojensa osalta vastannut kyseisistä kustannuksista.⁴

Vuonna 2006 kaksi Käsivarren paliskunnan osakasta toimitti Rovaniemen HaO:lle hallintoriitahakemuksen, jossa muun muassa vaadittiin, että Käsivarren paliskunta ja sen hallituksen jäsenet veloitetaan henkilökohtaisesti rakentamaan poroaita lukuporojen laskemista ja erotusta varten. Aita tuli rakentaa paliskunnan kustannuksella. Näiden veloitteiden täyttämiseksi oli paliskunnalle asetettava vähintään 18 000 €:n uhkasakko ja kullekin hallituksen jäsenelle vähintään 3 000 €:n uhkasakko.

Perusteluina hakijat olivat esittäneet, että aidan rakentamista on vaadittu useita kertoja. Nykyiset aidat ovat kelvottomia ja riittämättömiä hakijoiden tarpeisiin. Hakijat olivat viitanneet siihen, että poronhoitolaki velvoittaa poromiehen lukemaan porot. Se ei ole mahdollista ilman laiduntamisalueella olevaa erotus- ja lukuaitaa. Hakijat olivat maksaneet poroluvun mukaiset maksut paliskunnalle. Muille tällainen aita oli rakennettu, mutta tässä tapauksessa ei tehdä edes päätöstä, että aita ei rakenneta. Poromiehiä tulee kohdella tasapuolisesti.

Rovaniemen hallinto-oikeus jätti hakemuksen tutkimatta. Perusteluissa oikeus viittasi uhkasakkolain 4 §:ään ja poronhoitolain 52 §:ään sekä hallintolainkäyttölain 69 §:ään. Johtopäätöksissä oikeus toteaa, että paliskunta on julkisoikeudellinen yhteisö. Sen sijaan hallituksen jäseniin ei ole mahdollista kohdistaa julkisoikeudellisia vaatimuksia. Oikeus toteaa, että poronhoitolain 52 §:ssä on säädetty erityisestä menettelystä, jota noudatetaan epäiltäessä paliskunnan laiminlyöneen velvollisuuksiaan. Sen sijaan paliskunnan velvoittamista erotusaidan rakentamiseen ei voida pitää sellaisena hallintolainkäyttölain 69 §:ssä tarkoitettuna asiana, joka voitaisiin saattaa hallintoriitana HaO:n ratkaistavaksi.⁵

⁴ Lapin LO 21.2.1997 nro 107. Päätöksen perusteluissa viitattiin lääninoikeuslain 2 §:n 1 mom. 3. kohtaan ja 2. momenttiin. KHO 21.1.1998 t. 0074: Ei muutosta.

⁵ Rovaniemen HaO 18.10.2006 nro 06/0630/1. KHO 16.4.2007 t. 979: ei muutosta. KHO:n perusteluja on mahdollista tulkita siten, että paliskunnan ollessa passiivinen paliskunnan toimivaltaisen viranomaisen ratkaisu on mahdollista saada poronhoitolain 52 §:n kautta ja tarvittaessa asia voidaan saattaa valituksella tuomioistuimen arvioitavaksi.

Hallintoriita-asiana käsiteltiin myös poroisännän palkkiota koskeva riita. Kysymys oli tilanteesta, jossa poroisäntä oli paliskunnan kokouksen päätöksellä pidätetty tehtävästään kesken toimikauden. Tämä päätös oli myöhemmin todettu lain vastaiseksi. Oulun HaO määräsi paliskunnan suorittamaan kyseiselle henkilölle palkkion jäljellä olleelta toimikaudelta.⁶

2.2. Esteellisyysäännösten soveltaminen paliskunnan toiminnassa

Poronhoitolaissa ei säädetä esteellisyydestä. Ennen nykyisen hallintolain säätämistä, lähtökohtana oli, että paliskunnan toiminnassa ei sovelleta esteellisyysäännöksiä. Tämä asia tuli ratkaistavaksi vuonna 1993 Kolarin paliskunnan kokouksen päätöksen seurauksena.

Paliskunta oli vahvistanut tilinpäätöksen ja myöntänyt hallituksen jäsenille vastuuvapauden. Muutoksenhakijat olivat valituskirjelmässä todenneet, että paliskunnassa oli sovellettu käytäntöä, jonka mukaan poronhoitotöihin lähtijöillä oli oikeus saada ennakkomaksua poronhoitotöistä aiheutuvista kustannuksista. Etumaksu oli tarkoitus ottaa huomioon osakkaan lopullista tiliä laskettaessa. Näin ei kuitenkaan oltu valittajien mukaan tehty. Ennakko kyllä annettiin, mutta sitä ei peritty takaisin tilityksen yhteydessä. Tämän seurauksena henkilötilisaatavat olivat kasvaneen niin, että eräillä osakkailla henkilötilisaatavia oli kertynyt 70 000 markkaa. Valittajien mielestä kysymys oli käytännössä perusteettomasta korottomasta lainasta.

Myöhemmin oli tehty päätös, jolla syntyneitä tilannetta oli tarkoitus korjata. Asia ei ollut kuitenkaan korjaantunut ja paliskunnan tilintarkastajat olivat katsoneet, että tilivelvollisille ei tule myöntää tili- ja vastuuvapautta. Paliskunnan kokous kuitenkin myönsi tili- ja vastuuvapauden. Valittajat katsoivat, että paliskunnan päätös tulisi kumota sillä perusteella, että kokouksen puheenjohtajana oli toiminut esteellinen henkilö. Kyseinen henkilö oli toinen niistä henkilöistä, joilla oli suurimmat henkilötilirästit.

LO hylkäsi valituksen. Päätöksessä todetaan, että poronhoitolaissa ei ole esteellisyysäännöksiä. Oikeuden mukaan asioiden käsittelyyn paliskunnan kokouksessa ei sovelleta myöskään kyseisenä aikana voimassa ollutta hallintomenettelylakia.⁷ Päätöksen perusteluissa viitattiin hallintomenettelylain 3 §:n 1 ja 3 momentteihin. Hallintomenettelylain 3,1 §:ssä lueteltiin ne

⁶ Oulun HaO 22.8.2011 nro 11/0386/1.

⁷ Lapin LO 17.2.1995 nro 151. Ks. myös Lapin LO 26.9.1997 nro 529 ja Lapin LO 9.10.1996 nro 550. Poronhoitolain 17,2 §:ssa säädetään, että paliskunnan hallitus kokoontuu puheenjohtajan tai hänen estyneenä ollessaan varapuheenjohtajan kutsusta. Kuukkaan paliskunnan hallituksen kokouksesta ainoana käsiteltävänä asiana oli vastineen antaminen valitukseen, joka oli tehty paliskunnan kokouksessa, jossa oli päätetty poroisännän erottamisesta. Oikeuden mukaan ”näissä oloissa” poroisännän on katsottava olleen estynyt kutsumasta koolle hallituksen kokousta. Lapin LO 7.3.1997 nro 130. Toisaalta kaksi vuotta aikaisemmin LO kumosi Kuukkaan paliskunnan päätöksen poroisännän erottamisesta sillä perusteella, että hallituksen oli kutsunut koolle varaporoisäntä. Tässä päätöksessä katsottiin, että poroisäntä ei ollut estynyt kutsumaan hallitusta koolle. Lapin LO 31.5.1995 nro 508.

viranomaiset, joiden toiminnassa tuli soveltaa kyseistä lakia, ja siis myös lain esteellisyyssäännöksiä. Kolmannen momentin mukaan asetuksella voitiin säätää, että kyseistä lakia on noudatettava hallintoasian käsittelyssä myös silloin, kun asian käsittely on itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen, julkisoikeudellisen yhdistyksen, valtionenemmistöisen osakeyhtiön tai yksityisen tehtävänä. Tällaista asetusta ei oltu kuitenkaan annettu.

Kysymys esteellisyydestä tuli oikeuden ratkaistavaksi myös kaksi vuotta myöhemmin. Muotkatunturin paliskunnan päätöksestä oli valitettu sillä perusteella, että paliskunnan tilintarkastajana toiminut porotalousneuvoja olisi ollut esteellinen toimimaan paliskunnan tilintarkastajana koska hän oli Paliskuntain yhdistyksen palveluksessa. Esteellisyys olisi syntynyt sitä kautta, että paliskunnan poroisäntä kuului Paliskuntain yhdistyksen hallitukseen. Lapin LO totesi päätöksessään, että tällainen yhteys ei tehnyt tilintarkastajana toiminutta henkilöä esteelliseksi.⁸

Hallintolaki tuli voimaan vuoden 2004 alusta. Esteellisyydestä säädetään hallintolain 27 ja 28 §:ssä. Hallintolain 2 §:n 3 momentin mukaan hallintolaki tulee sovellettavaksi valtion liikelaitoksissa, julkisoikeudellisissa yhdistyksissä sekä yksityisissä niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. Hallituksen esityksessä poronhoitolaiksi todetaan, että oikeudelliselta luonteeltaan paliskunta olisi katsottava julkisoikeudelliseksi yhteisöksi.⁹

Hallituksen esityksessä hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta¹⁰ on yksityiskohtaisissa perusteluissa todettu, että pääsääntöisesti lain soveltaminen määräytyisi tehtävien laadun perustella. Lisäksi perusteluissa on pykälän kolmannen momentin osalta todettu, että hallintolaki koskisi julkisoikeudellisia yhdistyksiä niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on esimerkkinä julkisoikeudellisista yhdistyksistä mainittu muun muassa paliskunnat.

Käsivarren paliskunnan vuoden 2014 syyskokous oli myöntänyt tili- ja vastuuvapauden paliskunnan hallitukselle. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä, sillä perustella, että poroisäntä oli esittänyt itselleen tili- ja vastuuvapautta ja myös osa hallituksen jäsenistä osallistui vastuuvapautta koskevaan äänestykseen.¹¹

⁸ Lapin LO 27.11.1996 nro 648. Paatsjoen paliskunnan osakas oli valittanut siitä, että paliskunnan poroisännän avopuoliso oli valittu paliskunnan sihteeri-rahastonhoitajaksi. Lisäksi valituksessa viitattiin siihen, että poroisäntä, hänen puolisonsa ja heidän yhteiset lapsensa omistavat yhdessä noin puolet paliskunnan poroista. Oikeus hylkäsi valituksen. Päätöksen perusteluissa todetaan, että ei ole lainvastaista, että rahastonhoitajaksi valitaan poroisännän puoliso. Rovaniemen HaO 19.4.2000 nro 00/0152/1.

⁹ HE 244/1989 vp.

¹⁰ HE 72/2002 vp.

¹¹ Valituksessa todetaan, että valittaja ei ollut pyynnöstä huolimatta saanut tilinpäätöstä nähtäväkseen ennen kokousta eikä myöskään aikaisemmin hyväksytyä talousarviota. Tilinpäätös esitettiin valittajan mukaan niin, ettei siitä saanut selvää. Kokouksessa ei myöskään saanut riittäviä vastauksia tilinpäätöstä koskeviin kysymyksiin.

Oikeuden päätöksessä todetaan, että kun hallituksen jäsenten vastuuvapauden myöntäminen liittyy julkisiin hallintotehtäviin, vastuuvapaudesta päätettäessä sovelletaan hallintolain esteellisyyssäännöksiä. Oikeuden mukaan hallintolain esteellisyyssäännöksistä ilmenee, että monijäsenisen toimielimen jäsen on esteellinen muun muassa, jos hän on asianosainen, jos asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai jos luottamusta hänen puolueettomuuteensa erityisestä syystä vaarantuu. Esteellinen henkilö ei saa osallistua asian käsittelyyn eikä olla läsnä asiaa käsiteltäessä.

Oikeuden mukaan vastuuvapautta koskeva päätös on koskenut kaikkia hallituksen jäseniä. Oikeus kuitenkin toteaa, että ”missään vaiheessa ei ole esitetty vastuuvapauden epäämistä äänestykseen osallistuneilta hallituksen jäseniltä heidän tilikaudellaan tapahtuneen toimintansa perusteella” ja että ”vastuuvapauden myöntämisestä koskevassa päätöksenteossa ei ole myöskään ollut odotettavissa erityistä hyötyä nimenomaan äänestykseen osallistuneille hallituksen jäsenille”. Näillä perusteilla HaO hylkäsi valituksen.¹²

Oikeuden perustelut voidaan mahdollisesti myös kyseenalaistaa. Sillä onko joku esittänyt asian käsittelyn aikana vastuuvapauden epäämistä vai ei, ei pitäisi olla tässä suhteessa ratkaisevaa merkitystä. Päätöksen tekemiseen on osallistunut esteellinen henkilö tai sitten henkilö ei ole ollut esteellinen, riippumatta siitä onko kukaan tuonut asiaa kokouksessa esille. Toisaalta voidaan kyseenalaistaa myös se, ettei hallituksen jäsenille olisi odotettavissa erityistä hyötyä tai haittaa, koska tili- ja vastuuvapauden myönnetään poronhoitoasetuksen 3 §:n mukaan nimenomaan hallituksen jäsenille.¹³

Kysymys esteellisyydestä tuli saman oikeuden ratkaistavaksi myös myöhemmin samana vuonna. Vätsärin paliskunta myönsi vuoden 2015 syyskokouksessa tili- vastuuvapauden kahden edellisen poronhoitovuoden tileistä ja toiminnasta. Valituskirjelmän mukaan rahastonhoitajan sukulaisten ja aviopuolison olisi tullut äänestyksessä jäävätä itsensä.

Esteellisyyden osalta HaO totesi, että paliskunta on julkisoikeudellinen yhdistys, johon sovelletaan hallintolakia ja kaikkien kokouksessa käsiteltyjen asioiden on katsottava liittyvän paliskunnan

Vastuuvapautta ei olisi valittajan mukaan saanut myöntää. HaO:n mukaan kokouksen enemmistö oli kannattanut vastuuvapauden myöntämistä.

¹² Pohjois-Suomen HaO:n päätös 29.6.2016 nro 16/0569/2. Ks. myös Rovaniemen HaO 15.9.2008 nro 08/0432/1, jossa esteellisyyssäätöä perustellaan samalla tavalla. Tässä päätöksessä todetaan myös, että paliskunnan osakkaat eivät ole esteellisiä osallistumaan päätöksentekoon pelkästään sillä perustella, että heistä tai heidän sukulaisistaan on tehty rikosilmoituksia.

¹³ Paliskunnan päätöksestä oli aiheutunut kuluja paliskunnalle. Kysymys oli muun muassa siitä, voitiinko paliskunnan hallitukselle myöntää tili- ja vastuuvapaus tilanteessa, jossa paliskunnan tekemä päätös oli kumottu valituksen seurauksena. Ks. Lapin LO 8.11.1991 nro 1267.

julkisiin hallintotehtäviin. Hallinto-oikeus viittasi hallintolakiin, jonka mukaan monijäsenisen toimielimen jäsen on esteellinen muun muassa tilanteessa, jossa hän tai hänen läheisensä on asianosainen tai jos asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle.

Oikeuden mukaan paliskunnan yleinen kokous ei ole erikseen valittu toimielin vaan yleisessä kokouksessa kaikki osakkaat käyttävät päätösvaltaa. Oikeuden päätöksessä todetaan, että ”on tavanomaista, että paliskunnan osakkaitten joukossa on paljon henkilöitä, jotka ovat keskenään läheistä sukua” ja että sovellettaessa hallintolain esteellisyysäännöksiä ”on paliskunnan ja sen yleisen kokouksen erityisluonne otettava huomioon”. Näillä perusteilla oikeus katsoi, että esteellisyyttä ei ole otettava huomioon pelkästään siitä syystä, että osakas on hallituksen jäsenen sukulainen tai muu läheinen.

Myös tämän HaO:n päätöksen osalta voidaan esittää kysymyksiä. Oikeuden päätöksessä ei tarkemmin yksilöidä sitä mistä syystä esteellisyyttä koskevia määräyksiä ei tarvitse paliskunnan kokouksessa noudattaa, vaikka hallintolain esteellisyysäännökset koskevat myös paliskuntaa. Toisaalta voidaan kysyä, onko viittaaminen paliskunnan erityisluonteeseen vielä riittävää. Jos päätöstä perustellaan tällaisella syyllä, voisi olettaa, että samalla tuotaisiin esille mikä paliskunnan erityisluonteessa aiheuttaa sen, että esteellisyysäännöksiä ei ole syytä soveltaa.¹⁴

Kysymys esteellisyydestä paliskunnan toiminnassa tuli ratkaistavaksi myös Vätsärin paliskunnan vuonna 2014 tekemän päätöksen seurauksena. Paliskunta oli tuolloin päättänyt, että paliskunnan budjetin ylittävät 1 392 tokkapaimennustuntia jätetään korvaamatta. Asiasta valitettiin hallinto-oikeuteen. Paliskunnan lausunnosta tuli esille, että ainoastaan poroisäntä, hänen veljensä ja isänsä sekä varaporoisäntä ja hänen poikansa olivat päässeet poroisännän päätökselle tekemään poronhoitotöitä. Muut paliskunnan 29 osakasta eivät olleet osallistuneet palkallisiin poronhoitotöihin. Paliskunnan lausunnon mukaan kysymys oli siitä, että poronhoitotöihin ei ollut muita halukkaita.

Päätöksessään HaO katsoi, että koska kysymys on ollut tokkatöihin osallistuneiden henkilöiden korvauksista päättämisestä, nämä henkilöt ovat olleet esteellisiä osallistumaan päätöksentekoon. Koska he eivät kuitenkaan olleet osallistuneet päätöksentekoon, yleisen kokouksen päätös oli syntynyt laillisessa järjestyksessä ja valitus hylättiin.¹⁵

¹⁴ Vrt. Oulun HaO:n päätös 31.1.2011 nro 11/0029/1, jossa oli kysymys väitetystä paliskunnan kokouksessa toteutetussa äänestyksessä tapahtuneesta virheellisyydestä. Oikeuden päätöksessä todetaan: ”Kun otetaan huomioon paliskunnan valtion ja kunnan hallintoviranomaisista olennaisesti poikkeava luonne, paliskunnan kokouksen toiminnassa noudatettavalta menettelyltä ei voida edellyttää sellaista täsmällisyyttä kuin valtion ja viranomaisten toiminnassa”.

¹⁵ Pohjois-Suomen HaO 20.9.2016 nro 16/0737/2.

Valittajat tekivät kuitenkin jatkovalituksen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Viitaten hallintolain esitöihin KHO toteaa, että hallintolaki ei tule sovellettavaksi julkisoikeudellisen yhdistyksen yksityisoikeudellisin perustein järjestetyssä toiminnassa. Oikeuden mukaan paliskunnan kokous tekee erityyppisiä päätöksiä, joihin liittyy julkisen vallan käyttöä, mutta monet rinnastuvat yksityisoikeudellisissa yhteyksissä tehtäviin päätöksiin. KHO:n päätöksessä todetaan, että tokkatöiden korvaamista koskeva päätöksenteko liittyy paliskunnan normaaliin taloudenhoitoon ja rinnastuu yksityisoikeudellisessa yhteisössä tapahtuvaan päätöksentekoon. Hallintolain virkamiehen esteellisyyttä koskevat säännökset eivät tule tällaisesta asiasta päätettäessä sovellettavaksi.¹⁶

KHO:n mukaan esteellisyyssäännökset voivat siis tulla sovellettaviksi paliskunnan toiminnassa. Ne eivät kuitenkaan tule sovellettavaksi, jos kysymys on yksityisoikeudelliseen päätökseen rinnastettavasta päätöksestä. KHO ei tarkemmin yksilöidä milloin kysymys on tällaisesta päätöksestä. Kuitenkin päätös, jossa oli päätetty, että budjetoinnin ylittäviä tokkapaimennuskuluja ei makseta, oli KHO:n mukaan tällainen päätös.

Seuraavana vuonna annetussa HaO:n päätöksessä oli kysymys vastuuvapauden myöntämisestä Vätsärin paliskunnan hallituksen jäsenille. HaO katsoi vastuuvapauden myöntämisen kuuluvan paliskunnan julkisiin hallintotehtäviin. Oikeus kuitenkin katsoi, että esteellisyyden ei voida katsoa syntyvän sillä perusteella, että osakas on hallituksen jäsen tai sukulainen ja hylkäsi valituksen.

Oikeuskirjallisuudessa lähdetään siitä, että aiheettomasta oma-aloitteisesta jäävämisestä ei vielä seuraa, että päätös olisi syntynyt virheellisessä järjestyksessä. Mikäli henkilöä on sen sijaan kielletty esteellisyyden vuoksi osallistumasta päätöksentekoon, vaikka tähän ei olisi ollut laillisia perusteita, päätös on syntynyt virheellisessä järjestyksessä.

3. Oikeuskäytäntöä valituksista, jotka liittyvät poronhoitolain soveltamiseen

3.1 Paliskunta (6 §)

¹⁶ KHO 9.11.2017 t. 5785. (KHO 2017:171). Tästä päätöksestä, ks. myös Kirsi Kuusikko, Esteellisyys hallinnossa s. 255. Helsinki 2018. Vätsärin paliskunta oli päättänyt, että paliskunnan tilit tarkistetaan ulkopuolisen henkilön toimesta. Päätöstä vaadittiin kumottavaksi sillä perusteella, että paliskunnan sihteeri/rahastonhoitaja oli ollut esteellinen osallistumaan asian käsittelyyn, koska kysymyksessä oli ollut hänen toimintaansa liittyvä epäselvyys. Oikeus katsoi, että kyseinen tilintarkastusta koskevan asia liittyi paliskunnan julkisiin hallintotehtäviin. Oikeuden mukaan päätöksestä ei voida kuitenkaan katsoa olleen erityistä hyötyä tai vahinkoa sihteerin/rahastonhoitajalle ja hylkäsi valituksen. Pohjois-Suomen HaO 15.8.2018 nro 18/0382/2. Vätsärin paliskunnan päätöksentekoon ja esteellisyyteen liittyen, ks. myös Pohjois-Suomen HaO 11.4.2019 nro 19/0158/2.

Poronhoitolain 6 §:n mukaan poronhoitoalueella asuvat poronomistajat, joiden poroja 9 §:n 1 ja 2 momentin mukaan hoidetaan paliskunnan alueella (osakkaat), muodostavat paliskunnan. Paliskuntain yhdistys, paliskunta sekä 9 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö eivät ole paliskunnan osakkaita. Poronomistaja voi olla vain yhden paliskunnan osakas.

Poronhoitolain 9,3 §:n mukaan paliskunta saa määrääjäksi tehtävän sopimuksen mukaisesti ottaa hoidettavakseen myös 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua poronomistajan poroja sekä muun kuin 9,1 §:ssä tarkoitettua, poronhoitoalueella asuvan poronomistajan poroja.

Mäntyjärven paliskunta oli hyväksynyt henkilön paliskunnan osakkaaksi. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä sillä perusteella, että kyseinen henkilö asui Rovaniemen maalaiskunnassa, joka ei kuulunut paliskunnan alueeseen. Oikeus kumosi paliskunnan päätöksen. Oikeuden mukaan poronomistajalla oli oikeus saada poronsa hoidetuksi sellaisen paliskunnan alueella, joka kokonaan tai osittain sijaitsee hänen kotikuntansa alueella. Oikeuden päätöksessä todetaan, että kyseisen henkilön kotikunta oli Rovaniemen maalaiskunta, joka alueella Mäntyjärven paliskunta ei osittainkaan sijaitse.¹⁷

Aikaisemman poronhoitolain ajalta on päätös, jossa Lohijärven paliskunnan tekemää päätöstä oli vaadittu kumottavaksi sillä perusteella, että kokoukseen oli osallistunut henkilö, joka ei ollut paliskunnan osakas. LO hylkäsi valituksen sillä perusteella, että Lohijärven paliskunta oli antanut kyseiselle henkilölle oikeuden tuoda poronsa paliskunnan alueelle. Sillä seikalla, että kyseinen henkilö oli edelleen Paliskuntain yhdistyksen pitämässä poromerkkirekisterissä toisen paliskunnan osakas, ei ollut oikeuden mukaan merkitystä asiassa.¹⁸

Mäntyjärven paliskunta oli valinnut äänestyksen jälkeen paliskunnan poroisännän. Samassa kokouksessa paliskunnan kokous oli antanut henkilölle, joka oli toisen paliskunnan osakas, oikeuden pitää toistaiseksi poroja paliskunnan alueella. Kyseinen henkilö oli osallistunut äänestykseen. Asiasta valitettiin. Rovaniemen HaO viittasi perusteluissaan poronhoitolain 15,1 §:n, jonka mukaan kokouksessa äänioikeutettuja ovat vain paliskunnan osakkaat. Lain 6,1 § ja 9,3 §:ssä tarkoitettu henkilö, jonka poroja hoidetaan paliskunnan alueella sopimuksen perusteella, ei ole paliskunnan osakas. Koska toistaiseksi poronhoitoluvan saanut henkilö, ei ollut paliskunnan osakas, hänellä ei oikeuden mukaan ollut äänioikeutta paliskunnan kokouksessa.¹⁹

Kolarin paliskunta oli päättänyt irtisanoa niin kutsutut hiljaiset suostumukset, joiden nojalla ulkopaikkakunnalla asuvilla poronomistajilla oli ollut oikeus saada poronsa hoidetuksi Kolarin paliskunnassa. Kolarin paliskunnan ulkopuolella asuva poronomistaja valitti päätöksestä Lapin

¹⁷ Rovaniemen HaO 28.11.2000 nro 00/0568/5800.

¹⁸ Lapin LO 4.12.1987 nro 1369.

¹⁹ Rovaniemen HaO 28.7.2000 nro 000326/1.

LO:een, joka kuitenkin hylkäsi valituksen. Poronomistaja teki jatkovalituksen KHO:een, joka myös hylkäsi valituksen. KHO perusteli päätöstään sillä, että koska kyseinen henkilö ”ei asu Kolarin paliskunnan alueella, hän ei ole ollut paliskunnan osakas, eikä hänellä ole ollut äänestys-oikeutta paliskunnan kokouksessa”.²⁰

KHO:n perustelut ovat hyvin suppeat. Ne kuitenkin vaikuttavat vaikeaselkoisilta siitä syystä, että paliskunta ei ilmeisesti kiistänyt sitä, etteikö kyseinen henkilö olisi paliskunnan osakas. Kysymyksen oli nk. hiljaisten suostumusten irtisanomisesta. Tällaisilla suostumuksilla tarkoitetaan yleensä sitä, että osakkaan poronhoitoon ei oltu paliskunnan toimesta puututtu, vaikka hän oli muuttanut pois ja muutosta on kulunut yli laissa säädetty määräaika (9,2 §). Kysymys voi tietenkin olla myös siitä, että KHO tulkitse lakia sananmukaisesti siten, että henkilö, joka ei asu 9,1 §:ssä tarkoitettulla alueella ei voi olla paliskunnan osakas.

3.2. Paliskunnan tehtävät (ja toimivalta, 7 §)

Poronhoitolain 7,1 §:n mukaan paliskunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että paliskunnan osakkaiden porot hoidetaan paliskunnan alueella ja että paliskunnan osakkaiden harjoittamaan poronhoitoon kuuluvat työt tulevat tehdyiksi, sekä estää paliskunnan osakkaiden poroja tekemästä vahinkoa ja menemästä toisten paliskuntien alueelle.

Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että paliskunta on lähtökohtaisesti vastuussa sen alueella harjoitettavasta poronhoidosta. Selvää on myös, että paliskunta vastaa niistä tehtävistä, jotka poronhoitolaissa ja –asetuksessa sekä muualla lainsäädännössä on nimenomaisesti määrätty sen tehtäväksi.²¹ Vaikeampi on sen sijaan sanoa, mitkä kaikki asiat kuuluvat paliskunnan toimivaltaan ja mitkä taas eivät kuulu. Mistä asioista paliskunnalla on oikeus päättää ja mistä taas ei. Mitkä asiat kuuluvat paliskunnalle ja mitä asiat taas ovat yksittäisen poronomistajan päätettävissä. Nämä kysymykset ratkaistaan viime kädessä oikeuskäytännössä.

Kuten myöhemmin tulee esille, paliskunnan toimivallan raja on tullut esille muun muassa porojen pakolliseen vähentämiseen liittyvässä tilanteessa. Oikeuskäytännössä on aivan viime aikoihin asti lähdetty siitä, että poronhoitolain 22 §:n säännös porojen pakollisesta vähentämisestä on tarkoitettu tyhjentäväksi. Paliskunnalla ei ole ollut oikeutta päättää porojen määrän vähentämisestä tai rajoittaa poromäärän kasvua joillain vaihtoehtoisella tavalla. Kuten myöhemmin tulee esille, viimeaikaista oikeuskäytäntöä voidaan kuitenkin ymmärtää myös siten,

²⁰ KHO 6.2.1997 t. 0255.

²¹ Riistavahinkolain 14,1 §:n mukaan paliskunnalle voidaan maksaa poronomistajille edelleen jaettavaksi nk. vasahävikkikorvaus. Sallan paliskunta oli päättänyt, että vasahävikkikorvaus aloitetaan 1.8. alkaen löytyneistä pedon tappamista vasaista. HaO kumosi päätöksen. Perusteluissa oikeus viittasi vasahävikkikorvauksen tarkoitukseen ja osakkaitten yhdenvertaisen kohtelun vaatimukseen. Rovaniemen HaO 30.9.2011 nro 11/0412/1.

että paliskunnalla on oikeus päättää myös niin kutsutusta kiintiöjärjestelmästä osakkaita sitovasti. Oikeuskäytännössä on myös hyväksytty niin kutsuttu rästi- ja hyvityspistejärjestelmä, vaikka rästi- ja hyvityspisteitä ei ole säädetty poronhoitolaissa. Oikeuskäytännössä on siis hyväksytty myös sellaisia menettelytapoja, joilla ei ole konkreettista laissa olevaa perustetta.

Oikeuskäytännössä tulee vain harvoin esille päätöksiä, joissa toimivallan osalta olisi suoraan viitattu poronhoitolaissa määriteltyihin paliskunnan tehtäviin. Edellisen lain ajalta on päätös, jossa Hossa-Irnin paliskunta oli päättänyt suorittaa vasojen kesämerkinnän talkoilla. Oulun LO kumosi tämän päätöksen. Asiasta tehtiin kuitenkin jatkovalitus KHO:een, joka kumosi LO:n päätöksen. KHO:n päätöksen perusteluissa todetaan, että vaikka poronomistajia ei päätöksessä veloiteta osallistumaan porojen merkintään, ei voida kuitenkaan katsoa, etteikö porojen merkitseminen tulisi asianmukaisesti hoidetuksi talkoilla.²²

Edellisen lain ajalta on myös Kuukkaan paliskunnan päätös, joka mukaan peltoporoja voidaan ampua poroisännän ja varaisännän harkinnan mukaan. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä katsoen sen vaarantavan yksittäisen osakkaan oikeusturvaa. Viitaten silloisen poronhoitolain vahinkojen estämistä koskeviin kohtiin, LO hylkäsi valituksen. Oikeuden mukaan paliskunta voi vahinkojen estämiseksi määrätä, että viljelyksille hakeutuvia poroja voidaan yksittäistapauksissa ampua. LO:n mukaan tällaista päätöstä ei ole pidettävä lainvastaisena.²³ Asiasta tehtiin kuitenkin jatkovalitus. Perusteluissa KHO toteaa, että kun otetaan huomioon paliskunnalle kuuluvat tehtävät porojen aiheuttamien vahinkojen estämisessä, voidaan menettelyä sinänsä pitää lain mukaisena. KHO:n mukaan paliskunnan päätöksestä ei kuitenkaan ilmene, millaisin edellytyksin puheena olevaan menettelyyn voidaan turvautua. Tällä perusteella KHO kumosi paliskunnan ja LO:n päätökset.²⁴

Porojen ampuminen ei ollut laillista tilanteessa, jossa ampuminen liittyi poronhoitotöiden tekemiseen. Kallion paliskunta oli päättänyt, että niin kutsutuilla lievealueilla, joilta on hankalat kuljetusmatkat erotuksiin, teurastetaan ampumalla kesällä merkittyjä vasoja sekä härät ja mahdollisesti teurastettavat vaatimet. LO viittasi poronhoitolain säännöksiin, joiden mukaan porot on vuosittain koottava, luettava ja eroteltava. LO:n mukaan paliskunnan päätöstä on pidettävä näiden säännösten vastaisina.²⁵

Vahinkojen estämisen lisäksi poronhoitolain 7 §:n mukaan paliskunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että poronhoitoon kuuluvat työt tulevat tehdyksi. Tämä asia on noussut esille tilanteessa, joissa poronhoitoa harjoitetaan tokkakunnittain. Poronhoitolain 41 §:n mukaan porojen kokoaminen, merkitseminen ja muiden poronhoitotöiden tekeminen ilman hallituksen lupaa on

²² KHO 10.9.1987 Dnro 2920.

²³ Lapin LO 28.1.1988 nro 88.

²⁴ KHO 17.8.1988 Dnro 1592. Ks. myös KHO 20.6.1988 Dnro 1200.

²⁵ Lapin LO 17.9.1987 nro 1101.

kielletty. Poronomistajalla on kuitenkin oikeus ottaa poronsa tai osa niistä hoidettavakseen kesäkuun 15. päivään asti, jolloin hän on velvollinen huolehtimaan lain 7 §:ssä säädetyistä tehtävistä porojensa osalta.

Tämä asia tuli esille Käsivarren paliskunnan ja ns. Vasaran tokkakunnan välisessä kiistassa, joka koski muun muassa vasojen merkitsemistä. Asiasta tehtyyn valitukseen antamassaan päätöksessä HaO linjasi näitä lainkohtia todeten, että 41 §:n säännökset muodostavat poikkeuksen 7 §:n pääsäännöstä, jonka mukaan paliskunnan tehtävänä on huolehtia sen osakkaitten porojen hoitamisesta. Oikeuden mukaan ”tässä tapauksessa 41 §:n säännökselle ei voida antaa kovin suurta painoarvoa, koska Käsivarren paliskunnan poronhoitotapa perustuu tokkakuntien ympärivuotiseen asemaan ja siten perusrakenteeltaankin poikkeaa 7 §:n mukaisesta pääsäännöstä”. Toisessa yhteydessä HaO toteaa, että paliskunnan poronhoito perustuu tokkakuntien suhteellisen itsenäiseen toimintaan. Kuitenkin, ”jos tokkakuntien itsenäinen toiminta tai niiden välinen yhteistyö ei suju, paliskunta on velvollinen huolehtimaan siitä, että lakisääteiset poronhoitotyöt tulevat suoritetuksi”.

Hallinto-oikeus toteaa, että Käsivarren paliskunta ei ollut ryhtynyt mihinkään konkreettisiin toimiin sen varmistamiseksi, että Vasaran tokkakunnan vasat saadaan asianmukaisesti merkityiksi. Oikeuden mukaan paliskunta oli tahallaan laiminlyönyt noudattaa sen toimintaa koskevia säännöksiä. Tällöin lääninhallitus on voinut poronhoitolain 52 §:n nojalla määrätä, että paliskunnan on määräpäivään mennessä huolehdittava vasojen merkitsemisestä uhalla, että vasojen merkitseminen suoritetaan paliskunnan kustannuksella.²⁶

Edellisen lain ajalta on myös Näkkälän paliskunnan päätöksestä tehty valitus, jossa valittaja vaati päätöksen kumoamista sille perusteella, että päättäessään hankkia Poro ja Riista Oy:n osakkeita, paliskunta oli päättänyt ryhtyä harjoittamaan liiketaloudellista toimintaa, mikä ei kuulunut paliskunnan tehtäviin. Viitaten vuoden 1948 poronhoitolain 5,1 §:än, jonka mukaan paliskunnan tehtävänä on muun muassa edistää porokarjan hoitoa, LO hylkäsi valituksen.²⁷

Joissain oikeuden päätöksissä viitataan suoraan paliskunnan toimivaltaan. Lapin LO:n vuonna 1998 antamassa päätöksessä todetaan, että paliskunta on ”toimivaltansa puitteissa ja sen rajoissa” voinut päättää, että paliskunta ei hyväksy neljän osakaan ilman paliskunnan lupaa rakentamaa poroaitaa.²⁸ Vuonna 1990 annetun Oulun LO:n päätöksen mukaan Oijärven paliskunnan hallitus oli

²⁶ Rovaniemen HaO 26.10.2009 nro 09/0524/1.

²⁷ Lapin LO 22.2.1989 nro 278.

²⁸ Lapin LO 29.5.1998 nro 314. Ks. poronhoitolaki 39 §. Ks. myös Rovaniemen HaO, jossa oli kysymys esteaidan purkamisesta. Asialla oli oikeuden mukaan vaikutusta lähinnä vain kahden Käsivarren paliskunnan tokkakunnan poronhoitoon. Toinen tokkakunnista oli vaatinut aidan purkamista ja toinen vastustanut sitä. Oikeus katsoi, että paliskunnalla oli ”lain sille suomen harkintavallan nojalla oikeus päättää mikä on paliskunnan toiminnan kannalta tarkoituksenmukaista”. Lisäksi oikeus viittasi siihen, että päätös ei koskenut valituksen tehnyttä osakasta henkilökohtaisesti. Rovaniemen HaO 6.7.2010 nro 10/0347/1.

ylittänyt toimivaltansa päättäessään korvata erään osakkaan oikeudenkäyntikulut. Kyseinen henkilö oli tuomittu varkaudesta.²⁹ Vätsärin paliskunnan ei sen sijaan katsottu ylittäneen toimivaltaansa päättäessään maksaa paliskunnan vahinkoarviomiehen oikeudenkäyntikulut. Kyseinen henkilö oli ollut vastaajana rikosoikeudenkäynnissä, mutta syyte oli hylätty.³⁰

Oijärven paliskunta oli päättänyt kieltää erästä osakasta osallistumaan poronhoitotöihin yhden vuoden aikana. LO kumosi päätöksen todeten, että laissa ei ole annettu paliskunnan kokoukselle valtuutusta kurinpito- ja rangaistustoimiin osakkaisiin nähden. Oikeuden mukaan paliskunnan kokous oli mennyt toimivaltaansa ulommas päättäessään osakkaan poronhoitotyön kieltämisestä.³¹

Paliskunnalla on ollut myös toimivalta päättää siitä, että porojen ruokinta valtion mailla kielletään. Kysymys ei ollut siitä, että valtion maa olisi tässä suhteessa joillain tavalla erityisessä asemassa, vaan siitä, että paliskunnalla katsottiin olevan oikeus päättää porojen maastoruokinnasta alueellaan.³² Toisaalta paliskunnalla ei ollut toimivaltaa päättää, että paliskunnan osakkaitten tuli ottaa poroja kotiruokinnan piiriin. Hossa-Irnin paliskunnan kevätkokous oli päättänyt, että paliskunnan poronomistajien tulee ottaa vähintään 80 % poroistaan kotiruokinnan piiriin. Tehdyn valituksen seurauksena LO kumosi päätöksen. Päätöksessä viitataan poronhoitolain 9,1 §:än ja todetaan, että paliskunnalla ei ole oikeutta velvoittaa poronomistajaa ottamaan porojaan kotiruokinnan piiriin.³³

Paliskunnan toimivaltaan kuului myös oikeus myydä paliskunnan omistamia poroja huutokaupalla. Kyseisessä oikeuden päätöksessä todetaan kuitenkin erikseen, että paliskunnassa ei tuolloin ollut pakkoteurastustilannetta.³⁴ Paliskunta ei voinut kieltää paliskunnan osakasta osallistumaan peurahuutokauppaan sillä perustella, että hän ei ollut noudattanut teurastussuunnitelmaa. Päätöksen perusteluissa todetaan, että ”koska teurastussuunnitelma on vain suositus, paliskunta ei voi kieltää osakasta osallistuman huutokauppaan”. On kuitenkin ilmeistä, että paliskunnalla ei ole toimivaltaa kieltää osakasta osallistumaan huutokauppaan - tai mihinkään muuhunkaan

²⁹ Oulun LO 21.8.1990 nro 722/II. Vastaava päätös koskien Narkauksen paliskunnan tekemää päätöstä, ks. 16.5.1990 nro 545.

³⁰ Lapin LO 16.2.1996 nro 101.

³¹ Oulun LO 31.3.1992 nro 292/II. Paliskunnalla ei ollut myöskään oikeutta periä osakkaalta pöytäkirjan otteista ns. otemaksua. Oikeuden mukaan luonteeltaan julkisoikeudellisen maksun määräämiselle tulisi olla lakisääteinen peruste. Lapin LO 11.4.1994 nro 362. Paliskunnalla ei ollut myöskään oikeutta päättää, että paliskunnan osakkaat myyvät teurasporonsa erälle määrätyle jalostajalle ja jokaisen poronomistajan tuli toimittaa kyseiselle jalostajalle vähintään 60 % teuraista. Oulun LO kumosi tätä koskevan päätöksen valittajan oikeutta loukkaavana. Oulun LO 8.3.1994 nro 176/II.

³² Lapin LO 16.10.1997 nro 583. Orajärven paliskunta oli päättänyt, että poroja ei ruokita metsään paliskunnan toimesta. LO hylkäsi asiasta tehdyn valituksen. Päätökseen perusteluissa viitattiin silloisen poronhoitolain 5,1 §:än. Kyseisen lainkohdan mukaan paliskunnan tehtävänä oli muun muassa suojella porokarjaa. Oikeuden mukaan tämä lainkohta ei kuitenkaan velvoita ilman erityistä syytä ruokkimaan poroja säännönmukaisesti.

³³ Oulun LO 12.11.1997 nro 545/I.

³⁴ Lapin LO 8.11.1996 nro 608.

vastaavaan toimintaan - siitä syystä, että laissa ei ole valtuutussäännöstä, joka oikeuttaisi paliskunnan tekemään tällaisen päätöksen.

Kemin-Sompion paliskunta oli päättänyt, että vasojen merkitseminen suoritetaan talkoilla. Samalla oli päätetty, että aitaan pääsevät merkitsemään vain ne henkilöt, jotka omistavat yli sata poroa ja, jotka olivat edellisellä talvena tehneet yli 30 työpäivää. Päätöksestä valitti 15 paliskunnan osakasta. Valituskirjelmässä todetaan, että ikivanhan käytännön mukaan vasojen merkintä oli tapahtunut kyläkunnittain ja merkitsijät on valittu kylittäin. LO kumosi paliskunnan päätöksen. Päätöksen perusteluissa todetaan, että paliskunnalla ei ole oikeutta rajoittaa paliskunnan jäsenen osallistumista poronhoitotoimiin hänen omistamiensa porojen lukumäärän tai hänen tekemiensä työpäivien perusteella, vaan paliskunnan olisi tullut valituksenalaista päätöstä tehdessään ottaa huomioon kaikki poronhoitajat tasapuolisesti.³⁵

Narkauksen paliskunta oli päättänyt, että paliskunnan työnjohtajat valitsevat paliskunnan osakkaista ne henkilöt, jotka palkataan poronhoitotöihin kyseisenä poronhoitovuonna. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä, katsoen sen merkitsevän, että paliskunnan työnjohtaja saattoi omavaltaisesti päättää niistä henkilöistä, jotka saivat osallistua poronhoitotöihin. Valittajan mukaan häntä ei oltu valittu poronhoitotöihin, vaikka hän oli niihin kykenevä, mistä syystä hän katsoi, että päätös oli lainvastainen. Lapin LO hylkäsi valituksen. LO katsoi, että paliskunnan kokouksella oli harkintansa mukaan oikeus päättää siitä, miten vuosimaksua poronhoitotöinä suorittavien lisäksi tarvittavat työntekijät palkataan, eikä päätös estänyt valittajaa suorittamasta vuosimaksua tekemällä paliskunnan hallituksen määräämiä poronhoitotöitä.³⁶

Oranimen paliskunnan kokouksessa oli päätetty talousarviosta, johon oli lisätty kulujen vuoksi teurastamalla teurastettujen porojen luovutusmaksuksi 3 euroa teurasporolta. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä. Valituksessa todetaan, että paliskunta oli päättänyt alkaa periä luovutusmaksua niistä teurasporoista, jotka poronhoitajat myyvät muulle kuin paliskunnan valitsema ostoliikkeelle. Valituksen mukaan päätöstä ei voida perustella paliskunnalle kotona teurastetusta poroista aiheutuvilla ylimääräisillä kuluilla. Valittajan mukaan päätös loukkasi osakkaitten yhdenvertaisuutta, suosien niitä, jotka myyvät teuraansa isoille ostoliikkeille ja syrjiä niitä, jotka haluavat jalostaa poronsa itse. Paliskunnan mukaan niin sanotuista kotiteuraista aiheutuu lisäkuluja paliskunnalle, koska niiden luovutus työllistää teurastamon esimiestä huomattavasti enemmän kuin ostoliikkeeseen menevien poronruhojen luovutus.

HaO kumosi päätöksen. Oikeuden päätöksen perusteluissa todetaan, että paliskunnan osakkaille on mahdollista määrätä maksuja paliskunnan tekemistä poronhoitotöistä. Näiden maksujen on kuitenkin oltava tasapuolisia ja osakkaita on kohdeltava yhdenvertaisesti. Oikeus toteaa, että

³⁵ Lapin LO 25.10.1983 nro 1707. Päätös on annettu vuoden 1948 poronhoitolain aikana. Päätöksessä viitataan silloisen poronhoitoasetuksen 5 §:n 3 momentin 4 kohtaan ja 1 momentin 3 kohtaan.

³⁶ Lapin LO 13.2.1992 nro 178.

paliskunta ei ollut tarkemmin selvittänyt niiden lisäkulojen määrää, jotka aiheutuvat niistä teurasporoista, jotka eivät mene paliskunnan valitsema ostoliikkeelle.³⁷

3.3. Poronomistajan oikeudet paliskuntaan nähden (9 §)

Poronhoitolain 9,1 §:n mukaan poronhoitoalueella asuvalla poronomistajalla on oikeus saada poronsa hoidetuksi sellaisen paliskunnan alueella, joka kokonaan tai osittain sijaitsee hänen kotikuntansa alueella. Poronomistajan porot on hoidettava saman paliskunnan alueella, jollei 2 momentista muuta johdu.

Näätämön paliskunta oli päättänyt, että henkilöä ei hyväksytä paliskunnan osakkaaksi sillä perusteella, että hän on Vätsärin paliskunnan osakas. Päätöksen perustelujen mukaan kyseinen henkilö oli Vätsärin paliskunnan osakas sillä perusteella, että vaikka hän oli luovuttanut Vätsärin paliskunnassa omistamansa porokarjan tyttärelleen, alaikäisen tyttärensä holhoojana hän käytännössä vastasi sanotusta porokarjasta. Lisäksi hän oli edesmenneen miehensä kuolinpesän osakas ja kuolinpesällä oli porokarja Vätsärin paliskunnan alueella. LO kumosi paliskunnan päätöksen. Oikeuden mukaan se, että kyseinen henkilö oli alaikäisen tyttärensä holhooja ja kuolinpesän osakas ei tarkoita sitä, että hän omistaisi poroja Vätsärin paliskunnassa ja olisi tämän paliskunnan osakas.³⁸

Poronhoitolain 9,2 §:ssä säädetään, että jos poronomistaja muuttaa toiseen kuntaan eikä voi viedä porojaan toisen paliskunnan alueelle hoidettavaksi, hänellä on oikeus saada poronsa hoidetuksi entisen paliskunnan alueella kolme vuotta muutosta lukien.

Aikaisemman poronhoitolain ajalta on oikeuden päätös, joka koski Sallan paliskunnan päätöstä, jossa henkilölle ei annettu lupaa pitää poroja paliskunnan alueella. Valituskirjelmässä kyseinen osakas totesi, että hän kyllä asuu Helsingissä mutta hän ei ollut muuttanut kokonaan pois paliskunnan alueelta, koska hän asui vuosittain kolme kuukautta paliskunnan alueella sijaitsevassa omakotitalossaan. Hän myös viittasi siihen, että hän harjoitti majoitustoimintaa ympäri vuoden Sallan kunnassa. Oikeus hylkäsi valituksen. Perustelujen mukaan kyseinen henkilö oli muuttanut 12 vuotta aikaisemmin Helsinkiin, missä hänellä on asunto ja koti. Helsinkiä oli oikeuden mukaan pidettävä hänen lainkohdassa tarkoitettuna kotikuntanaan.³⁹ Aikaisemman eli vuoden 1948 poronhoitolain aikana poroja sai pitää paliskunnan alueella kahdeksan vuotta muutosta lukien.

³⁷ Pohjois-Suomen HaO 4.3.2019 nro 19/0087/2.

³⁸ Lapin LO 24.1.1991 nro 107.

³⁹ Lapin LO 25.10.1983 nro 1710. Päätöksessä viitattiin vuoden 1948 poronhoitolain 7,1 §:än, jonka mukaan ilman paliskunnan suostumusta poronomistaja ei saa olla osakkaana paliskunnassa, jonka alue on kokonaan hänen kotikuntansa ulkopuolelle. Paliskunta perusteli tekemäänsä päätöstä paliskunnan yliluvulla.

Edellisen lain ajalta on myös päätös, jossa Kaldoaivin paliskunta oli päättänyt, että vieraspaikkakuntalaisten oli vietävä pois tai teurastettava omistamansa porot kuluvan poronhoitovuoden aikana. Eräs paliskunnan osakas oli muuttanut paliskunnan alueelta 25 vuotta aikaisemmin, mutta hän omisti paliskunnan alueella edelleen noin 20 lukuporoa.

Tekemässään valituksessa kyseinen osakas katsoi, että koska paliskunta ei ollut aikanaan velvoittanut häntä viemään poroja pois tai hävittämään niitä kahdeksan vuoden määräajassa, hänen on katsottava saaneen niin sanotun hiljaisen suostumuksen siihen, että hän sai olla paliskunnan osakas. Valittaja katsoi, että porojen hävittämiseen hänelle tuli määrätä kahdeksan vuoden määräaika. LO hylkäsi valituksen. Oikeuden päätöksen mukaan valittaja ei ollut näyttänyt, että muuttaessaan Utsjoen kunnasta vuonna 1959, hän olisi saanut paliskunnalta suostumuksen olla paliskunnan osakkaana tämän määräajan jälkeenkin.⁴⁰

Vastaava asia tuli kuitenkin oikeuden ratkaistavaksi jo seuraavana vuonna valituksessa, joka tehtiin Kolarin vuoden 1986 syyskokouksen päätöksestä. Paliskunta oli päättänyt, että vieraalla paikkakunnalla ja poronhoitoalueen ulkopuolella asuvat paliskunnan osakkaat poistetaan paliskunnasta kahdeksan vuoden aikana muuttopäivästä lukien. Kuolinpesillä määräaika oli kahdeksan vuotta kuolinpäivästä lukien.

Paliskunnan alueen ulkopuolella asuva osakas valitti päätöksestä. Oikeuden päätöksessä todetaan, että valittaja oli perinyt vuonna 1946 äidiltään Kolarin paliskunnassa olevia poroja. Oikeus toteaa, että häntä oli perintöä seuranneiden kahdeksan vuoden jälkeenkin paliskunnan toimesta kohdeltu siten, että hänen on katsottava saaneen (vuoden 1948) lain 7,2 §:ssä tarkoitetun suostumuksen olla paliskunnan osakkaana. Oikeus totesi, että koska tätä suostumusta ei ole peruutettu, ei paliskunnan päätöksellä voitu sitovasti päättää, että hän olisi velvollinen poistamaan paliskunnassa olevat porot.⁴¹

⁴⁰ Lapin LO 11.6.1986 nro 802.

⁴¹ Lapin LO 26.5.1987 nro 534. Samalla tavalla ratkaistiin samasta kokouksesta tehty valitus, jossa valittaja asui naapurikunnassa ja oli toiminut paliskunnan poromiehenä 50 vuotta. Lapin LO 26.5.1987 nro 535. Samoin Lapin LO 26.5.1987 nro 536 ja 28.3.1988 nro 259. Tästä viimeisestä päätöksestä tehtiin kuitenkin jatkovalitus KHO:een, joka kumosi LO:n päätöksen. KHO:n päätöksessä todetaan, että Sallan paliskunta ulottuu osittain Savukosken alueelle, jolloin kahdeksan vuoden määräaika oli alkanut kulua vasta siinä vaiheessa, kun valittaja oli muuttanut pois Savukosken alueelta. Valittajan olisi tullut saada paliskunnalta lain 7,2 §:ssä tarkoitettu lupa. Oikeuden mukaan paliskunnan ei voida katsoa antaneen suostumusta sillä perusteella, että valittaja on osallistunut poroluettelon laatimiseen tai tarkastamiseen tai sillä perusteella, että hän oli osallistunut poronhoitotöihin Sallan paliskunnan alueella. KHO 13.12.1988.

Poronhoitolain 9 § on otsikoitu poronomistajan oikeuksista suhteessa paliskuntaan. Kyseisessä lainkohdassa säädellään kuitenkin lähinnä vain käytännön poronhoitoon liittyviä asioita. Toisaalta osakkaalla voidaan nähdä olevan myös muita paliskuntaan kohdistuvia oikeuksia.

Tällaisena voidaan nähdä esimerkiksi oikeus saada tietoja paliskunnan asiakirjoista. Neljä Käsivarren paliskunnan osakasta oli valittanut paliskunnan päätöksestä lääninoikeuteen ja vaatinut tässä yhteydessä, että paliskunta velvoitettaisiin esittämään erikseen yksilöidyt asiakirjat. LO kuitenkin hylkäsi esitetyn vaatimuksen, koska ”ei ollut ilmennyt aihetta velvoittaa paliskuntaa esittämään niitä”.⁴² Asiassa tehtiin kuitenkin jatkovalitus KHO:een, joka pyysi paliskuntaa toimittamaan oikeudelle asiaan liittyvän äänestyspöytäkirjan ja kokouksessa vahvistetun äänestysluettelon.⁴³

3.4. Porojen tuominen paliskunnan alueelle (10 §)

Kyseisessä lainkohdassa säädetään, että milloin siihen on erityisiä syitä, paliskunnan hallitus voi päättää, että paliskunnan alueelle ei saa tuoda poroja. Muiden kuin ajo- tai teurasporojen tuominen hoidettavaksi sellaisen paliskunnan alueelle, jonka hallitus ei ole tehnyt 1 momentissa tarkoitettua päätöstä, edellyttää paliskunnan hallituksen lupaa.

Syväjärven paliskunta oli hylännyt henkilön hakemuksen tuoda Alakylän paliskunnassa omistamiaan poroja paliskunnan alueelle. Hakija oli perustellut hakemusta sillä, että hän oli muuttanut pysyvästi paliskunnan alueelle ja hänen miehensä toimi poromiehenä Syväjärven paliskunnassa. Porojen hoitaminen kahdessa paliskunnassa oli tullut vaikeaksi paliskuntien välille rakennetun esteaisan vuoksi. Paliskunta oli hylännyt hakemuksen sillä perusteella, että paliskunnassa oli päätetty porojen tuontikiellosta ja suurin sallittu poroluku oli täyttymässä.

LO hylkäsi asiasta tehdyn valituksen. Päätöksen perusteluissa todetaan, että paliskunnan hallitus oli aikaisemmin päättänyt, että paliskuntaan ei oteta uusia osakkaita ja kieltänyt porojen tuonnin paliskunnan alueelle. Nämä päätökset oli tehty siinä tarkoituksessa, että paliskunnan poromäärä saataisiin laskemaan ja poromäärät osakasta kohden nousemaan. Oikeuden päätöksessä viitataan siihen, että paliskunnan suurin sallittu poroluku oli 6 000 poroa ja edellisen poronhoitovuoden lopussa eloporojen määrä oli ollut 5 583. Oikeuden mukaan paliskunta oli voinut toimivaltansa puitteissa hylätä henkilön hakemuksen.⁴⁴

⁴² Lapin LO 29.5.1998 nro 314.

⁴³ KHO 17.1.2000 t. 52.

⁴⁴ Lapin LO 18.9.1998 nro 562.

Paliskunnan osakas oli hakenut Näätämön paliskunnalta lupaa tuoda tyttärensä omistamia, toiseen paliskuntaan kuuluvia poroja Näätämön paliskunnan alueelle. Paliskunta ei tällaista lupaa myöntänyt, minkä vuoksi osakas valitti asiasta lääninoikeuteen. LO katsoi, että sen mukaan mitä asiakirjoista kävi ilmi, paliskunta ei ollut antanut 10,1 §:n tarkoitettua kieltopäätöstä. Paliskunnan antama vastine valitukseen ei korvaa lain edellyttämää päätöstä. Viitaten myös kyseisen lainkohdan toiseen momenttiin, LO katsoi, että paliskunnan olisi tullut käsitellä osakkaan hakemus siltä osin kuin se koskee porojen tuomista paliskunnan alueella. LO palautti asian paliskunnan hallituksen käsiteltäväksi.⁴⁵

Oijärven paliskunnan osakas oli siirtänyt paliskunnan alueella aikaisemmin laiduntaneet poronsa paliskunnan ja poronhoitoalueen ulkopuolelle, jossa hän oli tarhannut niitä ympärivuotisesti. Osakkaan mukaan hänellä oli tarkoitus palata paliskunnan alueelle. Paliskunta oli käsitellyt asiaa vuoden 1994 kevätkokouksessaan ja päättänyt, että poroja ei saa tuoda enää paliskunnan alueelle. Poronomistaja valitti päätöksestä. LO hylkäsi valituksen.

Oikeus viittasi perusteluissaan poronhoitolain 10 §:n 1 ja 2 momenttien sanamuotoon. Oikeus totesi, että koska porot oli siirretty paliskunnan alueen ulkopuolelle, eikä niistä oltu suoritettu paliskunnalle vuosimaksuja, eikä niitä oltu merkitty paliskunnan poroluetteloon, ei niiden omistajalla ollut ilman paliskunnan suostumusta oikeutta tuoda niitä paliskunnan alueelle. Oikeuden päätöksessä ei suoraan todeta, mikä tässä tapauksessa olisi se erityinen syy, mitä 10,1 §:ssä edellytetään. Oikeuden päätöksessä kuitenkin todetaan, että ”kun otetaan huomioon, että paliskunnassa on annetun selvityksen mukaan toimitettu usean vuoden ajan prosenttiteurastuksia poroluvun laskemiseksi sallittuun määrään, ei paliskunnan tekemää päätöstä voida pitää lainvastaisena”.⁴⁶

Hossa-Irnin paliskunta oli päättänyt, että paliskunta ei anna lupaa tuoda paliskunnan alueelle muita kuin urosporoja matkailukäyttöön. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä. Paliskunta perusteli lausunnossaan porojen tuontikieltoa sillä, että petojen aiheuttamat merkittävät porovahingot kohdistuvat yksittäisiin poronomistajiin ja heille tulevat suuret petokorvaukset rasittavat kaikkia osakkaita kohtuuttomasti, koska yksittäisen osakkaan saamasta petokorvauksesta joutuvat kaikki osakkaat maksamaan veroa lukuporojen suhteessa. Tämä oli paliskunnan mukaan väärin niitä osakkaita kohtaan, joille ei ole sattunut petojen aiheuttamia vahinkoja.

⁴⁵ Lapin LO 13.2.1992 nro 176. Ks. myös Palojärven paliskunnan päätöksestä tehty päätös, jossa oli kysymys siitä, että osakas oli valittanut paliskunnan päätöksestä, jossa paliskunta oli hyväksynyt porojen siirron toisesta paliskunnasta Palojärven paliskuntaan. Lapin LO 25.10.1983 nro 1709.

⁴⁶ Oulun LO 25.1.1995 nro 62/II.

Hallinto-oikeus katsoi, etteivät lain nojalla maksetut korvaukset tai niiden verotuskäytäntö ole sellaisia erityisiä syitä, joihin porojen tuontikielto voisi perustua. HaO kumosi paliskunnan päätöksen.⁴⁷

3.5. Paliskunnan osakkaan velvollisuudet paliskuntaan nähden (12 §)

Poronhoitolain 12,1 §:ssä säädetään, että paliskunnan osakkaat osallistuvat paliskunnan toimintaan suorittamalla paliskunnalle lukuporojensa mukaisessa suhteessa vuosimaksun. Osakas voi suorittaa vuosimaksun joko tekemällä itse tai teettämällä paliskunnan hallituksen määräämiä poronhoitotöitä taikka rahalla sen mukaan kuin paliskunnan kokouksessa päätetään.

Jos paliskunnan osakas on kahtena peräkkäisenä poronhoitovuotena ilman hyväksyttävää syytä jättänyt osallistumatta poronhoitotöihin, paliskunta voi velvoittaa hänet suorittamaan vuosimaksun korotettuna, kuitenkin enintään kaksinkertaisena.

Aikaisemman lain ajalta on päätös, jossa Kuukkaan paliskunta oli päättänyt, että jokaisen poronomistajan tuli tehdä yksi tunti viljelysaitatöitä poronhoitovuoden aikana. Jollei näin oltu poronhoitovuoden päättyessä tehty, paliskunnalle oli maksettava 30 markkaa tekemättömän työn osalta. LO hylkäsi asiasta tehdyn valituksen. Oikeuden mukaan velvollisuutta osallistua talkootyöhön tai sen korvaamista rahalla, voidaan pitää vuosimaksuun rinnastettavana veloitteena. Päätöksen perustelujen mukaan tällainen päätös ei loukannut osakkaitten yhdenvertaisuutta. Erikseen viitattiin siihen, että maksua ei voida pitää kohtuuttomana.⁴⁸

Oma kysymyksensä on kuitenkin se, voidaanko talkootyötä pitää yhdenvertaisuutta loukkaavana siitä syystä, että talkootyö kohdistuu samalla tavalla kaikkiin poronomistajiin. Paliskunnan toiminnan lähtökohtana on se, että oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät kunkin osakkaan poromäärän mukaan. Jos talkootyössä kysymys on siitä, että siihen osallistuvat samassa suhteessa sekä pienten että suurten porokarjojen omistajat, asia voidaan nähdä myös siten, että suurten porokarjojen omistajat hyötyvät talkootyöstä pienten porokarjojen omistajien kustannuksella.

Vuoden 1993 kevätkokouksessa Narkauksen paliskunta päätti, että ne osakkaat, jotka eivät olleet suorittaneet kahtena edellisenä poronhoitovuonna 50 % vuosimaksusta työnä, maksavat vuosimaksua 240 markkaa lukuporolta. Sen sijaan ne osakkaat, jotka ovat suorittaneet sanotun osuuden vuosimaksusta työnä, vuosimaksu oli 120 markkaa lukuporolta.

⁴⁷ Pohjois-Suomen HaO:n päätös 8.10.2019 nro 19/0413/2.

⁴⁸ Lapin LO 28.1.1988 nro 88.

Paliskunnan osakas valitti päätöksestä. Valituksen mukaan paliskunnan päätös loukkasi poronomistajien oikeusturvaa, koska nämä eivät ole etukäteen tienneet asiasta. Tällöin he olisivat voineet tehdä vaaditut työpäivät. Kaikkia poronomistajia ei myöskään oltu kutsuttu poronhoitotöihin eikä osallistuminen olisi edes ollut kaikille mahdollista. LO kumosi päätöksen. Päätöksen perustelujen mukaan paliskunnassa ei oltu etukäteen määrätty siitä mitä poronhoitotöitä kunkin poronomistajan olisi tullut tehdä. Koska vuosimaksua ei voida periä korotettuna, mikäli osakas esittää hyväksyttävän syyn porotöistä kieltäytymiselle, paliskunnan valituksenalaista päätöstä tuli oikeuden mukaan pitää lainvastaisena.⁴⁹

Hallan paliskunta oli päättänyt, että toistuvasti taajamaan tuleville poroille tehdään maalimerkki ensimmäisestä poisviennistä. Kustannusten peittämiseksi toisen poisviennin yhteydessä porolle laitetaan piltta, ja poron omistajaa kehoitetaan teurastamaan poro seuraavana syksynä. Hoitomaksu kaksinkertaistetaan, jos poroa ei teurasteta. HaO kumosi päätöksen. Oikeuden perustelujen mukaan paliskunnalla oli oikeus päättää porojen merkitsemisestä. Sen sijaan siltä osin kuin kysymys oli poronomistajan velvoittamisesta poron teurastamiseen tai vuosimaksun perimisestä kaksinkertaisena, oikeus katsoi, että tällainen päätös oli lain vastainen. Päätöksessä todetaan erikseen, että kysymyksessä ei ollut poronhoitolain 12,2 §:ssä tarkoitettu tilanne.⁵⁰

Alakitkan paliskunta oli päättänyt, että jokainen poronomistaja veloitetaan tekemään 0,5 työpäivää lukuporoa kohden. Päätöksestä tehdyssä valituksessa päätöstä oli vaadittu kumottavaksi poronhoitolain 12 §:n vastaisena. Oikeus hylkäsi valituksen. Perustelujen mukaan osakas voi suorittaa vuosimaksun joko tekemällä itse tai teettämällä hallituksen määräämiä poronhoitotöitä tai rahalla sen mukaan kuin paliskunnan kokouksessa päätetään. Oikeuden mukaan paliskunnan ei voida katsoa valituksenalaisella päätöksellä päättäneen, etteikö osakas voisi palkata jotakuta muuta tekemään poronhoitotöitä hänen puolestaan.⁵¹

3.6. Paliskunnan kokouksen koollekutsuminen (14 §)

Poronhoitolain mukaan kokouksessa käsiteltävät asiat on mainittava kokouskutsussa. Erikseen ei kuitenkaan tarvitse mainita sellaista asiaa, joka kuuluu poronhoitoasetuksen 3-4 §:ssä käsiteltäviin asioihin.⁵²

⁴⁹ Lapin LO 14.4.1994 nro 5.

⁵⁰ Pohjois-Suomen HaO 21.6.2018 nro 18/0324/2.

⁵¹ 28.1.1997 nro 32/l.

⁵² Esim. Lapin LO 28.1.1988 nro 89, Lapin LO 11.4.1994 nro 363, Lapin LO 9.10.1996 nro 550 ja Rovaniemen HaO 29.1.2010 nro 10/0056/1. Aikaisemman lain ajalta on päätös, jossa Kallion paliskunta oli päättänyt, että yksittäiset peltoporot ammutaan. Tästä ei ollut mainintaa kokouskutsussa. Oikeus kuitenkin hylkäsi asiasta tehdyn valituksen viitaten poronhoitoasetuksen 5 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan paliskunnan varsinaisessa kokouksessa on päätettävä

Poronhoitolain mukaan paliskunnan kokouksen kutsuu koolle hallitus. Kuukkaan paliskunnan ylimääräisessä kokouksessa tehdyt päätökset kumottiin, koska kokouksen oli kokousilmoituksen mukaan kutsunut koolle poroisäntä eikä hallitus.⁵³

Kuukkaan paliskunnan syyskokous oli hyväksynyt poronhoitovuoden 1997-1998 teurastussuunnitelmana toteutettavaksi edellisen poronhoitovuoden teurastussuunnitelman. Tehdyn valituksen seurauksena oikeus kumosi paliskunnan päätöksen. Perusteluissa viitattiin siihen, että poronhoitoasetuksen 3 §:n mukaan teurastussuunnitelmasta päättäminen ei kuulu paliskunnan syyskokouksessa päätettäviin asioihin. Koska myöskään kokouskutsussa ei ollut mainintaa teurastussuunnitelmasta päättämisestä, päätös oli syntynyt virheellisessä järjestyksessä.⁵⁴

Näkkälän paliskunta oli päättänyt esteaidan rakentamisesta paliskunnan laidunalueelle. Koska kokouskutsussa ei ollut mainintaa esteaidan rakentamisesta LO katsoi, että kokouskutsu oli puutteellinen ja kumosi tehdyn päätöksen. Päätös oli syntynyt virheellisessä järjestyksessä.⁵⁵ Koska Oivangin paliskunnan kokouskutsussa ei ollut mainintaa raja-aitavartijan valitsemisesta, paliskunnan päätös kumottiin.⁵⁶

Lapin paliskunta oli vuoden 2004 syyskokouksessa päättänyt muun muassa erotusmiesten valitsemisesta, tuottoerustelaskelman hyväksymisestä, teurasporojen myymisestä ym. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä sillä perusteella, että kaikkia paliskunnan kokouksessa käsiteltyjä asioita ei oltu mainittu kokouskutsussa. HaO totesi päätöksessään, että paliskunnan syyskokouksessa voi käsitellä myös sellaisia paliskunnan toimivaltaan kuuluvia asioita, joita ei ole lueteltu poronhoitoasetuksen 3 §:ssä. Kokouskutsussa on mainittu, että kokouksessa käsitellään poronhoitoasetuksen 3 §:n mukaiset asiat sekä hallituksen esittämät asiat. HaO toteaa, että kokouskutsussa ei ole näin yksilöityä mainintaa valituksessa tarkoitetuista asioista, jolloin kyseiset päätökset ovat syntyneet virheellisessä järjestyksessä.⁵⁷

vahinkojen estämisestä. Oikeuden mukaan paliskunnalla oli tällä perusteella oikeus ottaa asia käsiteltäväkseen. Lapin LO 17.9.1987 nro 1101.

⁵³ Rovaniemen HaO 16.4.2004 nro 04/0217/1.

⁵⁴ Lapin LO 6.3.1998 nro 123.

⁵⁵ Lapin LO 24.10.1990 nro 1258. Kokouskutsussa ei ollut myöskään mainintaa siitä, että paliskunnan kokouksessa olisi tarkoitus käsitellä sitä, että paliskunta maksaa eräälle paliskunnan osakkaalle määrätyt sakot. Paliskunnan päätös kumottiin. Oulun LO 21.8.1990 nro 722/II.

⁵⁶ Oulun LO 8.9.1987 nro 939/1. Hossa-Irnin paliskunnan päätös kumottiin, koska kokouskutsussa ei ollut mainintaa siitä, että kokouksessa käsitellään sitä, miten petoeläinten tappamista poroista suoritettava korvaus maksetaan paliskunnan osakkaille. Oulun LO 12.11.1997 nro 546/I.

⁵⁷ Rovaniemen HaO 25.1.2005 nro 05/0020/1. KHO 23.11.2006 t. 3168: Ei muutosta.

Pudasjärven paliskunnan vuoden 2007 syyskokouksessa käsiteltiin poroisännälle annettua epäluottamislauseetta. Tässä kokouksessa oli kuitenkin päätetty myös siitä, että poroisäntää ei enää vapauteta nk. hiihtomaksuista ja että hänen tilalleen kolariarviomieheksi valitaan toinen henkilö. Oikeuden päätöksen mukaan tällaisia seurauksia ei voida pitää poroisännälle annettavan epäluottamislauseen ja virasta pidättämistä koskevista päätöksistä johtuvina suoranaisine ja välittöminä seurauksina, mistä syystä tällaisten päätösten katsottiin syntyneen virheellisessä järjestyksessä.⁵⁸ Kolarin paliskunta oli erottanut poroisännän luottamuspulan vuoksi. LO:n mukaan päätös oli syntynyt virheellisessä järjestyksessä, koska kokouskutsussa ei ollut mainintaa poroisännän erottamisesta. Oikeuden mukaan ”sanotun asian ei voida katsoa sisältyvän kokouskutsun mainintaan, että kokouksessa käsitellään poroisännän luottamusta koskevaa asiaa”.⁵⁹

Kaldoaivin vuoden 2011 kevätkokous oli päättänyt, että eräälle paliskunnan osakkaalle kuuluvat teurastusrästit siirretään toisen paliskunnan osakkaan vastattavaksi.⁶⁰ Paliskunnan päätöksestä tehdyssä valituksessa oli vaadittu päätöksen kumoamista sillä perusteella, että tästä ei ollut mainintaa kokouskutsussa. HaO:n päätöksessä todetaan, että paliskunnan kevätkokouksessa käsitellään poronhoitoasetuksen 4 §:n asiat, teurastuksen toteutuminen sekä teurastussuunnitelma. Lisäksi päätöksessä todetaan, että ”kun otetaan huomioon poroluettelo ja teurastuksen toteutumista koskevan päätöksenteon toistuvuus ja vakiintuneisuus, niitä koskevan kokouskutsun maininnan on katsottava sisältävän myös ne muutokset, jotka ehkä aiheutuvat porojen mahdollisesta siirtymisestä uudelle omistajalle”. HaO hylkäsi asiasta tehdyn väitteen ja tutki valituksen.⁶¹

Tässä tapauksessa oikeus siis asetti kokouskutsua koskevan vaatimuksen varsin matalalle. Sitä, että kevätkokouksessa käsitellään teurastuksen toteutumista ja päätetään teurastussuunnitelmasta, ei vielä voitane ymmärtää siten, että tämä sisältää osakkaalle kuuluvien teurastusrästien siirtämisen toiselle osakkaalle. Näin voi todeta myös siitä näkökulmasta, että Kaldoaivin paliskunnassa sen enempää kuin muissakaan paliskunnissa ei ilmeisesti oltu aikaisemmin päätetty siirtää asianosaisten vastustuksesta huolimatta teurasrästejä osakkaalta toiselle.

Tällä tavalla tätä asia tulkitsi myös KHO, johon asiassa tehtiin jatkovalitus. KHO kumosi HaO:n päätöksen. KHO:n perusteluissa todetaan, että poroluettelo ja teurasrästejä koskevien asioiden yhteydessä voidaan sinällään käsitellä myös muita näihin seikkoihin liittyviä asioita. Teurasrästien siirtämistä paliskunnan osakkaalta toiselle koskevaa asiaa ”ei voida kuitenkaan pitää sellaisena

⁵⁸ Oulun hallinto-oikeus 12.12.2008 nro 08/0650/1.

⁵⁹ Lapin LO 17.2.1995 nro 152.

⁶⁰ Tätä oikeustapausta käsitellään myöhemmin aineellisen puolen näkökulmasta.

⁶¹ Rovaniemen HaO 4.6.2012 nro 12/0218/1.

varsinaisen kevätkokouksen rutiiniluontoisena asiana, johon paliskunnan osakkaat olivat voineet varautua etukäteen”.⁶²

Kuivasalmen paliskunta oli syyskokouksessaan valinnut paliskunnalle rahastonhoitajan. Kokouskutsussa oli käsiteltäviksi asioiksi mainittu asetuksen 3 §:n mukaiset asiat sekä toimihenkilöiden ja hallituksen valinta. Päätöksestä oli valitettu sillä perusteella, että rahastonhoitajan valinta ei kuulu kokouskutsussa mainittuihin asioihin. HaO toteaa, että yleensä paliskunnilla on hallituksen ulkopuolinen rahastonhoitaja. Päätöksessä todetaan, että ”kun otetaan huomioon, että rahastonhoitajan valinta perustuu vakiintuneeseen käytäntöön, kokouskutsussa olevan maininnan toimihenkilöiden valitsemisesta on katsottava riittävällä tavalla yksilöivän rahastonhoitajan valintaa koskevan asian”. HaO hylkäsi valituksen.⁶³

Sen sijaan Paistunturin paliskuntaa koskevassa päätöksessä oikeus edellytti lain sanamuodonmukaista noudattamista. Poronhoitolain 14,1 §:n mukaan paliskunnan kokous kutsutaan koolle ilmoituksella, joka on julkaistava paliskunnan alueella leviävässä sanomalehdessä vähintään seitsemän päivää ennen kokousta. Kokouskutsu oli kuitenkin julkaistu lehdessä vain kuusi päivää ennen kokousta. Oikeuden mukaan päätös oli syntynyt virheellisessä järjestyksessä.⁶⁴

3.7. Kokousmenettely ja äänestäminen paliskunnan kokouksessa (15 §)

Lohijärven paliskunnan kokouksen päätöksestä oli valitettu sillä perusteella, että kokoukselle ei oltu valittu puheenjohtajaa vaan poroisäntä oli toiminut kokouksen puheenjohtajana. Oikeuden mukaan kokouksessa oli tältä osin menetelty virheellisesti mutta valittajat eivät olleet kuitenkaan osoittaneet, että tämä seikka olisi vaikuttanut kokouksessa tehtyihin päätöksiin. Oikeus hylkäsi valituksen.⁶⁵

Poronhoitolassa ei ole tarkempia säännöksiä siitä kuka saa osallistua paliskunnan kokoukseen. Tästä oli kuitenkin kysymys Käsivarren paliskunnan kokouksesta tehdyssä valituksessa, jossa päätöstä oli vaadittu kumottavaksi sillä perusteella, että kokoukseen oli osallistunut kaksi Paliskuntain yhdistyksen porotalousneuvojaa, joista toinen oli käyttänyt puheenvuoron. Paliskunnan osakas oli vaatinut kokouksessa tehtyjen päätösten kumoamista tällä perusteella.

⁶² KHO 14.2.2014 t. 476 s. 23.

⁶³ Rovaniemen HaO 30.1.2009 nro 09/0028/1. Henkilö oli valittu paliskunnan rahastonhoitajaksi, vaikka hän ei ollut antanut suostumusta tehtävää. LO kumosi paliskunnan päätöksen. LO:n mukaan rahastonhoitajaksi valitseminen edellyttää toimeen valittavan henkilön suostumusta. Lapin LO 15.3.1990 nro 296.

⁶⁴ Rovaniemen HaO 12.2.2004 nro 04/0089/1.

⁶⁵ Lapin LO 7.10.1993 nro 971.

HaO hylkäsi valituksen. Perustelujen mukaan paliskunnan kokouksessa voidaan kuulla myös henkilöitä, jotka eivät ole paliskunnan osakkaita. Oikeuden mukaan heidän puheenvuoronsa ovat asiantuntijalausuntoja, joiden noudattaminen on kokoukseen osallistujien omassa harkinnassa. Kyseiset henkilöt eivät olleet oikeuden mukaan myöskään osallistuneet varsinaiseen päätöksentekoon.⁶⁶

Paliskunnan kokouksessa saa osakas äänestää yhtä monella äänellä kuin hänellä on lukuporoja. Kukaan ei kuitenkaan saa äänestää äänimäärällä, joka vastaa yli viittä prosenttia paliskunnan osakkaiden lukuporojen määrästä.⁶⁷ Osakkaalla on oikeus käyttää äänioikeuttaan myös asiamiehen välityksellä. Kokouksen päätökseksi katsotaan mielipide, jota enemmistö annetuista äänistä on kannattanut. Äänten mennessä tasan ratkaisee puheenjohtajan mielipide paitsi vaaleissa arpa.

Poronhoitolaisa tai –asetuksessa ei ole tarkempia määräyksiä paliskunnan äänestysmenettelystä. Oikeuskäytännössä on kuitenkin hyväksytty muun muassa käytäntö, jossa osakas oli tehnyt hallituksen esityksestä poikkeavan esityksen. Suoritettussa kädennostoäänestyksessä kukaan ei ollut vastustanut osakkaan esitystä. Oikeuden mukaan tällöin ei ollut tarpeen asettaa vastakkain hallituksen esitystä ja siitä poikkeavaa osakkaan esitystä.⁶⁸

Aikaisemman poronhoitolain ajalta on päätös, joka koski Paistunturin paliskunnan päätöstä valita hallituksen jäsenet. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä. Valituskirjelmässä todettiin muun muassa, että paliskunta oli äänestyksen jälkeen päättänyt valita hallituksen jäsenet jäsen kerrallaan. Valittaessa hallituksen jäsenet jäsen kerrallaan, pystyi pienikin enemmistö saamaan kaikki hallituspaikat itselleen. Valittajan mukaan tämä oli poronhoitolain hengen vastaista ja ristiriidassa yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa. Vaalitavan tuli olla suhteellinen. LO hylkäsi valituksen. Oikeuden mukaan paliskunnan kokouksen päätös ei ollut lainvastainen.⁶⁹

Pudasjärven paliskunta oli valinnut varaisännän ja kaksi hallituksen jäsentä. Päätöksistä tehdyssä valituksessa oli vaadittu päätöksen kumoamista muun muassa sillä perusteella, että kokouksessa oli äänestänyt henkilö, jolla ei ollut yhtään poroa. Hän oli käyttänyt toisen henkilön äänivaltaa ilman valtakirjaa. Paliskunnan vastineessa todetaan, että kokouksessa äänestänyt henkilö oli toimittanut paliskunnan hallitukselle asiakirjat, joista käy selville, että henkilö, jonka puolesta hän oli äänestänyt, oli hänen alaikäinen poikansa. Oikeus hylkäsi valituksen. Oikeuden päätöksessä todetaan, että asiassa saadun selvityksen mukaan vuonna 1983 syntyneellä poronomistajalla oli viisi lukuporoa ja että molemmat vanhemmat olivat hänen huoltajiaan. Oikeus toteaa, että näin ollen he ovat voineet edustaa alaikäistä lastaan vain yhdessä. Kun kuitenkin otetaan huomioon

⁶⁶ Rovaniemen HaO 15.9.2008 nro 08/0432/1.

⁶⁷ Ks. esim. Rovaniemen HaO 28.7.2000 nro 00/0326/1.

⁶⁸ Lapin LO 9.10.1996 nro 550.

⁶⁹ Lapin LO 15.11.1989 nro 1295.

äänestyksessä annetut äänimäärät, kyseisen henkilön viidellä äänellä ei voida katsoa olleen vaikutusta äänestysten lopputuloksiin.⁷⁰

Neljä Käsivarren paliskunnan osakasta oli valittanut äänestyspäätöksestä sillä perusteella, että äänestykseen oli osallistunut äänioikeutta vailla ollut henkilö. KHO:n päätöksessä todetaan, että pöytäkirjaan ei sisältynyt äänestysluetteloa tai muuta selvitystä äänestämisestä tai äänestäjän kannattamasta vaihtoehdosta. Oikeus kuitenkin toteaa, että kun otetaan huomioon voittaneen ehdotuksen ja vastaehdotuksen saamien äänimäärien ero (3629/2019) sekä se, että pöytäkirja on asianmukaisesti tarkastettu, ei ole perusteita katsoa, etteikö pöytäkirjasta ilmenisi se äänestysten tulos, jota enemmistö annetuista äänistä on kannattanut. Oikeuden mukaan päätöstä ei ole mahdollista kumota pöytäkirjan puutteellisuuden perusteella.⁷¹

Paistunturin paliskunnan osakas oli vaatinut paliskunnan kevätkokouksessa tehdyn päätöksen kumoamista sillä perusteella, että paliskunnan kokouksessa äänestettäessä, osakkaitten äänimäärät oli laskettu samassa kokouksessa hyväksytyyn poroluettelon, eikä edellisen poronhoitovuoden poroluettelon perusteella. Paliskunta ei kiistänyt tätä, mutta totesi, ettei asialla ole merkitystä siitä syystä, että äänestysten lopputulos olisi ollut sama, vaikka olisi käytetty edellisen poronhoitovuoden tarkastettua poroluetteloa. LO kumosi paliskunnan päätöksen. Perusteluissa oikeus viittasi siihen, että paliskunta ei ollut osoittanut, että päätökseksi tullut mielipide olisi voittanut myös siinä tapauksessa, että äänestyksessä olisi käytetty oikeaa poroluetteloa.⁷²

Vätsärin paliskunnan osakas oli vaatinut poroisännän ja hallituksen valintaa koskevien päätösten kumoamista sillä perusteella, että vaalissa oli äänestetty myös niin sanottujen rästiporojen perusteella. Valituksessa katsottiin, että sellaiset osakkaat, jotka eivät noudata paliskunnan päätöksiä, eivät saa hyötyä siitä äänestyksissä. HaO kuitenkin hylkäsi valituksen. Oikeuden mukaan osakkaan äänimäärä määräytyy yksiselitteisesti poronhoitolain 15 §:n mukaan viimeksi vahvistetun poroluettelon mukaan. Oikeuden mukaan paliskunnan päätöksen ei voida katsoa syntyneen virheellisessä järjestyksessä sen johdosta, että ”äänimääränä on pidetty poroluettelon mukaista äänimäärää sellaisenaan”.

Valituskirjelmässä oli kuitenkin viitattu myös siihen, että äänestettäessä oli otettu huomioon sellaisen poronomistajan äänet, joka poronomistaja ei ollut koskaan asunut Inarin kunnan alueella. HaO:n päätöksessä viitattiin poronhoitolain 6,1 § ja 9,1 §:iin. Oikeuden mukaan poronomistaja voi olla paliskunnan osakkaana, mikäli paliskunnan alue sijaitsee kokonaan tai osittain hänen kotikuntansa alueella. Asia oli tarkistettu henkilön vanhemmilta ja väestötietojärjestelmästä.

⁷⁰ Oulun LO 16.5.1995 nro 368/II. Ks. myös Rovaniemen HaO 28.7.2000 nro 00/0326/1.

⁷¹ KHO 17.1.2000 t. 52. Päinvastaiseen lopputulokseen päädyttiin Vätsärin ylimääräisen kokouksen päätöksestä tehtyyn valitukseen annetussa päätöksessä. KHO 9.11.2017 t. 5785.

⁷² Lapin LO 28.3.1991 nro 348.

Oikeus toteaa, että kun otetaan huomioon äänimäärien erot sekä se, että kyseisellä poronomistajalla on ollut 92 lukuporoa, näiden äänten käyttäminen on voinut vaikuttaa vaalin lopputuloksen. Paliskunnan päätökset kumottiin tällä perusteella.⁷³

Tässä suhteessa ratkaisevaa näyttää olleen se, että henkilö ei edes aikaisemmin ollut asunut paliskunnan alueeseen kuuluvan kunnan alueella. Näin voi päätellä Kolarin paliskunnan päätöksestä tehtyyn valitukseen annetusta päätöksestä. Kolarin paliskunnan ylimääräisessä kokouksessa oli päätetty poroisännän erottamisesta. Toteutetussa äänestyksessä, eräältä poronomistajalta, jonka poroja hoidettiin paliskunnan alueella, evättiin oikeus osallistua äänestykseen. Paliskunnan vastineessa todettiin, että tämän henkilön osakkuus oli päättynyt kolme vuotta sen jälkeen, kun hän oli muuttanut pois paliskunnan alueelta (porohoitolaki 9,2 §).

HaO kuitenkin kumosi paliskunnan päätöksen. Oikeus katsoi, että kyseisen osakkaan ei voida katsoa menettäneen oikeuttaan olla paliskunnan osakas, koska ”paliskunta ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin osakkuuden lopettamiseksi eikä osakkuus tosiasiallisesti ole päättynyt”.⁷⁴

Vätsärin paliskunnan vuoden 2015 kevätkokouksessa jouduttiin tilanteeseen, jossa toinen pöytäkirjantarkastaja ei halunnut allekirjoittaa pöytäkirjaa. Hänen mukaan pöytäkirjaan ei oltu kirjattu kaikkia asioita niin kuin ne olivat tapahtuneet. Asia tuli esille seuraavana syksynä pidetyssä syyskokouksessa, päätöksestä tehdyn valituksen seurauksena.

Hallinto-oikeuden päätöksessä todetaan, että poronhoitolaissa tai -asetuksessa ei ole menettelysäännöksiä tilanteesta, jossa pöytäkirjantarkistaja ei hyväksy laadittua kokouspöytäkirjaa. HaO katsoi, että paliskunnan kokous on poronhoitolain 13,1 §:n nojalla voinut päättää pöytäkirjan hyväksymisestä.⁷⁵

3.8 Paliskunnan hallitus (17 §)

⁷³ Rovaniemen HaO 29.1.2010 nro 10/0056/1. Kuukkaan paliskunnan vuoden 1996 kevätkokouksessa tehdyssä valituksessa oli kysymys siitä, oliko mahdollista käyttää äänioikeutta sellaisten porojen osalta, jotka oli hiljattain ostettu, mutta porokauppaa ei oltu vielä käsitelty paliskunnan hallituksessa. LO hylkäsi valituksen. Perusteluissa oikeus viittasi poronhoitolain 43,2 §:n, jonka mukaan omistusoikeus poroihin siirtyy pääsääntöisesti silloin kun paliskunnan hallitus on käsitellyt luovutuksen. Tämä ei kuitenkaan koske tilannetta, jossa ostaja on saman paliskunnan osakas. Koska ostaja oli jo aikaisemmin ollut paliskunnan osakas, hän ei ollut saantoluvan tarpeessa. Lapin LO 7.3.1997 nro 129.

⁷⁴ Lapin LO 17.2.1995 nro 152.

⁷⁵ Pohjois-Suomen HaO 24.10.2016 nro 16/0810/2.

Paliskunnan hallitukseen kuuluvat puheenjohtajana poroisäntä, varapuheenjohtajana varaisäntä sekä muina jäseninä neljä paliskunnan osakasta. Paliskunnan hallituksen jäsenten toimikausi on kolme vuotta.

Hallitus kokoontuu puheenjohtajan tai hänen estyneenä ollessaan varapuheenjohtajan kutsusta. Hallitus on päätösvaltainen, kun kokouksen puheenjohtaja ja vähintään kaksi muuta jäsentä on paikalla. Hallituksen kokouksessa kullakin jäsenellä on yksi ääni. Päätöksenteossa noudatetaan muutoin, mitä 15 §:n 2 momentissa on säädetty.

Sattasniemen paliskunta oli valinnut poroisännän, varaisännän ja hallituksen jäsenet. Paliskunnan osakas oli valittanut päätöksistä. Valittajan mukaan valinnat oli suoritettu virheellisesti koska suoritettuun äänestykseen ei oltu otettu niitä henkilöitä, jotka ovat kieltäytyneet tehtävästä. Valittajan mukaan kieltäytyneet eivät olleet ilmoittaneet kieltäytymiselleen mitään pätevää syytä. Paliskunta totesi lausunnossaan, että poronhoitolaissa ei ole säädetty osakkaan velvollisuudeksi sitä, että hänen tulisi olla vastoin tahtoaan käytettävissä poroisännäksi, varaisännäksi tai muuksi hallituksen jäseneksi. Laki ei myöskään edellytä, että kieltäytymiselle olisi oltava pätevä syy.

HaO kumosi paliskunnan päätöksen. Päätöksen perustelujen mukaan kysymys on henkilövaalista, jossa on mahdollista äänestää ketä tahansa pätevyysvaatimukset täyttävää henkilöä, myös sellaista, jota ei ole äänestystä edeltävässä keskustelussa mainittu. Oikeuden mukaan paliskunnan kokouksessa oli annettu ymmärtää, että äänestää voidaan vain sellaisia henkilöitä, joita on ehdotettu ja jotka ovat antaneet tehtävään suostumuksensa. Koska kokoukseen osallistuneiden ei ole annettu äänestää kaikkia tehtävään sopivaksi katsomiaan henkilöitä, päätökset olivat syntyneet virheellisessä järjestyksessä.⁷⁶

Kuukkaan paliskunta oli valinnut hallituksen jäseniksi kaksi henkilöä. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä sillä perusteella, että toinen hallitukseen valituista henkilöistä oli valittu paliskunnan tilintarkastajaksi. Lapin LO kumosi päätöksen. Oikeuden perusteluissa todetaan, että paliskunnan hallitus on vastuuvollinen paliskunnalle. Oikeuden mukaan tilintarkastajaksi valittua henkilöä ei voida valita hallituksen jäseneksi saman poronhoitovuoden ajaksi.⁷⁷ Toisaalta myöskään tilintarkastajaksi ei ollut mahdollista valita henkilöä, jonka veli oli valittu varaporoisännäksi ja veljen poika hallituksen jäseneksi. Sallivaaran paliskunnan päätöksestä tehtyyn valitukseen antamassaan päätöksessä oikeus toteaa, että vaikka poronhoitolaissa tai –asetuksessa ei olekaan nimenomaisia vaatimuksia tilintarkastajan esteettömyydestä, asian luonteesta johtuu, että tilintarkastajalla on kuitenkin oltava edellytykset riippumattomaan tilintarkastukseen.⁷⁸

⁷⁶ Rovaniemen HaO 14.12.2009 nro 09/0686/1.

⁷⁷ Lapin LO 18.9.1998 nro 561.

⁷⁸ Lapin LO 26.9.1997 nro 530.

3.8. Poroisäntä (19 §)

Paliskunnan kokous valitsee poroisännän kolmeksi vuodeksi kerrallaan (poronhoitolaki 19,3 §). Laissa ei ole kuitenkaan säännöksiä siitä, millä edellytyksillä poroisäntä on mahdollista erottaa tästä tehtävästä kesken toimikauden. Tämä kysymys tuli kuitenkin oikeuden harkittavaksi sen seurauksena, että Pudasjärven paliskunta oli vuonna 2007 pidetyssä ylimääräisessä kokouksessa päättänyt antaa silloiselle poroisännälle epäluottamuslauseen. Perusteena oli se, että poroisäntä ei ollut tiedustellut hallituksen kantaa päättäessään erästä vuokrasopimuksesta.

Oulun hallinto-oikeuden päätöksessä todetaan, että luonnollinen tapa osoittaa tyytymättömyyttä on se, että poroisäntää ei valita kolmivuotiskauden jälkeen uudelleen. Mikäli poroisäntä kuitenkin halutaan erottaa kesken toimikauden, tämä on mahdollista, mutta pelkkä enemmistön tuen menettäminen ei kuitenkaan riitä.

Oikeuden päätöksessä todetaan, että paliskunnan kokouksella on katsottava olevan oikeus poroisännän virasta pidättämiseen ”mikäli hän oleellisesti laiminlyö poronhoitolain 19,1 §:ssä säädettyjen velvollisuuksien suorittamisen tai mikäli hän on muuten toiminut tai on perustelua aihetta epäillä hänen toimineen sillä tavoin moitittavasti, että hänen edellytyksensä edustaa paliskuntaa ulkopuolisiin tahoihin nähden ovat merkittävästi heikentyneet”. HaO katsoi, että nämä edellytykset eivät olleet tässä tilanteessa toteutuneet, mistä syystä paliskunnan päätöksiä oli pidettävä poroisännäksi valitun henkilön oikeutta loukkaavina ja lainvastaisina.⁷⁹ Hänellä oli myös oikeus saada takautuvasti palkkio koko siltä ajalta, joka hänelle olisi poroisännän tehtävistä maksettu, mikäli lainvastaista päätöstä ei olisi tehty.⁸⁰

Poronhoitolain 22,4 §:n mukaan, jollei poronomistaja vähennä porojensa määrää paliskunnan päätöksen mukaisesti poroisäntä voi päättää, että poroisäntä suorittaa vähentämisen poronomistajan puolesta. Tämä lainkohdan sanamuodonmukaisen tulkinnan mukaan toimivalta tässä asiassa kuuluisi vain poroisännälle. Rovaniemen HaO:n vuonna 2007 antaman päätöksen mukaan 22,4 § tarkoitettu päätös voidaan kuitenkin tehdä myös paliskunnan kokouksessa.⁸¹ Itse asiassa sitä, että asiasta päätettäisiin paliskunnan kokouksessa voisi pitää suositeltavana käytäntönä. Tätä voisi perustella sekä poroisännän oman aseman näkökulmasta mutta myös sillä,

⁷⁹ Oikeus katsoi, että ettei oltu näytetty, että poroisäntä olisi toiminut vastoin paliskunnan tai paliskunnan hallituksen päätöksiä tai että hän olisi toiminut hallituksen antamien, paliskunnan kokouksen täytäntöönpanoa koskevien ohjeiden vastaisesti. Oikeuden mukaan näyttöä ei ollut myöskään siitä, että poroisäntä olisi laiminlyönyt kysyä paliskunnan hallituksen kantaa tilanteessa, jossa tällaista kantaa olisi tullut kysyä. Oulun hallinto-oikeus 12.12.2008 nro 08/0650/1. KHO 16.2.2010 t. 283: ei muutosta. Varaporoisännän oikeudesta luopua tehtävästään, ks. Lapin LO 14.1.1994 nro 6.

⁸⁰ Oulun HaO 22.8.2011 nro 11/0386/1.

⁸¹ Rovaniemen HaO 19.10.2007 nro 07/0533/1.

että osakkaalla, johon tämä päätös kohdistuu, olisi tällöin paremmat edellytykset oikeusturvakeinojen käyttämiseen.

3.9. Porojen määrän määrääminen (21 §)

Poronhoitolain kolmannen luvun otsikko on 'porojen määrä'. Tässä lainkohdassa säädetään toisaalta porojen paliskuntakohtaisesta määrästä päättämisestä ja toisaalta porojen vähentämisestä sellaisessa tilanteessa, jossa poromäärä on ylittänyt tai tulee todennäköisesti ylittämään suurimman sallitun lukumäärän.

Porojen määrän määräämisestä säädetään poronhoitolain 21 §:ssä. Maa- ja metsätalousministeriö määrää kymmeneksi vuodeksi kerrallaan, kuinka monta eloporoa paliskunta saa alueellaan vuosittain pitää ja kuinka monta tällaista poroa paliskunnan osakas saa enintään omistaa. Erityisestä syystä maa- ja metsätalousministeriö voi muuttaa tästä annettua päätöstä kymmenvuotiskauden kuluessa.

Lain esitöiden mukaan poromäärän tulisi olla sellainen, että laitumien riittävyys ja muut elinkeinot tulevat tarpeellisessa määrin huomioon otetuiksi. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että talvikautena paliskunnan alueella laidunnettavien porojen määrä ei ylitä paliskunnan talvilaitumien kestävä tuottokykyä.⁸²

Kaldoaivin, Käsivarren, Lapin, Muotkatunturin, Näkkälän, Paistunturin ja Sallivaaran paliskunnat valittivat maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2000 tekemästä päätöksestä,⁸³ joka koski merkkiipiirejä sekä suurimpia sallittuja poromääriä. KHO jätti kuitenkin valituksen tutkimatta. Perustelujen mukaan ministeriön päätös on ns. normipäätös. Määräyksellä ei ole oikeudellisesti sitovasti ratkaistu, miten enimmäismäärän ylittävä eloporojen määrä on yksittäistapauksessa vähennettävä. Oikeus toteaa, että ministeriön päätös, joka on julkaistu Suomen asetuskokoelmassa, ei ole hallintolaissa tarkoitettu hallintoasiassa annettu päätös, eivätkä sen määräykset sisällä saman lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä, joilla asia on ratkaistu.⁸⁴

⁸² HE 244/1989 vp. s. 12.

⁸³ MMM:n 17.1.2000 antama päätös, 71/2000.

⁸⁴ KHO 31.8.2001 t. 2017. Vastaavalla tavalla ratkaistiin myös valtioneuvoston päätös, joka koski nk. eläinlääkärin tukea (VN:n päätös päätös 427/1998). Kaksi Näkkälän poromiestä ja saamelaiskäräjät oli valittanut päätöksestä ja vaatinut, että VN:n päätös kumotaan ja ”siltä osin kuin päätöksellä rajoitetaan tuen maksaminen saamen alkuperäiskansan jäsenelle tai saamelaisten kotiseutualueen poronmistajille poroluvun tai iän perusteella”. KHO 22.11.1999 t. 3116: Valitusta ei tutkita

3.10. Porojen vähentäminen (22 §)

3.10.1. Porojen vähentämistä koskevan paliskunnan päätöksen yleiset edellytykset

Menettely porojen määrän säätelyssä lähtee siitä, että paliskunnan alueella laiduntavien porojen määrää on mahdollista lisätä aina siihen asti, kunnes saavutetaan paliskunnan suurin sallittu eloporomäärä. Kun suurin sallittu eloporomäärä ylittyy, paliskunnalla on lakiin perustuva velvollisuus päättää poromäärän alentamisesta. Laissa käytetään ilmausta ”seuraavan poronhoitovuoden kuluessa”. Kysymys on siis siitä, että jos poronhoitovuoden päättyessä toukokuussa vahvistetun poroluettelon mukaan suurin sallittu poroluku on ylittynyt, poromäärää on alennettava alle suurimman sallitun seuraavan vuoden toukokuun loppuun mennessä. Poronhoitovuosi alkaa 1.6. ja päättyy 31.5.

Paliskunnan tekemän pakkovähennyspäätöksen tulee kohdistua samassa suhteessa kaikkiin paliskunnan osakkaisiin. Osakkaitten tulee lähtökohtaisesti vähentää omistamiaan poroja samassa suhteessa, kuin mitä he viimeksi vahvistetun poroluettelon mukaan omistavat poroja. Poronhoitolaissa tätä ei nimenomaisesti edellytetä, mutta tämä on ollut pääsääntö oikeuskäytännössä.

Käytännössä vähennyksen suuruus määritellään tietyn vähennysprosentin mukaan. Kysymys on siitä, että osakkaan tulee vähentää omistamiaan poroja tietty kappalemäärä, jonka suuruus määräytyy siis vahvistetun poroluvun ja paliskunnan päättämän vähennysprosentin mukaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että hänen omistamien porojen määrä välttämättä pienentyisi. Vähentämispäätöksestä huolimatta hän voi esimerkiksi ostaa poroja. Vähentämispäätöksestä huolimatta hänen poromääränsä voi siis myös kasvaa.

Edellisen eli vuoden 1948 lain ajalta on paliskunnan tekemä päätös, jossa Lohijärven paliskunta päätti poronhoitovuoden 1987-1988 aikana teurastaa kaikki vasat eräin poikkeuksin. Lääninoikeus kuitenkin kumosi päätöksen. LO katsoi, että kysymys ei voi olla osakkaita sitovasta päätöksestä, koska paliskunnan poroluku ei ollut ylittänyt sallittua määrää. LO:n mukaan päätöstä oli pidettävä ainoastaan suosituksena.⁸⁵

Vuoden 1997 kevätkokouksessa Sallan paliskunta oli tehnyt porojen vähentämistä koskevan päätöksen, jonka yksityiskohdat määriteltiin teurastussuunnitelmassa. Kaksi paliskunnan osakasta

⁸⁵ Lapin LO 4.12.1987 nro 1369. Ks. myös Lapin LO 8.11.1996 nro 608. Ks. myös Lapin LO 14.10.1997 nro 571 ja LO 15.11.1989 nro 1294. LO katsoi, että kysymys oli suosituksesta. Tolvan paliskunnan poroluku oli 1883 ja suurin sallittu 2 000.

valitti päätöksestä. Paliskunta totesi selityksessään, että poronhoitovuoden 1996-1997 eloporomäärä oli 4 687 poroa. Paliskunta totesi, että koska porojen määrä ei ylittänyt paliskunnan suurinta sallittua eloporomäärää, oli teurastussuunnitelma suositusluontoinen. LO katsoi, että koska suurinta sallittua porolukua ei oltu ylitetty, paliskunnan teurastussuunnitelmaa ei tule pitää osakkaita sitovana määräyksenä ja hylkäsi valituksen.⁸⁶

Nykyiseen, eli vuoden 1990 poronhoitolakiin lisättiin kohta (22,3 §), jonka mukaan paliskunta voi päättää, että poroja on vähennettävä jo kuluvana poronhoitovuonna, jos ilmenee, että porojen määrä seuraavana poronhoitovuonna tulisi ylittämään sallitun enimmäismäärän. Tämän lainkohdan soveltamiseen liittyy Pyhä-Kallion syyskokouksessa tekemä päätös porojen vähentämisestä. Pyhä-Kallion paliskunta oli yhdistetty kahdesta paliskunnasta, joiden yhteinen suurin sallittu eloporomäärä oli 6 500 poroa. Paliskunnan eloporojen määrä oli 6 332 eloporoa. Paliskunnan antaman lausunnon mukaan kesällä suoritetujen vasamerkintöjen mukaan oli ilmeistä, että paliskunnan suurin sallittu poroluku tulisi ylittymään. Lapin LO hylkäsi valituksen, jossa oli vaadittu paliskunnan päätöksen kumoamista sillä perusteella, että paliskunnan poromäärä ei tulisi ylittämään suurinta sallittua poromäärää.⁸⁷

Sallan paliskunta oli vuoden 1995 kevätkokouksessa tehnyt porojen vähentämistä koskevan päätöksen. Paliskunnan osakas oli vaatinut päätöksen kumoamista mm. sillä perusteella, että paliskunnan suurinta sallittua porolukua (5 500) ei oltu ylitetty kahden edellisen vuoden aikana. Antamassaan vastineessa paliskunta totesi, että kahtena edellisellä poronhoitovuotena eloporomäärä oli ollut 32 ja 39 poroa alle suurimman sallitun eloporomäärän. Paliskunnan mukaan pakkoteurastuspäätös oli tehty poronhoitolain 22 §:n 3 mom. nojalla poroluvun ylittymisen ehkäisemiseksi. Lapin LO hylkäsi asiasta tehdyn valituksen.⁸⁸

3.10.2. Porojen vähentämisjärjestys

Poronhoitolain 22 §:n otsikko on 'porojen vähentäminen'. Lainkohdan mukaan ensisijaisesti on vähennettävä muiden kuin paliskunnan osakkaiden omistamien porojen määrää. Paliskunnan osakkaiden poroista vähennetään ensin ne porot, joita omistajilla on yli heille vahvistetun enimmäismäärän, ja sen jälkeen paliskunnan osakkaiden porojen määrän mukaisessa suhteessa.⁸⁹

⁸⁶ Lapin LO 14.10.1997 nro 571.

⁸⁷ Lapin LO 14.6.1995 nro 551. KHO 25.1.1996 t. 218: ei muutosta.

⁸⁸ Lapin LO 15.1.1997 nro 15.

⁸⁹ Tämän lainkohdan taustalla on aikaisemman eli vuoden 1948 poronhoitolain 57 §:n nojalla annettu asetus. Tässä 20.8.1948 annetun asetuksen 11 §:n 3 momentissa määrätään, että porojen vähentämisen tulee kohdistua ensisijaisesti paliskunnassa ehkä hoidettaviin vieraisiin poroihin ja sen jälkeen porojen vähentäminen tulee tapahtua kunkin osakkaan poroluvun mukaisessa suhteessa. Vuoden 1948 lain 13 §:n 1 momentissa taas määrättiin yksittäisen osakkaan suurimmasta sallitusta poroluvusta sekä pienimmästä luvusta, johon vähennys ei kohdistu. Nämä luvut määrättiin valtioneuvoston kymmeneksi vuodeksi kerrallaan annettavalla päätöksellä. Viimeksi mainittu määräys tuli sovellettavaksi myös oikeuskäytännössä. Lapin LO (8.2.1984 nro 138) kumosi Syväjärven paliskunnan päätöksen, jossa

Jo aikaisemman poronhoitolain aikana oli omaksuttu käytäntö, jonka mukaan teurastusvelvoitteen toteuttamisessa otetaan huomioon paitsi teurastetut myös muuten todistettavasti kuolleet porot. Sallan pohjoisen paliskunta päätti vuonna 1987, että teurastusvelvoitteen toteutumista arvioitaessa otetaan huomioon myös petojen tappamat sekä liikenteessä tai muuten tapaturmaisesti kuolleet porot niin kutsutun pistelistan mukaisesti. LO hylkäsi tästä päätöksestä tehdyn valituksen. Perustelujen mukaan valittaja ei ollut näyttänyt, että paliskunnan päätös olisi poronhoitolain tai -asetuksen vastainen.⁹⁰

Paliskunnan ei tarvitse vähentämispäätöksessään ”toistaa” laissa olevaa vähentämisjärjestystä, jos kyseiseen kategoriaan kuuluvia poroja ei paliskunnassa ole. Osakas oli vaatinut Lohijärven paliskunnan tekemän päätöksen kumoamista sillä perusteella, että porojen vähentämisen olisi tullut ensisijaisesti kohdistua muihin kuin paliskunnan osakkaitten poroihin, kuten laissa edellytetään. Oikeus kuitenkin katsoi selvitetyn, että Lohijärven paliskunnassa ei ollut tuolloin hoidettavana tällaisia poroja ja hylkäsi tehdyn valituksen.⁹¹

Muilla kuin paliskunnan osakkaiden omistamilla poroilla tarkoitetaan ensisijaisesti ilmeisesti muiden kuin kyseisen paliskunnan osakkaitten omistamia poroja. Näin voi päätellä esimerkiksi poronhoitolain 7 §:n 2 momentin sanamuodosta. Käytännössä tällaisia poroja on kuitenkin yleensä vähän ja joka tapauksessa niin vähän, että niillä ei ole juurikaan merkitystä ylilukutilanteessa.

Toisaalta on otettava huomioon, että myös merkitsemättömät porot eli peurat (peurakorvat) ja paliskunnan merkkiin merkityt porot ovat muita kuin paliskunnan osakkaille kuuluvia poroja. Kemin-Sompion paliskunta oli katsonut, että paliskunnan poroluku tulisi ylittämään paliskunnalle määrätyn suurimman sallitun poroluvun ja päättänyt poronhoitolain 22,3 §:ssä säädetystä ennakoivasta teurastuksesta. Samassa kokouksessa oli päätetty myös siitä, että paliskunnan omistamat, nk. peurakorvat myydään huutokaupalla ja myydyt porot luetaan huutajalle. Valittajat katsoivat, että paliskunnan merkissä olevat porot ja peurakorvat olivat kuitenkin juuri niitä poroja, jotka olisi tullut vähentää ensisijaisesti. LO:n päätöksessä viitataan siihen, että paliskunnassa on ylilukutilanne sekä poronhoitolain 21, 1 §:n sanamuotoon. LO katsoo, että paliskunnan päätös myydä paliskunnan merkkisiä vuoneloita ja naarasvasoja on lainvastainen. Oikeus kumosi paliskunnan päätöksen.⁹²

porojen vähentäminen koski myös viiden poron muodostamaa porokarjaa, vaikka valtioneuvoston 29.5.1980 antaman päätöksen mukaan Syväjärven paliskunnassa viisi poroa on se ”alin määrä”, johon vähennys ei koske. Säännöksen taustalla oli ilmeisesti se, että kukaan ei joutuisi vähentämistilanteessa luopumaan poronhoidosta kokonaan. Nykyisen lain mukaan näin voi kuitenkin käydä muun muassa sellaisessa tilanteessa, jossa osakkaan katsotaan laiminlyöneen aikaisemmin tehtyjä vähennyspäätöksiä.

⁹⁰ Lapin LO 28.1.1988 nro 87.

⁹¹ Lapin LO 25.8. 1989 nro 1023. Päätös tuli kuitenkin kumotuksi toisella perusteella, ks. myöhemmin.

⁹² Lapin LO 16.10.1997 nro 582.

Sama asia oli esillä Rovaniemen HaO:n vuonna 2005 antamassa päätöksessä. Sattasniemen paliskunta oli päättänyt, että vuotta vanhemmat merkitsemättömät porot eli peurat myydään huutokaupalla. Paliskunnan osakas valitti tästä päätöksestä, vaatien päätöksen kumoamista. HaO kuitenkin hylkäsi valituksen viitaten poronhoitolain 24 §:än. Kyseisen lainkohdan mukaan poroisännän on myytävä merkitsemättömät porot paliskunnan lukuun. Oikeus totesi, että poronhoitolaissa ei ole säännöksiä, jotka aiheuttaisivat rajoituksia sen suhteen, millä tavoin ja mihin tarkoitukseen peurat on myytävä. Oikeuden päätöksessä todetaan, että näin ollen paliskunnan päätös myydä peurat huutokaupalla ei ole lainvastainen.⁹³

HaO:n päätöksestä tehtiin kuitenkin jatkovalitus KHO:en. Valituksessa viitattiin poronhoitolain 21 ja 22 §:iin ja siihen, että paliskunnan suurin sallittu eloporomäärä oli 5 300 poroa, mutta edellisenä poronhoitovuonna eloon oli luettu 6010 poroa. Valittajan mukaan hallinto-oikeus ei ollut ottanut huomioon sitä, että paliskunnassa oli pakkovähennystilanne. Valittaja katsoi, että paliskunnan omistamat porot ovat poronhoitolain 22,1 §:ssä tarkoitettuja muita kuin paliskunnan osakkaan omistamia poroja. KHO kumosi paliskunnan ja HaO:n päätökset. KHO:n päätöksessä viitataan paliskunnan ylilukuun ja todetaan, että ”paliskunnan kokouksen päätös myydä peurat ... huutokaupalla, varmistamatta, että paliskunnan poroluku vähenisi, on poronhoitolain 24,1 §:stä huolimatta lainvastainen”.⁹⁴ KHO:n päätöstä voitaneen tulkita siten, että poronhoitolain 24,1 §:n mukaan peurat tulee myydä huutokaupalla, mutta tämä ei koske ylilukutilannetta.⁹⁵

Muiden kuin paliskunnan osakkaitten omistamien porojen vähentämisen jälkeen tulee teurastaa ne porot, jotka ylittävät suurimman sallitun osakaskohtaisen poroluvun. Lohijärven paliskunta oli päättänyt vuoden 1988 kevätkokouksessa, että poronhoitovuoden 1987-1988 eloon luetuista vaatimista ja naarasvasoista teurastetaan 20 prosenttia. Asiasta valittanut paliskunnan osakas vaati päätöksen kumoamista sillä perusteella, että päätöksessä ei ollut mainintaa siitä, että ennen osakkaiden porojen prosentuaalista vähentämistä, oli vähennettävä ne porot, jotka osakkaalla oli yli sen enimmäismäärän, minkä yksi poronhoitaja saa pitää. Oikeus katsoi, että päätös oli tällä perusteella lainvastainen.⁹⁶

⁹³ Rovaniemen HaO 7.10.2005 nro 05/0442/1. Samalla tavalla oikeus ratkaisi Oranimen paliskunnan päätöksestä tehdyn valituksen. Lapin LO 4.3.1993 nro 255.

⁹⁴ KHO 8.11.2006 t. 2966.

⁹⁵ Ks. myös Lapin LO 8.11.1996 nro 608 ja 14.10.1997 nro 571, joissa molemmissa vaadittiin paliskunnan päätöksen kumoamista muun muassa sillä perusteella, että paliskunnan päätös myydä peuroja oli poronhoitolain 22 §:n vastainen. LO hylkäsi molemmat valitukset sillä perusteella, että paliskunnassa ei ollut ylilukua.

⁹⁶ Lapin LO 25.8. 1989 nro 1023. Ks. myös Lapin LO 7.12.1989 nro 1403, jossa Paistunturin paliskunta oli päättänyt porojen teurastamisesta kolmelta vuodelta tehdyn rästiluettelon mukaan. Päätöksestä oli valitettu siitä syystä, että päätöstä ei kohdistettu ensisijaisesti vieraisiin poroihin ja poroihin, jotka olivat yli osakkaan enimmäismäärän. LO katsoi jääneen näyttämättä, että tällaisia poroja olisi ollut ja hylkäsi valituksen. Ks. myös Lapin LO 7.12.1989 nro 1404 ja 15.3.1990 nro 295.

Sen jälkeen kun on teurastettu muut kuin osakkaitten omistamat ja henkilökohtaisen yliluvun ylittävät porot, poroja tulee vähentää kunkin osakkaan omistamien porojen määrän mukaisessa suhteessa. Ivalon paliskunta oli päättänyt, että ”kaikki poronhoitovuoden 2000-2001 eloporumäärän ylimenevät porot teurastetaan omistajakohtaisesti”. Lapin LO kumosi päätöksen.

Perusteluissaan oikeus viittaa poronhoitolan 22 §:n sanamuotoon ja toteaa, että mikäli porot teurastetaan ”omistajakohtaisesti” porojen vähentäminen ei tapahdu osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa.⁹⁷ Vaikka päätöksessä ei tarkemmin yksilöidäkään asiaa, ilmeisesti kysymys oli siitä, että porojen teurastaminen ”omistajakohtaisesti” ymmärrettiin siten, että eloporumäärä kunkin osakkaan kohdalla pysyy samana kuin edellisen vuoden vahvistetussa poroluettelossa. Tällöin vähentäminen ei tapahdu porojen määrän mukaisessa suhteessa eli tiettyä prosenttiosuutena kunkin osakkaan eloporoluvusta.

Muddusjärven paliskunta päätti vuonna 2001, että sellainen poronomistaja, jolta on löytynyt poronhoitovuonna 2000 – 2001 enemmän lukuporoja kuin poronhoitovuonna 1999-2000 on jäänyt elämään, tulee teurastaa ylimenevä määrä. Päätöksestä valitettiin hallinto-oikeuteen, joka kumosi paliskunnan päätöksen. Oikeuden päätöksessä todetaan, että poronhoitolain pakollista vähentämistä koskeva säännös ”ei sisällä tuollaista seuraamusta, eikä porojen pakollinen vähentäminen paliskunnan päätöksen edellyttämällä tavalla tapahdu paliskunnan osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa”⁹⁸

Poronhoitolaissa ei ole säädetty siitä, miten teurastusjärjestyksestä päätettäessä tulisi suhtautua ns. rästiporoihin, eli sellaisiin poroihin, jotka olisi tullut paliskunnan päätöksen mukaan teurastaa edellisen tai edellisten poronhoitovuosien aikana, mutta tämä on jäänyt toteutumatta. Tällaisesta asiasta oli kysymys Sallan vuoden 1997 kevätkokouksessa tekemässä päätöksessä, jossa päätettiin, että rästiin jääneet porot teurastetaan (syksyn) ensimmäisessä erotuksessa. Osakas valitti päätöksestä mm. sillä perusteella, että poronomistajan olisi ”itse saatava valita teurastettavat porot koko teurastuskauden aikana” ja vaati päätöksen kumoamista myös tällä perusteella. LO hylkäsi valituksen. LO perusteli valituksen hylkäämistä sillä, että poronhoitolain 22 § oikeuttaa paliskunnan päättämään porojen pakollisesta vähentämisestä. Oikeuden mukaan paliskunnan toimivaltaan on katsottava kuuluvan myös päättää siitä, miten vähentäminen on toimeenpantava, minkä vuoksi kyseinen määräys ei ole lainvastainen.⁹⁹

Kun poroja vähennettäessä lähdetään siitä, että osakkaitten omistamia poroja vähennetään samassa suhteessa, lähtökohtana on osakkaan paliskunnan kevätkokouksessa vahvistettu eloporojen määrä. Tämä todetaan nimenomaisesti Oulun LO:n vuonna 1998 antamassa päätöksessä, jonka mukaan poronhoitolain 21 §:n 1 momentissa tarkoitettut enimmäismäärät

⁹⁷ Rovaniemen HaO 19.4.2002 02/0175/1.

⁹⁸ Rovaniemen HaO 26.2.2001 02/0093/1.

⁹⁹ Lapin LO 15.1.1997 nro 15.

lasketaan eloporojen mukaan. Kunkin osakkaan eloporojen määrä ilmenee vuosittain poronhoitovuoden lopulla huhti-toukokuussa pidettävässä paliskunnan kevätkokouksessa vahvistetusta poroluettelosta.¹⁰⁰

Kaikissa tapauksissa vahvistettuakaan poroluetteloakaan ei kuitenkaan voida pitää vähentämisen lähtökohtana. Oraniemen paliskunta oli tehnyt porojen vähentämistä koskevan päätöksen. Päätöksestä valittanut paliskunnan osakas katsoi, että poronhoitovuonna 1989-1990 poroja oli kuitenkin jäänyt paljon lukematta ja porojen todellinen poroluku oli paljon suurempi kuin poroluettelon (5809 poroa) mukainen määrä. Valittajan mukaan poronomistajat tulivat tästä syystä eriarvoiseen asemaan. Paliskunnan antamassa lausunnossa tätä ei kiistetty. Lapin LO:n antamassa päätöksessä todetaan, että paliskunnan poroluku on kolmena peräkkäisenä poronhoitovuonna ollut 7421, 5809 ja 8026 lukuporoa. Oikeuden mukaan kyseisen vuoden poroluku on siinä määrin virheellinen, että porojen määrän vähentämistä ei voida katsoa tapahtuvan osakkaitten määrän mukaisessa suhteessa. Oikeus kumosi päätöksen.¹⁰¹

Oikeuskäytännöstä on pääteltävissä, että poroluettelon mukaan määräytyvästä muodollisesta yhdenvertaisuudesta ei ole juurikaan mahdollista poiketa yksittäistä osakasta koskevien syiden nojalla. Paistunturin paliskunnan kokous oli hyväksynyt teurastussuunnitelman, jonka mukaan teurastetaan 100 % vasoista ja poronhoitovuoden 2015-2016 rästit. Osakas, joka oli valittanut päätöksestä, totesi, että hänen poromääränsä oli muutamassa vuodessa vähentynyt 134 porosta 73 poroon ja siitä huolimatta hänellä on vielä 40 rästiä. Hän ilmoitti, että hän ei ole luovuttanut porojaan kenellekään. Hänen mukaan poroluvun aleneminen johtuu siitä, että poroja häviää metsässä koko ajan tuntemattomalla tavalla. Valittajan mukaan niitä joko tuhotaan tai varastetaan. Porojen katoaminen on jo vuosia ollut poliisin tutkittavana, mutta tekijöistä ei ole saatu näyttöä. Valittaja totesi, että jos hänellä olevat rästit pakkoteurastetaan, hän ei tule toimeen poronhoidolla.

Hallinto-oikeus hylkäsi valituksen. Oikeus toteaa perusteluissa, että vaikka osakkaan poromäärässä on tapahtunut vähenemistä, ei asiassa voida katsoa olevan perusteita teurastussuunnitelman muuttamiselle vaadituilta osin.¹⁰²

3.10.3. Pakkoteurastuspäätöksen kohdentaminen vain osalle poronomistajia

Edellisen eli vuoden 1948 poronhoitolain ajalta on Palojärven paliskunnan porojen vähentämistä koskeva päätös. Paliskunta päätti, että porojen vähentäminen ei koske sellaisia poronhoitotöissä olevia poromiehiä, joilla on vähemmän kuin 50 lukuporoa. LO kuitenkin katsoi, että poroja tulee

¹⁰⁰ Oulun LO21.1.1998 nro 8/I. KHO 1.9.1998 t. 1662: ei muutosta.

¹⁰¹ Lapin LO 12.3.1992 nro 295.

¹⁰² Pohjois-Suomen HaO 31.10.2018 nro 18/0499/2.

vähentää tarkastetun ja hyväksytyin poroluettelon mukaisen poromäärän mukaisessa suhteessa ja kumosi päätöksen.¹⁰³

Nykyiseen eli vuoden 1990 poronhoitolakiin lisättiin kuitenkin kohta (22 § 2. mom.), jonka mukaan paliskunta voi erityisestä syystä päättää, että paliskunnan osakkaan porojen määrää ei vähennetä, jolloin vastaava määrä vähennetään muilta poronomistajilta. Lain esitöiden mukaan tällaisena erityisenä syynä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että näin nuoret poronhoitoa ammatikseen harjoittavat poronomistajat voivat hankkia riittävän toimeentulon turvaavan porokarjan.¹⁰⁴

Orajärven paliskunta oli päättänyt, että osakas, joka osallistui poronhoitotöihin vähintään 50 työpäivää vuodessa, sai jättää, muista osakkaista poiketen, viisi ylimääräistä vasaa teurastamatta. Tällainen päätös katsottiin kuitenkin lainvastaiseksi.¹⁰⁵ Narkauksen paliskunnan päätös, jossa poroja pakkotoimin vähennettäessä jokaista 12 työpäivää kohden sai jättää yhden naarasvasan, katsottiin niin ikään lainvastaiseksi. Oikeuden perusteluissa todetaan, että sitä seikkaa, että poronomistaja ottaa osaa poronhoitotöihin vähintään 12 päivää, ei voida pitää sellaisena erityisenä syynä, jota kyseisessä lainkohdassa tarkoitetaan.¹⁰⁶

Oijärven paliskunta oli päättänyt, että poroisäntä vapautetaan ”teurastusprosentista” sitä vastaan, että hän luopuu poroisännän vuosipalkkiosta. Asiasta valitettiin mutta Oulun LO hylkäsi valituksen sillä perusteella, että paliskunnalla on ollut päätöksen perustaksi erityinen syy.

Päätöksestä ei käy kuitenkaan selville mikä tämä erityinen on ollut, jollei tällaiseksi ole sitten katsottu sitä, että poroisäntä on luopunut vuosipalkkiostaan.¹⁰⁷ On kuitenkin mahdollista, että laissa tarkoitettulla erityisellä syyllä ei ole tarkoitettu tällaista tilannetta. Voisi olettaa, että tällöin olisi tarkoitettu tilanteita, joissa muodollisen yhdenvertaisuuden noudattaminen voisi yksittäisessä tapauksessa johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tai sitä, että poikkeaminen hyödyttäisi alueella harjoitettavaa poronhoitoa. Esitöissä oleva esimerkki viittaa tällaiseen tilanteeseen.

Oivangin paliskunta oli päättänyt olla myöntämättä paliskunnan osakkaalle poronhoitolain 22 §:n 2 mom. mukaista vapautusta porojen määrän vähentämisestä. Osakas valitti päätöksestä ja perusteli valitusta sillä, että hänen tarkoituksensa oli nostaa henkilökohtainen poromäärä tasolle, ”joka mahdollistaisi porotalouden harjoittamisen elinkeinona matkailuyritystoimintaan kytkettynä”. Oulun LO hylkäsi valituksen. Perusteluissaan oikeus viittasi muun muassa

¹⁰³ Lapin LO 25.8.1989 nro 1022.

¹⁰⁴ HE 12/1989 vp. s. 12.

¹⁰⁵ Lapin LO 12.3.1992 nro 296.

¹⁰⁶ Lapin LO 4.3.1993 nro 256. KHO 31.8.1994 t. 3774: ei muutosta.

¹⁰⁷ Oulun LO 31.3.1992 nro 292/II.

yhdenvertaisuusperiaatteeseen ja siihen, että paliskunnan poroluku oli usean vuoden aikana ylittänyt paliskunnan suurimman sallitun eloporomäärän.¹⁰⁸

Kuten lainkohdan sanamuodostakin on pääteltävissä, säädöksen lähtökohtana on ollut se, että paliskunta voi jostain hyväksyttävästä syystä poiketa muodollisesta yhdenvertaisuudesta. Lainsäätäjän tarkoituksena ei sen sijaan ole ollut se, että paliskunnan päätös olisi kumottavissa, jos paliskunta ei ole jonkin osakkaan vaatimuksesta soveltanut tätä lainkohtaa hänen osaltaan.

Taivalkosken paliskunta oli tehnyt päätöksen, jossa teurastetaan kaikki vanhat rästit, 5 prosenttia vaatimista ja kaikki vasat lukuun ottamatta siitokseen jätettäviä urosvasoja. Päätöksestä valittaneet osakkaat totesivat muun muassa, että paliskunnassa oli usean vuoden aikana tehty osakkaita sitovia teurastussuunnitelmia, joiden seurauksena paliskunnan poroluvun olisi pitänyt laskea. Suurimmalla osalla osakkaista poroluku onkin pysynyt paliskunnan päätösten mukaisella tasolla. Paliskunnassa on kuitenkin muutamia osakkaita, joiden poroluku on noussut huomattavasti. Näillä osakkailla poroja on jäänyt lukematta. On kohtuutonta, että ne paliskunnan osakkaat, jotka noudattavat paliskunnan päätöksiä porojen vähentämisen osalta, joutuvat vähentämään porojaan niiden puolesta, jotka ovat kasvattaneet porokarjojaan paliskunnan tekemien päätösten vastaisesti.

Oulun LO hylkäsi valituksen. Perusteluissa oikeus toteaa jääneen näyttämättä, että kevätkokouksessa vahvistettu poroluettelo olisi ollut siinä määrin virheellinen, että paliskunnan päätös loukkaisi valittajien oikeutta.¹⁰⁹ Paliskunnan päätöksestä tehty valitus kertoo kuitenkin siitä, että jo 1990-luvun alkupuolella joissain paliskunnissa oli jouduttu tilanteeseen, jossa porojen vähentäminen ei ollut toteutunut lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

Kuitenkin, samassa käsittelyssä oikeuden harkittavana oli ollut myös se, voiko paliskunta päättää, että paliskunnan pakkoteurastuspäätös kohdistuu nimenomaan sellaisiin poronomistajiin, joiden poromäärä oli kasvanut ilman hyväksyttävää syytä. Oivangin paliskunta oli tehnyt vuonna 1993 päätöksen, jonka mukaan teurastetaan ”20 prosenttia niiden osakkaitten porokarjoista, joilla poroluku oli noussut perusteettomasti”.

Osa paliskunnan poronomistajista valitti tästä päätöksestä. He katsoivat, että poronhoitolain 22 § ei mahdollista tällaisen päätöksen tekemistä ja että tällainen päätös on ristiriidassa paliskunnan osakkaitten yhdenvertaista kohtelua koskevan vaatimuksen kanssa. Valittajien mukaan porojen pakkoteurastus on suoritettava porojen määrän mukaisessa suhteessa. Paliskunnan vastineessa todetaan, että eräät poronomistajat olivat jättäneet toteuttamatta paliskunnan päätöksiä.

¹⁰⁸ Oulun LO 18.11.1997 nro 566/I. KHO 30.6.1998 t. 1243: ei muutosta.

¹⁰⁹ Oulun LO 8.3.1994 nro 174/II. Ks. myös Oulun LO 8.3.1994 nro 173/II.

mukaiset teurastussuunnitelmat useina poronhoitovuosina. Tästä syystä eräiden poronmistajien poromäärät olivat perusteettomasti kasvaneet. Teurastussuunnitelman tarkoituksena ei ollut jakaa osakkaita eriarvoiseen asemaan, vaan tarkoituksena oli takautuvasti toimittaa laiminlyödyt teurastukset ja saattaa näin kaikki paliskunnan osakkaat samanarvoiseen asemaan.

Oulun LO kumosi valituksenalaisen päätöksen. Päätöksessä todetaan, että valituksenalaisessa päätöksessä porojen vähentäminen ei tapahdu poronhoitolain 22,1 §:n mukaisesti paliskunnan osakkaitten omistamien porojen mukaisessa suhteessa eikä kysymyksessä ole myöskään 22,2 §:ssä tarkoitettu tilanne, jonka nojalla voidaan poiketa osakkaitten muodollisesta yhdenvertaisuudesta.¹¹⁰

3.10.4. Porojen määrän vähentäminen ”erotuskohtaisesti”

Oikeuskäytännössä on hyväksytty menettely, jonka mukaan porojen vähentäminen voidaan toteuttaa erotuskohtaisesti. Edellisen poronhoitolain ajalta on päätös, jossa Sallivaaran paliskunta oli päättänyt, että ”porot oli teurastettava erotuskohtaisesti siten, että poroja sai jäädä eloon vasat mukaan luettuna 82 prosenttia kaikkien aidassa käyneiden lukuporojen määrästä”. Tehtyyn valitukseen antamassaan päätöksessä Lapin LO katsoi, että paliskunta on voinut määrätä poroja teurastettavaksi kuvatulla tavalla erotuskohtaisesti.¹¹¹

Myös hiljattain on annettu vastaavan sisältöinen päätös. Kaldoaivin paliskunta vahvisti teurastussuunnitelman, jonka mukaan ”myydään aitaan tulevista poroista poromäärän mukaisessa suhteessa 47 %”. Osakas vaati päätöksen kumoamista katsoen, että se ei ole poronhoitolain mukainen. Valittajan mukaan vähennyksen tulee perustua edellisen poronhoitovuoden vahvistettuun poroluetteloon. Antamassaan vastineessa paliskunta totesi, että viime vuosien poroluetteloista voidaan havaita, että joka vuosi aitaan on tullut enemmän poroja kuin poroja on edellisenä vuonna jäänyt elämään. Lukuporoja on joka vuosi ollut enemmän kuin edellisen vuoden eloporoja. Paliskunnan mukaan tällainen ajantasainen vähentäminen tarkoittaa sitä, että myös ne porot, joita ei ole saatu edellisenä vuonna lukuun, samoin kuin paliskunnan alueelle luvattomasti tuodut porot, tulevat huomioiduksi.

Antamassaan vastineessa valittaja katsoi, että toisin kuin paliskunta toteaa, paliskunnassa noudatettava erotuskäytäntö on syynä siihen, että kaikkia poroja ei saada vuosittain luetuksi. Syyserotuksissa aitaan kootuista poroista luetaan vain osa. Osa poroista luetaan vasta kuin porot kootaan aitaan kevättalvella. Valittajan mukaan oli selvää, että porojen lukutarkkuus on tällöin heikko. Valittaja katsoi, että paliskunta on omalla toiminnallaan aiheuttanut useiden vuosien

¹¹⁰ Oulun LO 8.3.1994 nro 172/II

¹¹¹ Lapin LO 8.10.1987 nro 1167.

aikana sen, että seuraavana poronhoitovuonna löytyy enemmän poroja kuin, edellisenä vuonna on jäänyt elämään.

Hallinto-oikeus hylkäsi valituksen. Perusteluissaan oikeus toteaa, että poronhoitolain 22 §:n mukaan poroja tulee vähentää porojen määrän mukaisessa suhteessa. Kyseisessä säännöksessä ei ole viitattu edellisen vuoden poroluettelossa vahvistettuun porolukuun. Oikeuden mukaan asiassa ei ole osoitettu, että vähennettävien porojen määrän laskeminen prosenttiosuutena aitaan tulleista poroista johtaisi siihen, ettei porojen vähentäminen tapahtuisi osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa.¹¹²

3.10.5. Vähennyspäätös, jossa vähennettävät porot erotellaan iän ja sukupuolen perusteella.

Kysymys poromäärän vähentämisestä siten, että vähennysvelvoite vaihtelisi porojen iän ja sukupuolen mukaan, tuli esille jo edellisen poronhoitolain aikana. Kallion paliskunta oli vuonna 1986 päättänyt, että kuluvan poronhoitovuoden aikana teurastetaan 20 % edellisenä poronhoitovuonna eloon jääneistä vaatimista. LO hylkäsi asiasta tehdyn valituksen ja katsoi, että tällainen päätös ei ollut lainvastainen. Asiasta tehtiin kuitenkin jatkovalitus KHO:een, joka kumosi LO:n päätöksen. KHO:n perustelujen mukaan porojen vähentämisen tuli toteuttaa osakkaitten poroluvun mukaisessa suhteessa. Vähennyksen kohdistaminen pelkästään vaatimiin oli ristiriidassa tämän edellytyksen kanssa.¹¹³

Näätämön paliskunnan 1989 pidetyssä kokouksessa oli päätetty, että poronhoitovuonna 1989 - 1990 ”on teurastettava kaikki vasat kuitenkin niin, että poronomistaja, joka teurastaa kaksi vaadinta, voi jättää naarasvasan tilalle”. LO kumosi paliskunnan päätöksen. Päätöksen perustelut olivat hyvin suppeat. Niissä ainoastaan viitataan silloisen poronhoitolain ja -asetuksen sanamuotoon ja todetaan, että päätös, jossa vähentäminen on kohdistettu pelkästään vasoihin, on säännösten vastainen.¹¹⁴

Hirvasniemen paliskunnan kokous oli päättänyt, että poronhoitovuonna 1990-1991 poroja vähennettäessä teurastetaan 50 prosenttia edellisenä poronhoitovuonna eloon luetuista naarasporoista. Päätöksestä valitettiin Lapin LO:en, joka kumosi päätöksen. Perusteena LO viittasi poronhoitolain 22 §:än ja totesi, että porojen vähentäminen tulee tapahtua osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa. Päätös, jossa porojen vähentäminen kohdistuu ainoastaan

¹¹² Rovaniemen hallinto-oikeus 4.1.2013 nro 13/0008/1. Ks. myös edellä mainitut päätökset Oulun LO21.1.1998 nro 8/I ja KHO 1.9.1998 t. 1662.

¹¹³ KHO 1988-A t. 2649. Kysymyksessä oli vuosikirjapäätös, joka julkaistiin myös Finlex-tietokannassa.

¹¹⁴ Lapin LO 16.5.1990 nro 543.

naarasporoihin on lainvastainen.¹¹⁵ Lainvastaiseksi katsottiin myös Orajärven paliskunnan päätös, jossa nk. pisteporoiksi hyväksyttiin ainoastaan naarasporot.¹¹⁶

Vuoden 1995 syyskokouksessa Sallan paliskunta oli päättänyt, että poroja pakkoteurastettaessa vaadin vastaa yhtä ”pistettä” ja urosporot sekä vasat vastaavat puolta pistettä. Lapin LO katsoi, että porojen vähentäminen paliskunnan edellyttämällä tavalla ei tapahdu paliskunnan osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa ja on tältä osin lainvastainen.¹¹⁷ Sattasniemen paliskunta päätti vuonna 2006 teurastaa kaikki vasat ja 10 % raavaista. Rovaniemen HaO:n vuonna 2005 antamassa päätöksessä todetaan, että ”lain mukaan ei ole mahdollista, että vasoihin ja raavaisiin sovelletaan erilaista teurastusprosenttia”.¹¹⁸

Paliskunta teki asiassa jatkovalituksen, jossa se perusteli tekemäänsä päätöstä muun muassa sillä, että paliskunnassa on käytössä kaksi erilaista poronhoitotapaa, joista toinen perustuu luonnonlaitumiin ja toinen tarharuokintaan ja vasottamiseen. Tällöin vasatuotannossa voi olla huomattaviakin eroja, riippuen muun muassa luonnonolosuhteista, petotilanteesta ja poronhoitotavasta. Paliskunnan mukaan teurastussuunnitelmassa oli huomioitava kaikki nämä seikat, jotta suunnitelma kohdistuisi tasapuolisesti kaikkiin osakkaisiin. KHO ei kuitenkaan muuttanut hallinto-oikeuden päätöstä.¹¹⁹

Myöskään valittajien väite siitä, että osakkaitten erilainen vasaprocentti voi aiheuttaa sen, että pakkoteurastuspäätös kohdistuu eri tavalla eri poronomistajiin, ei menestynyt. Kemin-Sompion paliskunta oli päättänyt, että sen jälkeen, kun on vähennetty muiden kuin paliskunnan osakkaitten omistamat porot ja ne porot, jotka osakkaalla on yli vahvistetun enimmäismäärän, vähennetään 70 % eloon luetuista poroista. Päätöksestä valittaneet osakkaan katsoivat, että vasaprocentti voi vaihdella osakkaitten välillä 11,7 ja 100 prosentin välillä. Tämä aiheuttaa sen, että toiselle poronomistajalle riittää, että hän teurastaa pelkästään vasoja, toisen joutuessa teurastamaan myös siitosvaatimia. Laajan paliskunnan alueella olosuhteet vaihtelevat huomattavasti. Tämä tuli valittajien mukaan esille erityisesti vaikeiden talvien aikana luonnonlaitumilla laiduntavien ja tarhoissa hoidettujen porojen välillä. Oikeus kuitenkin katsoi, että vaikka vasatuotto voi vaihdella, tämä ei vielä tarkoita, että päätös olisi poronhoitolain 22 §:n 1 mom. vastainen.¹²⁰

¹¹⁵ Lapin LO 16.5.1991 nro 588.

¹¹⁶ Lapin LO 17.2.1995 nro 149.

¹¹⁷ Lapin LO 15.1.1997 nro 15.

¹¹⁸ Rovaniemen HaO 13.12.2005 05/0581/1. Kaldoaivin paliskunnan päätös, jossa päätettiin vähentää 10 % eloporoista ja kaikki vasat katsottiin lain vastaiseksi. Rovaniemen HaO 14.3.2006 06/0130/1. KHO 8.5.2007 t. 1200: Ei muutosta. Rovaniemen HaO:n (21.12.2009 09/0712/1) mukaan Käsivarren paliskunnan päätös teurastaa kaikki vasat ja 10 % raavaista oli lainvastainen. Lainvastainen oli myös Pyhä-Kallion paliskunnan päätös, jossa päätettiin teurastaa kaikki vasat ja 5 % raavaista. Rovaniemen HaO 9.3.2000 00/0098/1.

¹¹⁹ KHO 2.7.2007 t. 1792. Ks. myös Rovaniemen HaO 12.1.2007 07/0016/1., jossa vastaavan sisältöinen päätös todettiin lainvastaiseksi.

¹²⁰ Rovaniemen hallinto-oikeus 23.1.2001 01/0024/1. KHO 17.1.2002 t. 109: ei muutosta.

Paistunturin paliskunta oli tehnyt teurastussuunnitelman, jossa muun ohella päätettiin teurastaa kaikki vasat ja 19,5 % vuotta vanhemmista poroista. Lopuksi kuitenkin todetaan, että siitoshirvaat eivät sisälly teurastussuunnitelmaan. Päätöksestä valitettiin. Oikeuden mukaan siitoshirvaiden jättäminen teurastusveloitteen ulkopuolelle tarkoittaa sitä, että porojen vähentäminen ei tapahdu paliskunnan osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa ja se kumosi päätöksen.¹²¹

Vastaavalla tavalla ratkaistiin Sallan paliskunnan päätöksestä tehty valitus. Paliskunta oli päättänyt, että poronhoitovuonna 2000-2001 eloon luetut, siitospiltoilla merkityt hirvaat ja urosvasat hyvitetään täysinä pisteinä samoin kuin poronhoitovuonna 2001-2002 siitokseen luetut hirvaat ja urosvasat. Oikeuden mukaan porojen vähentäminen ei tällöin tapahdu porojen määrän mukaisessa suhteessa.¹²²

Ivalon paliskunta oli tehnyt teurastussuunnitelman, jossa muun muassa päätettiin teurastaa 30 % raavasta ja kaikki vasat. Paliskunnan osakkaan valitettua tästä päätöksestä, HaO kumosi päätöksen. Päätöksen perusteluissa todetaan, että koska raavasiini ja vasoihin sovelletaan erilaista teurastusprosenttia, porojen vähentäminen ei tapahdu paliskunnan osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa.¹²³ Vastaavalla tavalla meneteltiin myös Paistunturin paliskunnan tekemän teurastussuunnitelman osalta. Paliskunta oli päättänyt teurastaa 4 % raavaista ja 100 % vasoista. Myös tämä päätös katsottiin lainvastaiseksi.¹²⁴

Rovaniemen hallinto-oikeuden vuonna 2006 antaman päätöksen mukaan iän ja sukupuolen mukaan määräytyvä erottelu ei kuitenkaan koskenut urosvasojen jättämistä siitokseen. Lapin paliskunta oli päättänyt urosvasojen jättöveloitteeksi kolme prosenttia. Vaikka paliskunnassa oli lain 22 §:ssä tarkoitettu tilanne, tällaista päätöstä ei katsottu lainvastaiseksi. Hallinto-oikeus toteaa tältä osin, että paliskunta on pyrkinyt siitoshirvaiden riittävän määrän turvaamiseen.¹²⁵ Asia tulisivikin pikemminkin ymmärtää niin, että tällaisessa tilanteessa päätöksen motiivi ei liity porojen vähentämiseen vaan pyrkimyksestä jättää tietty määrä poroja siitostarkoitukseen.¹²⁶

¹²¹ Rovaniemen HaO 19.4.2002 00587/01/5800.

¹²² Rovaniemen HaO 30.4.2002 02/0189/1. KHO 15.8.2003 t. 1822: ei muutosta.

¹²³ Rovaniemen HaO 14.7.2003 03/0354/1.

¹²⁴ Rovaniemen HaO 14.11.2003 03/0634/1.

¹²⁵ Rovaniemen HaO 28.3.2006 06/0162/1.

¹²⁶ Sallan paliskunta oli päättänyt, että ruokakunnan, jolla on eloporoja vähintään 10 kappaletta, on pidettävä alkavaa 20 vaadinta kohti vähintään yksi hirvas. Osakas valitti päätöksestä sillä perustella, että se suosii suurtenporokarjojen omistajia. HaO kumosi päätöksen. Päätöksen perusteluluissa viitattiin siihen, että hirvaiden pitovelvollisuus on kohdistettu ruokakuntaan eikä yksittäiseen osakkaaseen sekä siihen, että päätös ei rasita kaikkia paliskunnan osakkaita samassa suhteessa porolukuun verrattuna. Rovaniemen HaO 12.4.2005 nro 05/0165/1.

Sallan paliskunnan kevätkokous oli päättänyt, että keväällä syntyneestä vasasta saa pistehyvityksen vasta kun se on menehtynyt 15.6. tai tämän jälkeen. Osa paliskunnan osakkaista valitti päätöksestä. Valittajien mukaan tällainen päätös oli lainvastainen. Paliskunnan mukaan pistehyvitys on mahdollista saada vain elävänä syntyneestä ja jonkin aikaa eläneestä vasasta. Valituksenalainen päätös on tehty siitä syystä, että kaikissa tapauksissa ei ole selvää, onko kuolleena syntynyt vasa ollut kuollut jo syntyessään. Tästä syystä on haluttua asettaa ajankohta, jonka jälkeen löydetty vasat otetaan huomioon.

Hallinto-oikeus kumosi paliskunnan päätöksen. Päätöksen perusteluissa todetaan, että porojen vähentämisellä tarkoitetaan yleensä porojen teurastamista. Vakiintuneen käytännön mukaan teurastettuihin poroihin rinnastettu, liikenteessä, petojen tappamina ja muulla tavoin kuolleet porot, jos paliskunta on tällaisen päätöksen tehnyt. Hallinto-oikeus toteaa, että tilanteessa, jossa aikarajana on 15.6, osa kiistatta elävänä syntyneitä poroista jää teurastusvelvoitetta laskettaessa huomioon ottamatta. Kuitenkin, poroja vähennettäessä kaikki teurastetut porot on niiden iästä riippumatta otettava huomioon. Näin ollen myös silloin kun muulla tavalla kuollut poro rinnastetaan teurastettuun poroon, eri ikäiset porot on hallinto-oikeuden mukaan otettava huomioon samalla tavalla.¹²⁷

3.10.6. Rästi- ja hyvityspistejärjestelmä

Poronhoitolain 30 §:n nojalla paliskunnan on kunakin poronhoitovuonna laadittava luettelo paliskunnan osakkaitten omistamista poroista. Poronhoitolain 22 §:ssä säädetään, että milloin paliskunnan eloporojen määrä ylittää sille määrätyn enimmäismäärän, paliskunnan on seuraavan poronhoitovuoden aikana päätettävä porojen vähentämisestä.

Kun tätä niin kutsuttua teurastussuunnitelmaa verrataan poronhoitovuoden lopussa poroluetteloon, saadaan selville, miten teurastussuunnitelma on toteutunut kunkin osakkaan osalta. Jos osakas on teurastanut vähemmän kuin teurastussuunnitelma olisi edellyttänyt, hänelle syntyy ns. rästejä. Jos hän on sen sijaan teurastanut enemmän kuin teurastusvelvoite olisi edellyttänyt, hänelle syntyy ns. hyvityspisteitä. Rästien syntyminen edellyttää, että paliskunnan kokouksessa on tehnyt lainvoimaisen teurastussuunnitelmaa koskevan päätöksen, jonka noudattamisen osakas on laiminlyönyt. Jos näin ei ole tapahtunut myöskään rästejä ei ole syntynyt.¹²⁸

Sallivaaran paliskunta päätti vuonna 1988 pitämässään ylimääräisessä kokouksessa, että osakkaalle lasketut rästit ja hyvitykset voitiin katsoa perheen päämiehen rästeiksi ja hyvityksiksi.

¹²⁷ Rovaniemen hallinto-oikeus 30.9.2011 11/0411/1.

¹²⁸ Rovaniemen HaO 22.2.2006 06/0085/1. KHO 8.5.2007 t. 1199: ei muutosta.

Valittaja katsoi, että tällainen menettely ei ollut lain mukainen. LO kuitenkin hylkäsi valituksen. Kyseinen päätös tehtiin siis aikaisemman poronhoitolain aikana.¹²⁹ Tämän lain 13,1 §:ssä säädettiin, että korkeimman ja alimman poroluvun osalta perheen päämies, hänen aviopuolisonsa ja vajaavaltaiset lapsensa voidaan katsoa yhdeksi poronomistajaksi. Oikeuden mukaan tämä koski siis myös rästi- ja hyvityspisteitä.

Nykyisen lain ajalta on Muddusjärven paliskunnan vuonna 2 000 pidetyssä kokouksessa tehty päätös. Tässä kokouksessa kaksi osakasta vaati, että niin sanotut teurasrästit ja –hyvitykset laskettaisiin koko ruokakunnan osalta – aikuiset sekä alaikäiset lapset - yhteen ja näin syntyvä hyvitys tai rästi, merkittäisiin poroluettelossa pelkästään ruokakunnan päämiehen nimiin. Paliskunnan kokous hylkäsi vaatimuksen. Osakkaat valittivat hallinto-oikeuteen, joka kuitenkin hylkäsi valituksen. Perusteluissa oikeus totesi lyhyesti, että porojen määrän vähentäminen tulee tapahtua osakkaitten omistamien porojen määrän mukaisessa suhteessa. Perustelujen mukaan porojen määrää pakkotoimin vähennettäessä ei ole mahdollista katsoa perheen päämiestä, aviopuolisoa ja alaikäisiä lapsia yhdeksi poronomistajaksi.¹³⁰

Sallan pohjoinen paliskunta teki vuonna 1987 päätöksen, jonka mukaan aikaisemmat hyvitykset huomioidaan nk. pistelistan mukaisesti. Paliskunnan osakas valitti tästä päätöksestä muun muassa sillä perusteella, että pistelistassa huomioitiin myös aikaisemmin ylimääräisinä teurastetut porot. LO kuitenkin hylkäsi valituksen sillä perusteella, että valittaja ei ollut osoittanut, että paliskunnan päätös olisi poronhoitolain tai –asetuksen vastainen.¹³¹

Samana vuonna annetussa toisessa, Sallivaaraa koskevassa päätöksessä, oikeus katsoi, että edellisenä vuonna syntyneet rästit ja hyvitykset voitiin ottaa huomioon poroja pakkotoimin vähennettäessä.¹³² Paistunturin ylimääräisen kokouksen 1988 tekemässä päätöksessä määrättiin ensin teurastettavaksi kolmelta edelliseltä vuodelta syntyneet rästit. LO katsoi jääneen näyttämättä, että ”paliskunnan vahvistama rästitiluetelo johtaisi lainvastaiseen porojen vähentämiseen” ja hylkäsi asiasta tehdyn valituksen.¹³³

Vaikka poronhoitolaki ei tunne rästi- ja hyvityspistejärjestelmää, edellä olevasta käy selville, että rästit ja hyvitykset on hyväksytty oikeuskäytännössä. Näistä päätöksistä ei kuitenkaan käy selville minkä vuoksi tällainen, lähtökohtaisesti lakiin perustumaton, käytäntö on hyväksytty. Tämä tulee kuitenkin esille Rovaniemen HaO:n vuonna päätöksessä, joka koski Ivalon paliskunnan

¹²⁹ Lapin LO 24.8.1988 nro 837.

¹³⁰ Rovaniemen HaO 23.5.2001 01/0211/1. KHO 26.3.2002 t. 676: ei muutosta. Rovaniemen HaO kumosi Kaldoaivin paliskunnan päätöksen, jossa siitosvasoja oli päätetty piltata perhekohtaisesti, koska pilttaaminen ei kohdistu kaikkiin poronomistajiin samassa suhteessa porolukuun nähden. Rovaniemen HaO:n päätös 14.3.2006 nro 06/0130/1. KHO 8.5.2007 t. 1200: Ei muutosta.

¹³¹ Lapin LO 28.1.1988 nro 87.

¹³² Lapin KO 24.8.1988 nro 837.

¹³³ Lapin LO 7.12.1989 nro 1404.

teurastussuunnitelmasta tehtyä valitusta. Tässä päätöksessä todetaan, että ”rästit ja hyvitykset on otettava huomioon, jotta lain vaatimus porojen pakollisesta vähentämisestä osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa toteutuisi”.¹³⁴

Itse asiassa on varsin ymmärrettävää, minkä vuoksi ainakin rästilistat on hyväksytty oikeuskäytännössä. Vaikka lainsäätäjällä onkin aivan ilmeisesti lähtenyt siitä, että paliskunnan osakas vähentää poromääräänsä vähentämissä päätöksien mukaisesti jo kyseisen poronhoitovuoden kuluessa, käytännössä näin ei kuitenkaan aina tapahdu.¹³⁵ Mikäli vähentämisvelvollisuus ei siirtyisi tällaisessa tapauksessa seuraavalle vuodelle, tämä olisi ristiriidassa osakkaitten yhdenvertaisen kohtelun kanssa.

Edellä mainitussa Rovaniemen HaO:n päätöksessä todetaan myös, että ”asiassa ei ole ilmennyt, että rästit ja hyvitykset olisivat osaksikaan peräisin sellaisilta poronhoitovuosilta, jolloin porojen pakollista vähentämistä ei ole tapahtunut”.¹³⁶ Rästejä ja hyvityksiä voi siis syntyä ainoastaan silloin kuin paliskunnassa on poronhoitolain 22 §:ssä tarkoitettu pakkoteurastustilanne tai niin sanottu ennakoiva pakkoteurastustilanne. Vaikka paliskunta voi päättää porojen alentamisesta myös silloin kun paliskunnassa ei ole ylilukua, eikä ole edes todennäköistä, että suurin sallittu poromäärä ylittymään, tällöin kysymys on suosituksesta. Tällainen päätös ei velvoita osakasta, eikä tällöin voi syntyä myöskään rästejä tai hyvityksiä.

Tämä tulee esille myös vuonna 2001 annetussa päätöksessä. Muotkatunturin paliskunnan osakas oli vaatinut poronhoitovuoden 1999-2000 rästilistan kumoamista sillä perusteella, että häneltä kadonneet 50 poroa tuli ottaa huomioon teurasrästiä laskettaessa. HaO hylkäsi valituksen sillä perusteella, että Muotkatunturin paliskunnassa ei ole ollut ainakaan viiteen poronhoitovuoteen ollut tilannetta, jossa poroja olisi vähennettävä pakkotoimin. Valittajalla ei ollut oikeuden mukaan oikeudellista tarvetta saada kyseisiä poroja hyväksytyksi ns. pisteporoiksi eli poroja pakkotoimin vähennettäessä huomioon otettaviksi poroiksi.¹³⁷

Oikeuskäytännön mukaan paliskunnalla näyttää, ainakin määrättyissä tilanteissa, olevan oikeus poistaa osakkaille kertyneet rästit. Näätämön paliskunnan kevätkokous oli päättänyt teurastussuunnitelman osalta, että vasoista saa jättää eloon 10 % vaatimien määrästä ja yhden kymmenestä vasasta on oltava uros. Aikaisemmat rästit kuitenkin nollataan. Asiasta valittanut osakas katsoi valituskirjelmässään, että hyvityspisteiden ja rästien nollaaminen tarkoitti sitä, että päätöksestä hyötyivät ne poronhoitajat, jotka olivat koko ajan poikenneet

¹³⁴ Rovaniemen HaO 13.12.2005 nro 05/0581/1. KHO 10.4.2007 t. 944: Ei muutosta.

¹³⁵ Vielä nykyisen poronhoitolain säätämisen jälkeen annetuissa ensimmäisissä päätöksissä tuomioistuimet lähtivät siitä, että poromäärän alentamista koskeva päätös toteutetaan poronhoitovuoden aikana. Jos poronhoitovuosi oli päättynyt ennen päätöksen antamista, päätöksessä todettiin, että ”raukeaa lausunnon antaminen asiassa”.

¹³⁶ Rovaniemen HaO 13.12.2005 nro 05/0581/1. KHO 10.4.2007 t. 944: Ei muutosta.

¹³⁷ Rovaniemen HaO 27.6.2001 01/0295/1

teurastussuunnitelmasta jättämällä eloon poroja, jotka heidän olisi pitänyt teurastaa. Valittajan mukaan tämä väärästi paliskunnan poronomistuksen vain määrätyille henkilöille ja esti nuoria poronomistajia lisäämästä poromääräänsä.

LO hylkäsi valituksen. Päätöksen perusteluissa todetaan, että paliskunnan poroluku ei ylittänyt suurinta sallittua eloporomäärää. Oikeuden mukaan paliskunnan päätöksiä ei ole tehty myöskään siinä tarkoituksessa, ettei porojen määrä seuraavan poronhoitovuoden kuluessa ylittäisi suurinta sallittua määrää. Oikeuden mukaan kysymys ei siis ole poronhoitolain 22 §:ssä tarkoitetusta porojen pakollisesta vähentämisestä, vaan porojen teurastaminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Tällöin ”aiempien poronhoitovuosien pakollista vähentämistä koskevien paliskunnan päätösten mukaisten teurastusvelvoitteiden ylitysten ja niiden laiminlyöntien johdosta syntyneiden rästien huomioon ottaminen ei ole mahdollista”.¹³⁸ Koska paliskunnassa ei ollut ylilukua eikä kysymys ollut ns. ennakoivasta vähennyspäätöksestä, paliskunnalla oli siis tuomioistuimen mukaan oikeus poistaa rästit ja hyvitykset.

Paliskunnan päätöksestä tulisi käydä selville, onko paliskunnan päätös tehty 22 §:n tarkoittamassa tilanteessa vai onko kysymys ollut suosituksesta. Näin voidaan sanoa ainakin siitä syystä, että päätöksen velvoittavuus sekä rästien ja hyvitysten syntyminen on riippuvainen nimenomaan siitä, onko kysymys osakasta velvoittavasta päätöksestä vai suosituksesta.

Kaikissa päätöksissä tästä ei kuitenkaan todeta mitään. Viimeistään 2000-luvun alkupuolelta lähtien alkaen hallinto-oikeudessa on kuitenkin noudatettu käytäntöä, joka mukaan oikeus on katsonut, että paliskunnan ”tarkoituksena” on ollut tehdä 22,1 momentissa tarkoitettu päätös, vaikka sitä ei ole pöytäkirjassa mainittu.

Tällainen päätös on esimerkiksi Kaldoaivin ylimääräistä kokousta koskeva päätös. Tällaista tulkintaa perustellaan paliskunnan eloporoluvulla, joka poronhoitovuonna 2004-2005 oli 5 583, suurimman sallitun eloporomäärän ollessa 5 300 poroa.¹³⁹ Vastavalta ajalta on Lapin paliskuntaa koskeva päätös, jossa oikeus on katsonut, että paliskunnan on ollut tarkoitus tehdä 22,3 §:ssä tarkoitettu - eli niin sanottu ennakoiva – vähennyspäätös. Näin siitäkkin huolimatta, että paliskunnan eloporoluku oli varsin kaukana suurimmasta sallitusta eloporomäärästä (6985/8000).¹⁴⁰

Varsin haastavaksi tilanne muodostuu, kun otetaan huomioon, että rästejä voi syntyä ainoastaan silloin, kun kysymys on pakkoteurastus- tai ennakoivasta pakkoteurastuspäätöksestä. Jos päätöksessä ei todeta, että kysymys on tällaisesta päätöksestä, jälkeensä on varsin vaikea sanoa,

¹³⁸ Lapin LO 8.11.1996 nro 607. KHO 21.1.1998 t. 0067: Ei muutosta.

¹³⁹ Rovaniemen HaO 14.3.2006 06/0130/1. KHO 8.5.2007 t. 1200: ei muutosta.

¹⁴⁰ Rovaniemen HaO 28.3.2006 06/0162/1.

oliko paliskunnan tarkoituksena tehdä 22 §:ssä tarkoitettu päätös vai. Rästejä syntyy vain, jos tarkoituksena on ollut tehdä kyseisessä lainkohdassa tarkoitettu päätös. Oikeuskäytännössä on katsottu, että tuomioistuin voi jälkepäin arvioida, mitä paliskunta on tarkoittanut, mutta miten suhtautua asiaan, jos päätöksestä ei valiteta?

Hyvityspisteiden hyväksymiseen liittyy myös KHO:n vuonna 1991 antama päätös. Käsitellessään poronhoitovuoden 1988-1989 teurastussuunnitelman täytäntöönpanoa, Kaldoaivin paliskunta päätti, että eräältä osakkaalta oli jäänyt kymmenen poroa teurastamatta ja että hänen oli teurastettava tuo määrä myöhemmin.

Osakas valitti päätöksestä katsoen, että hän oli teurastanut 15 poroa yli sen määrän, minkä hän oli ollut velvollinen teurastamaan. Lapin LO hylkäsi valituksen tarkemmin perustelematta.¹⁴¹ Osakas valitti KHO:en. Pyydettyssä lausunnossa Paliskuntain yhdistys totesi seuraavaa:

Asiakirjojen mukaan paliskunnan hallitus oli yleiselle kokoukselle esitystä antaessaan pyrkinyt eliminoimaan keinottelun, jolla poronomistaja teurastaa vasaaja yli teurastussuunnitelman ja jättää teurastamatta yli vuoden vanhempia poroja. Valittaja oli jättänyt poronhoitovuonna 1987-1988 teurastamatta 28 vuotta vanhempaa poroa, joista 28 oli ollut siitosvaatimia. Nämä vaatimet olivat tuottaneet 25 vasaa, jotka olivat laittomasti saatua hyötyä rästiporoista. Näihin 25 vasaan oli paliskunnan päätöksen mukaan kohdistunut poronhoitovuoden 1988-1989 teurastussuunnitelman mukainen teurastus 57 % eli 15 vasaa. Jäljelle oli jäänyt 10 rästivaatimen vasaa, jotka oli vähennetty valittajan poronhoitovuonna 1978-1988 yliteurastetuista 48 vasasta eli hyvitettyä valittajalle oli jäänyt 38 vasaa. Näin laskien poronomistajan rästivaatimien vasaaja laiton hyöty oli eliminoitu.¹⁴²

Antamassaan päätöksessä KHO totesi, että edellisenä poronhoitovuonna valittaja oli teurastanut 28 yli vuoden vanhaa poroa vähemmän ja 48 vasaa enemmän kuin hänen tuolloin olleen velvoitteen mukaan olisi tullut teurastaa. Kun otettiin huomioon suoritettut teurastukset sekä sen mitä 13.6.1988 tehdyssä teurastussuunnitelmasta todetaan, valittajalle ei voitu katsoa olevan velvollisuutta teurastaa vielä 10 poroa. KHO kumosi Kaldoaivin paliskunnan ja Lapin LO:n päätökset.¹⁴³

Toisessa tapauksessa Kaldoaivin paliskunnan kokous oli päättänyt, että poronomistaja sai jättää eloon kaksi naarasvasaa jokaista poronhoitovuonna teurastamaansa lukuporaa kohti. Poronomistaja, joka edellisenä poronhoitovuonna oli teurastanut poroja yli hänelle asetetun teurastusvelvoitteen, sai jättää eloon yhden naarasvasan tuolloin yliteurastamaansa lukuporaa

¹⁴¹ Lapin LO 24.10.1990 nro 1257.

¹⁴² KHO 14.10.1991 t. 3591 s. 2.

¹⁴³ KHO 14.10.1991 t. 3591 s. 3.

kohti. Päätöksestä valittanut osakas katsoi, että edellisenä vuonna yliteurastaneet poronomistajat joutuivat huonompaa asemaan kuluvana poronhoitovuonna lukuporoja teurastaviin poronomistajiin nähden. Lapin LO kumosi päätöksen. Päätöksen perusteluissa todetaan asiaa tarkemmin yksilöimättä: ”Kaldoaivin paliskunta ei ollut näyttänyt, että porojen vähentäminen ... tapahtuisi paliskunnan porojen määrän mukaisessa suhteessa”.

Rästitien syntymisen tulee perustua vahvistettuun poroluetteloon. Hyväksyessään teurastussuunnitelman Jokijärven paliskunnan kokous oli päättänyt teurastaa ensiksi aikaisemmilta vuosilta syntyneet teurastusvelvoitteet eli rästit. Lähtökohdaksi oli otettu poroluettelo, mutta rästilistaan oli otettu myös porot ”jotka olivat mahdollisesti jääneet lukematta poroluetteloon”. Oikeus katsoi, että paliskunta ei ollut luotettavasti osoittanut, että poromäärän vähentäminen tapahtuisi poromäärän mukaisessa suhteessa ja kumosi päätöksen.¹⁴⁴

Porojen tuominen toisesta paliskunnasta ei vielä sinällään tarkoita, että nämä porot voitaisiin lisätä henkilön rästilistaan. Kaldoaivin paliskunta oli päättänyt, että eräälle paliskunnan osakkaalle lisätään ”30 poroa miinusta”, koska porot oli tuotu Paistunturin paliskunnan alueelta. Paliskunnan mukaan osakas oli tuonut porot Kaldoaivin paliskunnan alueelle ilman paliskunnan lupaa.

LO kumosi päätöksen. Perusteluissaan LO totesi, että Kaldoaivin paliskunta oli menetellyt lain vastaisesti sisällyttäessään kyseiset Paistunturin paliskuntaan vielä kuuluvat porot porojen pakollista vähentämistä koskevaan teurastussuunnitelmaan. Sillä seikalla, että porot oli merkitty Kaldoaivin paliskunnan poroluetteloon ei ollut LO:n mukaan merkitystä. Toisaalta Kaldoaivin paliskunnalla oli LO:n mukaan oikeus ryhtyä toimenpiteisiin porojen poistamiseksi paliskunnan alueelta.¹⁴⁵

Oraniemen paliskunnan päätöksestä tehdyssä valituksessa oli kysymys ns. hyvityspisteiden myynnistä. Paliskunnan kokous oli päättänyt, että paliskunnassa ei hyväksytä ns. teurastavoitepisteistä tehtyjä pistekauppoja. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä, todeten muun muassa, että paliskunnassa on ollut vakiintunut käytäntö, jonka mukaan toinen poronomistaja on voinut myydä toiselle poronomistajalle ns. pisteitä, jotka olivat syntyneet siten, että poronomistaja oli teurastanut enemmän poroja kuin mitä hänen teurastusvelvoitteensa edellytti.

HaO kumosi valituksenalaisen päätöksen. Perusteluissa oikeus muun muassa totesi, että poronhoitolaissa ja –asetuksessa ei ole säännelty ns. teurashyvityspisteiden kauppaa. Kun otetaan huomioon paliskunnan tehtävät sekä ”se seikka, että paliskunnassa ei ole poronhoitolain 22 §:n mukaista tilannetta, jossa poroja olisi pakkotoimin vähennettävä”, niin paliskunta ei ole voinut

¹⁴⁴ Oulun LO:n päätös 22.9.1995 nro 763/II.

¹⁴⁵ Lapin LO 26.4.1996 nro 221.

kieltää osakkaita käymästä kauppaa teurashyvityspisteillä. Oikeuden mukaan paliskunta oli ylittänyt toimivaltansa.¹⁴⁶

Vastaavanlainen kysymys tuli oikeuden ratkaistavaksi myös seuraavana vuonna. Muddusjärven paliskunta oli päättänyt, että se ei hyväksy kahden osakkaan välistä, ns. teurashyvityksiä koskevaa kauppaa. Kaupassa ei oltu luovutettu poroja. Oikeus hylkäsi valituksen. Perusteluissaan oikeus toteaa, että kauppa on koskenut poronhoitovuodelta 2000-2001 kertyneitä teurashyvityksiä. Kyseisenä poronhoitovuonna paliskunnan eloporojen määrä oli ylittänyt poronhoitolain 21 §:n enimmäismäärän. Oikeuden mukaan teurashyvitysten siirtäminen osakkaalta toiselle johtaa siihen, että porojen määrän pakollinen vähentäminen ei tapahdu osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa. Erikseen todetaan, että paliskunnassa ”on edelleen ollut poronhoitolain 22 §:ssä tarkoitettu tilanne”.

Näistä kahdesta päätöksestä voidaan ilmeisesti tehdä seuraavat johtopäätökset. Jos paliskunnan poroluku ei ole ylittänyt suurinta sallittua eloporomäärää hyvitysten kauppa on sallittua. Päinvastaisessa tilanteessa se on sen sijaan kiellettyä. Vaikka edellä mainituissa tapauksissa kysymys ei ollutkaan ns. ennakoivasta vähennyspäätöksestä, on ilmeistä, että sama käytäntö koskee myös tällaista tilannetta.

Olisi voinut olettaa, että hyvitysten luovuttaminen katsottaisiin oikeuskäytännössä joko lailliseksi tai lainvastaiseksi, riippumatta siitä, onko paliskunnassa ylilukua vain ei. Selitys erilaiselle kohtelulle voi olla se, että velvollisuus vähentää poroja syntyy vasta siinä vaiheessa, kun paliskunnassa on ylilukua tai ollaan lähellä sitä. Niin kauan kuin ollaan tämän rajan alapuolella, lähtökohtana on, että yksittäinen osakas voi vapaasti lisätä omistamiensa porojen määrää.

Toisaalta voidaan kysyä, miksi ostaa hyvityspisteitä, jos paliskunnassa ei ole ylilukua. Tällöin kysymys ei voine olla muusta kuin siitä, että osakas haluaa varautua tilanteeseen, jolloin paliskunnan joudutaan ylilukutilanteen tai lähestyttään sitä.

3.10.7. Teurastusrästien siirtyminen porojen ja porokarjan luovutuksen yhteydessä

Miten suhtautua rästeihin tilanteessa, jossa yksittäisiä poroja tai koko porokarja luovutetaan henkilöltä toiselle. Tällaisesta asiasta oli kysymys Kaldoivin paliskunnan vuonna 2011 tekemässä päätöksessä. Paliskunta päätti, että eräältä paliskunnan osakkaalta siirretään toiselle osakkaalle 97,8 rästipistettä. Kysymys oli isästä ja pojasta. Paliskunta katsoi, että paliskunnan osakkaana olevalta isältä oli siirretty poroja paliskunnan osakkaana olevan pojan merkkiin. Tällöin myös isällä olleet rästit tuli siirtää pojan vastuulle.

¹⁴⁶ Rovaniemen HaO 27.6.2001 01/0296/1.

Molemmat osakkaat valittivat päätöksestä. Valittajat kiistivät sen, että poroja olisi siirretty osakkaalta toiselle. He viittasivat siihen, että porolukujen vuosittainen vaihtelu on normaalia. Vaihtelut voivat johtua muun muassa porojen kokoamisen onnistumisesta. Lisäksi paliskunnan omaksuman erotuskäytännön johdosta osa porosta jäi valittajien mukaan lukematta ja merkitsemättä poroluetteloon. Paliskunta viittasi siihen, että luovuttajaksi ilmoitetun osakkaan porot ovat viiden edellisen vuoden aikana vähentyneet ja loppuneet viimein kokonaan. Samaan aikaan luovutuksen saajaksi ilmoitetun osakkaan porot olivat lisääntyneet.

Hallinto-oikeus hylkäsi valituksen. Päätöksen perustelujen mukaan poroluettelosta saatujen tietojen mukaan paliskunnan osakkaana olevan pojan poroluvun lisääntyminen ei olisi ollut mahdollista porojen luonnollisen lisääntymisen perusteella, vaan hänen on täytynyt saada poroja myös muulla tavalla. Oikeus katsoi, että kun otetaan huomioon osakkaitten poroluvussa samanaikaisesti tapahtuneet muutokset, paliskunta on voinut siirtää teurasrästien, 97,8 poroa, osakkaalta toiselle.¹⁴⁷

Molemmat osakkaat valittivat päätöksestä ja KHO kumosi hallinto-oikeuden päätöksen ja palautti asian uudelleen käsiteltäväksi. Palautuksen varsinaisena perusteluna oli menettelyvirhe mutta palautuspäätöksessä KHO totesi, että asiaa uudelleen käsiteltäessä on arvioitava, onko porojen siirtymistä osakkaalta toiselle selvitetty riittävästi. Näin tuli oikeuden mukaan tehdä, kun otettiin huomioon se, mikä merkitys teurasrästien siirtämisestä oli osakkaalle.¹⁴⁸ Paliskunta teki uudelleen samansisältöisen päätöksen. Osakas, jolle paliskunta vaati teurasrästejä siirrettäväksi, valitti päätöksestä. Hallinto-oikeus kuitenkin hylkäsi valituksen.¹⁴⁹

Tapauksessa on toisaalta kysymys siitä, voidaanko paliskunnan päätöksellä siirtää rästejä osakkaalta toiselle ja jos tämä on mahdollista, millaista näyttöä tästä voidaan edellyttää tilanteessa, jossa porojen siirtyminen osakkaalta toiselle on kiistetty. Poronhoitolaki lähtee siitä, että porojen vähentäminen on kunkin poronomistajan oma velvollisuus. Poronhoitolain 22 § perustuu tähän lähtökohtaan. Lähtökohtaisesti käytäntö, jossa teurastusvelvoitteita siirretään henkilöltä toiselle, on lakiin perustumaton. Hallinto-oikeus kuitenkin katsoi, että paliskunnan kokous voi päättää tällaisesta asiasta. Oikeus perusteli tätä sillä, että paliskunnan kokouksella on

¹⁴⁷ Rovaniemen HaO 4.6.2012 nro 12/0218/1.

¹⁴⁸ KHO 14.2.2014 t. 476.

¹⁴⁹ Pohjois-Suomen hallinto-oikeus 7.7.2016 nro 16/0619/2 (Aila Kovala, Merja Velakoski-Kovalainen ja Anna Marski. Esittelijä Minna Manninen). Oikeus perusteli päätöstä myös sillä, että Kaldoaivin paliskunnan osakkaat ovat saamelaisia ja teurasrästien siirtämättä jättäminen vaikuttaisi heidän mahdollisuuteensa harjoittaa elinkeinoaan. Lisäksi oikeus viittasi perusteluissaan siihen, että osakas, jolle rästit siirrettiin, harjoittaa myös matkailuelinkeinoa, eikä poronhoito ole hänen elantonsa vuoksi välttämätöntä. KHO 24.10.2017 t. 5415: ei muutosta pääasian osalta. Oikeuden päätöksessä ei sen sijaan oteta kantaa siihen, että myös valittaja oli saamelainen ja mikäli hän vähentäisi omistamiensa porojen määrää päätöksen mukaisesti, hän joutuisi luopumaan poronhoidosta kokonaan.

oikeus päättää kaikista niistä toimivaltaansa kuulumista asioista, jotka eivät kuulu hallituksen tai poroisännän päätettäväksi.

Asiassa tulee esille, että osakkaalla, jolle poroja väitetään siirretyn, on ollut poroja jo 1990-luvulla. Valittajan mukaan hän on nuorena poromiehenä, pyrkinyt johdonmukaisesti kasvattamaan porolukuaan ja koska hän on saanut tuloja myös muista lähteistä, poromäärän nopea lisääminen on ollut hänelle taloudellisesti mahdollista. Lisäksi myös muut poronomistajat olivat leikanneet hänen merkkiinsä vasa. Asiaa koskeva näyttö perustuu siihen, että poroluettelo tarkastelemalla poroluku on kasvanut nopeammin kuin mitä se porojen luonnollisen lisääntymisen perusteella olisi mahdollista. Hallinto-oikeus ei hyväksynyt osakkaan selitystä siitä, että poroluettelo ei kerro porojen todellista määrää siitä syystä, että osa poroista jää vuosittain lukematta. Asiaan ei vaikuttanut sekään, että paliskunnan kutsuma todistaja kertoi oikeudelle, että paliskunnan kokous olisi vuonna 2006 päättänyt, että syksyllä aitaan kerätyt porot jätetään lukematta. Talvella porot sen sijaan luettiin. Toisen todistajan mukaan näin tehtiin useana vuonna peräkkäin.

Vaikka porojen määrän tietoinen kasvattaminen ja porojen lukemiseen liittyvät avoimet kysymykset otetaan huomioon, on ilmeistä, että osakkaan porojen määrä oli lisääntynyt enemmän kuin se porojen luontaisen lisääntymisen perusteella oli mahdollista. Asiaa on vaikea arvioida mutta edellä mainitut syyt huomioiden näin voi olettaa 20-30 poron osalta. Hallinto-oikeus ei kuitenkaan siirtänyt osakkaalle sitä poromäärän lisäystä, mitä osakas ei kyennyt uskottavasti selittämään, vaan kaikki 97,8 rästä. Asiaa ei voitane tulkita muuten kuin siten, että mikäli oikeus katsoo näytetyksi, että jos osakkaan, jolla on rästejä, omistamia poroja on ylipäättään siirtynyt toiselle osakkaalle, kaikki rästit siirtyvät toiselle osakkaalle. Asiaan ei vaikuttanut myöskään se, että siirrettävien rästien määrä ylitti osakkaan poroluvun (74). Koska rästit ovat henkilökohtaisia ja niistä on mahdollista vapautua lähtökohtaisesti vain poroja teurastamalla, edes kaikkien porojen teurastaminen ei olisi riittänyt täyttämään teurastusvelvoitetta.

Toisaalta sen osakkaan, jolle rästit ovat alkujaan syntyneet, on täytynyt vapautua rästeistä kokonaan. Näin on täytynyt tapahtua siitä syystä, että kaikkien hänelle aikaisemmin kuuluneiden rästien katsotaan nyt kuuluvan osakkaalle, jonka poromäärä oli kasvanut. Päätöksen jälkeen hänellä on siis ollut laillinen oikeus lisätä poromääräänsä, paliskunnan tekemien päätösten mukaisesti.

Rästien siirtämiseen liittyy siis useita tulkinnanvaraisia kysymyksiä. Tässä tapauksessa eräs tällainen asia oli se, oliko poroja, ja jos oli, niin kuinka paljon, siirtynyt osakkaalta toiselle. Asiasta tehtiin myös tutkintapyyntö, mutta poliisi ei löytänyt näyttöä porojen siirtämisestä. Toisaalta voidaan kysyä, onko rästejä mahdollista siirtää osakkaalta toiselle ilman lainsäädännöstä löytyvää selvää ohjetta. Julkisen vallan käytön tulee kuitenkin perustua lakiin. Asian ratkaisseella tuomioistuimella on kuitenkin ollut päinvastainen käsitys asiasta. Näin voidaan sanoa siitä syystä, että HaO velvoitti osakkaan korvaamaan paliskunnan oikeudenkäyntikulut. Tämä on mahdollista

ainoastaan silloin kun yksityinen asianosainen on esittänyt oikeudessa ilmeisen perusteettoman vaatimuksen (HLL 74,3 §). HaO:n mukaan valittaessaan päätöksestä, osakas oli siis käyttänyt väärin hänelle kuuluvia oikeusturvakeinoja. KHO kuitenkin kumosi päätöksen oikeudenkäyntikulujen osalta.

Edellä kuvattu oikeuskäytännössä otettu kanta viittaisi siihen, että jos porojen omistusoikeuden siirtymisestä ei ole epäselvyyttä, myös rästit siirtyvät porojen uudelle omistajalle. Oikeuskäytännöstä löytyy kuitenkin tapauksia, joissa on esitetty väitteitä, että vaikka porokarja on myyty, rästit ovat rästituettelossa jääneet myyjälle, jolloin ne ovat ”nollaantuneet”. Käytännössä voi syntyä myös monen tyyppisiä ongelmia. Miten tulisi suhtautua tilanteeseen, jossa osakas, jonka tulisi vähentää porojaan, on myynyt yhden tai useamman merkin poroineen, mutta jättänyt osan poroista itselleen tai on myyty pelkästään poroja, merkin ja osan poroista jäädessä myyjälle. Olisiko tähän mahdollista puuttua sitä kautta, että porokarjaa tai poroja ei olisi mahdollista luovuttaa ennen kuin vähennysvelvoite on toteutettu?

3.10.8. Porojen vähentämisestä vaadittava näyttö

Edellisen lain ajalta on Ivalon paliskunnan päätös, jossa paliskunta oli päättänyt, että poro, joka viedään erotusaidalta elävänä, luetaan eloporoksi ja teurasporoksi luetaan ainoastaan ne porot, jotka teurastetaan erotuspaikalla. Päätöksestä valittaneet osakkaat vaativat päätöksen kumoamista muun muassa sillä perusteella, että poronhoitoa koskevissa säännöksissä ei oltu määrätty, että teurastamisen tulisi tapahtua vain poroaidalla.

Oikeus hylkäsi valituksen mutta päätöksen perusteluissa oikeus toteaa, että poronomistajalla on oikeus huolehtia omatoimisesti porojen teurastamisesta. Mikäli poronomistaja ei teurastuta porojaan erotustilaisuuksien yhteydessä, voidaan hänen poronsa lukea eloporoksi, riippumatta siitä, oliko hänen tarkoituksensa myöhemmin teurastaa porojaan. Oikeuden päätöksessä todetaan, että kun poronomistaja myöhemmin esittää selvityksen siitä, että hänen porojaan on teurastettu, on poroluettelo oikaistava ennen kuin se paliskunnan kevätkokouksessa hyväksytään.¹⁵⁰

Tässä päätöksessä siis lähdettiin siitä, että teurasporoksi voidaan hyväksyä myös yksityisesti teurastetut porot. Tällöin voi syntyä epäselvyyttä sen suhteen, millaista näyttöä porojen vähentämisestä voidaan vaatia. Jääskön paliskunta oli vuoden 2009 kevätkokouksessa päättänyt muun muassa, että ”erotusten ulkopuolella teurastettaessa on pyydettävä teuraskirjanpitäjät paikalle”. Lisäksi ”tarhaan tai muuten tuhoutuneet porot on tarkistettava hallituksen jäsenen toimesta, mikäli haluaa teuraspisteen”.

¹⁵⁰ Lapin LO 16.5.1990 nro 546.

Seuraavana vuonna osakas valitti paliskunnan päätöksestä sillä perusteella, että toisen paliskunnan puolella teurastettuja poroja ei oltu otettu huomioon teuraspisteinä. Paliskunta katsoi vastineessaan, että vaikka porojen teurastamista ei sinällään kiistetä, poroja teurastettaessa ei oltu noudatettu edellä mainittua päätöstä. Tästä syystä kyseisiä poroja ei voida hyväksyä teuraspisteiksi.

Oikeus kuitenkin kumosi päätöksen ja määräsi, että kyseiset porot tuli merkitä teuraspisteiksi. Oikeuden mukaan lain poronhoitolain 30 §:stä ja -asetuksen 11 §:stä käy ilmi, että poroluettelo on laadittava Paliskuntain yhdistyksen vahvistaman kaavan mukaisesti. Poroluetteloon on merkittävä muun muassa teurastetut porot. Oikeus katsoi, että poroluettelon ja teurastuksen toteutumista koskevan luettelon tiedot eivät voi olla ristiriidassa keskenään, jolloin paliskunnan päätös, jossa osakkaan kiistatta teurastetut porot oli jätetty merkitsemättä teuraspisteinä, oli lainvastainen.¹⁵¹

Sallivaaran paliskunnan vuonna 1995 pidetyssä ylimääräisessä kokouksessa paliskunta oli päättänyt hyväksyä osakkaan vaatimuksesta hänelle merkittäväksi teurastusluetteloon 12 härkää ja 6 vasaa. Sen sijaan siltä osin kuin osakas oli vaatinut teurastusluetteloon merkittäväksi 31 vaadinta, jotka osakas oli ilmoittanut teurastaneensa kotona tai joiden hän oli ilmoittanut joutuneen hukkaan, vaatimus oli hylätty.

Osakas valitti päätöksestä LO:een, joka kumosi päätöksen kotona teurastetuiksi ilmoitetun 11 vaatimen osalta. Perusteluissaan oikeus muun muassa totesi, että osakkaan ilmoituksen mukaan – jota ei ole kiistetty – paliskunnassa on vakiintuneesti hyväksytty käytäntö, jossa ns. kotiteurastetut teurasporot hyväksytään teurastusvelvoitteen vähennykseksi osakkaan ilmoituksen perusteella. Paliskunnassa ei ole ollut kontrollia ilmoituksen todenperäisyyden varmistamiseksi, eikä erityisiä todisteita ilmoituksen tueksi ole vaadittu.

Sen sijaan niiden 20 vaatimen osalta, joiden osakas oli ilmoittanut joutuneen hukkaan, oikeus hylkäsi valituksen. Tätä oikeus perusteli sillä, että paliskunnassa noudatetun käytännön mukaan poroluettelo ja teurastuslistaa vahvistettaessa, vähennysperusteeksi ei ole hyväksytty osakkaan oman ilmoituksen perusteella ns. hukkaan joutuneita poroja.¹⁵² Oikeus siis perusteli sekä päätöksen kumoamista, että valituksen hylkäämistä paliskunnassa noudatetulla käytännöllä ja yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksella.

Vastaavalla tavalla Lapin LO ratkaisi myös Kaldoaivin paliskunnan kokouksesta tehdyn valituksen, jossa paliskunnan osakas oli vaatinut, että hänelle edelliseltä vuodelta määrätty 22 poron

¹⁵¹ Rovaniemen HaO 14.12.2010 10/0670/1.

¹⁵² Lapin LO 2.12.1997 nro 696. KHO 12.11.1999 t. 3042: ei muutosta.

teurasrästi poistetaan. Perusteluissaan LO toteaa, että porojen pakollista vähentämistä koskevan teurastusvelvollisuuden toteutumista tarkasteltaessa voidaan myös lukemisen jälkeen todistettavasti kuolleet porot ottaa huomioon. Valittaja ei ollut kuitenkaan esittänyt näyttöä siitä, että hänelle kuuluneita poroja olisi löytynyt kuolleena. Oikeuden mukaan asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan paliskunnassa ei ollut myöskään käytäntönä, että vähennykseksi olisi hyväksytty oman ilmoituksen nojalla kadonneiksi ilmoitettuja poroja. Oikeuden mukaan osakkaitten yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ei oltu loukattu.¹⁵³

Myös Sallivaaran paliskunnan vuonna 2015 tehty valitus ratkaistiin samalla tavalla. Paliskunta oli hyväksynyt kokouksessaan useita paliskunnan osakkaitten ja erään osakeyhtiön välisiä porokauppoja siten, että kaupan kohteena olleet porot eivät tule merkityksi poroluetteloon eloporoiksi.

Valituksessaan paliskunnan osakas vaati päätöksen kumoamista. Valittajan mukaan poroisännän tai varaporoisännän olisi pitänyt todentaa porojen poistumisen paliskunnan alueelta. Valittaja viittasi siihen, että samaan perheeseen kuuluvien porojen myymistä heidän omistamalle Oy:lle ei tule hyväksyä ilman todentamista ja seurantaa siitä mihin porot vietiin. Valittaja viittasi myös siihen, että yrityksellä ei olisi edes oikeutta omistaa poroja. Valittajan mukaan oli vahva epäily siitä, että kyseisen perheen valkopiltalla merkityt porot on vapautettu Sallivaaran paliskunnan alueelle.

Hallinto-oikeus kumosi päätöksen. Päätöksen perustelujen mukaan osakkaitten yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta tulee varmistua siitä, että myytyjä poroja ei enää käytetä poronhoitolain 1,1 §:ssä tarkoitettuun poronhoitoon paliskunnan alueella. Oikeuden mukaan ”esillä olevissa olosuhteissa” laskuja ja lähetylistoja ei voida pitää sellaisina riittävänä selvityksenä, jonka perusteella puheena olevat vasat on voitu jättää merkitymättä myyjien eloporoihin.¹⁵⁴

Seuraavana vuonna Sallivaaran paliskunta päätti, että paliskunnan ulkopuolelle myytäviä eloporoja ei hyväksytä ”vähennysporoiksi” poroluetteloon. Paliskunnan osakas valitti tästä päätöksestä ja HaO kumosi päätöksen. Päätöksen perusteluissa oikeus toteaa lyhyesti, että poroluettelo on luettelo paliskunnan osakkaitten omistamista poroista.¹⁵⁵ Näistä kahdesta päätöksestä voitaneen tehdä se johtopäätös, mikäli paliskunnan osakas myy/luovuttaa omistamiaan poroja paliskunnan ulkopuolelle, nämä porot tulee vähentää hänen poroluvustaan. Paliskunnalla on kuitenkin oikeus vaatia riittävää näyttöä siitä, että porot eivät ilmoituksesta huolimatta tosiasiallisesti jää paliskunnan alueelle.

¹⁵³ Lapin LO 30.3.1999 nro 163. KHO 16.10.2000 t. 2587: ei muutosta

¹⁵⁴ Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös 18.12.2017 nro 00972/15/7304. KHO 5.12.2018 t. 5755.

¹⁵⁵ Pohjois-Suomen hallinto-oikeus 27.11.2019 nro 19/0486/2.

Syvjärven paliskunta oli päättänyt, että poroisännän valvonnassa vieropaliskuntiin myydyistä poroista annetaan kuittia vastaan teuraspiste. Päätöksestä valittanut osakas oli katsonut, että toisiin paliskuntiin myytävien porojen myyntiä on mahdotonta valvoa. Valittajan mukaan oli todennäköistä, että kuitteja tullaan kirjoittamaan, vaikka porot jäävät paliskunnan alueelle. Jos nämä porot otetaan huomioon teurasrästissä hyvityksiä laskettaessa samalla tavalla kuin teurastetut porot, poroja jätetään teurasvelvoitteen ulkopuolelle. Valittajan mukaan porojen vähentäminen ei tällöin tapahdu lain edellyttämällä tavalla eli osakkaiden porojen määrän mukaisessa suhteessa.

Päätöksen perustelujen mukaan poronhoitolain 22 §:ssä tarkoitettu porojen vähentäminen tarkoittaa ensisijaisesti porojen teurastamista. Säännöksen tarkoituksena on vähentää paliskunnan alueella hoidettavana olevien porojen määrää. Oikeuden mukaan myös myydyt porot, jotka viedään pois paliskunnan alueelta, vähentävät sekä osakkaan että paliskunnan porojen määrää. Hallinto-oikeus hylkäsi valituksen.¹⁵⁶

3.10.9. Porojen vähentäminen poronomistajan puolesta

Poronhoitolain 22,4 §:ssä säädetään porojen vähentämisestä poronomistajan puolesta. Ivalon paliskunnan syyskokous teki vuonna 2007 päätöksen, jonka mukaan ensimmäisestä erotuksesta lähtien, ”osakas ei saa jättää elämäänsä poroa, ennen kuin rästiporojen määrä tulee kokonaan teurastetuksi”. Rästiporojen määrä oli vahvistettu lainvoimaisesti paliskunnan kevätkokouksessa. Kysymys oli porojen vähentämisestä poronomistajan puolesta. Neljä paliskunnan osakasta valitti tästä päätöksestä. He katsoivat, että heille oli heistä riippumattomista syistä kertynyt rästejä ja että niiden vähentäminen johtaisi siihen, että valittajien eloporumäärä lähenee nolaa tai menee sen alle.

Hallinto-oikeus jätti valituksen tutkimatta. Perusteluissa oikeus viittasi hallintolain 5,1 §:ään, jonka mukaan päätöksellä, josta saa valittaa tarkoitetaan toimenpidettä, jossa asia on ratkaistu tai jätetty tutkimatta.¹⁵⁷

Asiasta tehtiin kuitenkin jatkovalitus KHO:een, joka kumosi HaO:n päätöksen ja palautti asian uudelleen HaO:lle.¹⁵⁸ Kun asia tuli hallinto-oikeudessa uudelleen käsiteltäväksi, oikeus käsitteli asian mutta hylkäsi valituksen.¹⁵⁹ Hallinto-oikeudessa hävinneet osakkaat valittivat kuitenkin asiasta uudelleen KHO:een, vaatien paliskunnan ja hallinto-oikeuden päätösten kumoamista. Valituksessa viitattiin muun ohella siihen, että valittajien laidunalueella laidunolosuhteet olisivat

¹⁵⁶ Pohjois-Suomen HaO 24.5.2017 nro 17/0233/2.

¹⁵⁷ Rovaniemen HaO 19.10.2007 07/0533/1.

¹⁵⁸ KHO 2.4.2008 t. 679. Ks. myöhemmin.

¹⁵⁹ Rovaniemen HaO 15.8.2008 08/0390/1.

huonommat kuin paliskunnan muulla alueella ja lisäksi myös petojen määrä oli tällä alueella suurempi. KHO kuitenkin hylkäsi valituksen. KHO katsoi, että paliskunta oli voinut poronhoitolain 22,4 § huomioon ottaen päättää, että paliskunta suorittaa porojen vähentämisen poronomistajien puolesta.¹⁶⁰

3.10.10. Kiintiöjärjestelmä

Ensimmäisiä päätöksiä, joissa kiintiöjärjestelmä tuodaan esille, oli Muddusjärven paliskunnan vuonna 1995 tekemä päätös.¹⁶¹ Muddusjärven paliskunta oli päättänyt porojen vähentämisen osalta, että paliskunnassa noudatetaan teurastusluettelossa sovittua eloporomäärää. LO kumosi päätöksen. Oikeuden perustelujen mukaan pysyvän eloporokiintiön seurauksena on se, että vain poronomistaja, jonka poromäärä ylittää päätetyn eloporokiintiön joutuu vähentämään porojaan pakkotoimin. Oikeuden mukaan porojen vähentäminen ei tällöin tapahdu osakkaitten porojen määrän mukaisessa suhteessa.¹⁶²

Oikeus kumosi myös Näätämön paliskunnan seuraavana vuonna tekemän teurastussuunnitelman, jossa ”osakkaan suurimmaksi sallituksi eloporoluvuksi” oli määrätty poronhoitovuosien 1994-1995 ja 1995-1996 eloporoluvuista korkeampi. Oikeuden mukaan paliskunnan toimivaltaan ei kuulu osakaskohtaisten kiintiöiden asettaminen. Tällaiset päätökset olivat oikeuden mukaan poronhoitolain vastaisia.¹⁶³ Oleellista ei myöskään ole se mitä nimitystä päätöksestä käytetään vaan se, mitä se, että päätöksessä määriteltiin kullekin osakkaalle suurin sallittu poromäärä.¹⁶⁴

Oivangin paliskunnan kokous päätti vuonna 2 000 kiintiöjärjestelmään siirtymisestä ja hyväksyi kiintiösäännöt. Paliskunta oli vahvistanut osakaskohtaiset kiintiöt kiintiösopimuksen hyväksyneille osakkaille ja päätti, että paliskunnan hallitus neuvottelee ja tarkentaa kiintiölukua niiden osakkaiden kanssa, jotka sopimusta eivät olleet hyväksyneet.

Paliskunnan osakas valitti päätöksestä. Valittaja katsoi, että poronhoitolaki ei tunne kiintiösopimusta, jolla osakkaat sitovasti sopisivat porojensa määrästä tuleviksi poronhoitovuosiksi. Hänen mukaansa poronhoitolakiin perustumaton on myös järjestely, jossa paliskunnan hallitus saa valtuudet neuvotella lisäkiintiöiden myöntämisestä niille osakkaille, jotka eivät vielä olleet allekirjoittaneet kiintiösopimusta. Valittajan mukaan kiintiösopimus on

¹⁶⁰ KHO 11.2.2011 t. 308.

¹⁶¹ Ks. myös Lapin LO 6.9.1996 t. 461.

¹⁶² Lapin LO 27.9.1996 nro 530. KHO 11.7.1997 t. 1733: ei muutosta. Ks. myös Lapin LO 17.2.1995 nro 150.

¹⁶³ Lapin LO 8.11.1996 nro 607.

¹⁶⁴ Ks. Lapin LO 15.10.1997 nro 575, joka koski Kuukkaan paliskunnan hyväksymää ”teurastus- ja jätösuunnitelmaa”. LO kumosi päätöksen. LO:n mukaan paliskunta oli teurastus- ja jätösuunnitelman hyväksyessään vahvistanut poronomistajakohtaisen kiintiön.

ristiriidassa sekä osakkaitten yhdenvertaisuuden, että poronhoitolain 22 §:n kanssa. Lisäksi sopimuksen määräys siitä, että sopijan olisi luovutettava vajaa kiintiö muiden osakkaitten käyttöön rajoittivat valittajan mukaan poronomistajan oikeutta määrätä omaisuudestaan.

Paliskunta perusteli vastineessaan kiintiöjärjestelmään siirtymistä sillä, että yliluku oli ollut ongelma jo vuosikymmeniä ja että teurastussuunnitelman valvonta vie kohtuuttomasti paliskunnan aikaa ja voimavaroja. Kiintiöjärjestelmään siirryttäessä poistuu paliskunnan mukaan myös se ongelma, että osakas joutuu ylilukutilanteessa teurastamaan enemmän siitosporoja kuin normaali poistuma edellyttäisi. Paliskunnan mukaan kiintiöjärjestelmä oli joustava, loi vakautta ja helpotti valvontaa.

Hallinto-oikeus hylkäsi valituksen. Perustelujen mukaan paliskunnan päätöstä kiintiöjärjestelmän käyttöön ottamisesta ei voida pitää poronhoitolain 22 §:ssa tarkoitettuna porojen pakollista vähentämistä koskevana päätöksenä, vaan tästä on päätetty erikseen. Kiintiöjärjestelmä perustuu vapaaehtoisuuteen. Kysymyksessä ei siis ole paliskunnan osakkaita sitova määräys.¹⁶⁵

Seuraavana vuonna Palojärven paliskunta teki päätöksen vapaaehtoisesta kiintiöjärjestelmään siirtymisestä. Päätöksestä valittaneet osakkaat katsoivat, että kiintiöjärjestelmään siirtyminen on poronhoitolain vastaista muun muassa siitä syystä, että se asettaa poronomistajat eriarvoiseen asemaan teurastussuunnitelman noudattamisen osalta. Paliskunnan lausunnon mukaan järjestelmä on vapaaehtoinen, eikä ei velvoita osakkaita. Mikäli osakas haluaa pysyä kiintiöjärjestelmän ulkopuolella, hänen tulee noudattaa teurastussuunnitelmaa. Etuina paliskunta mainitsi muun muassa sen, että porojen jalostus helpottuu, rästilistoista riitelemineen päättyy ja toiset osakkaat eivät voi kasvattaa lukujaan toisten kustannuksella. Kiintiö oli muodostettu neljän edellisen poronhoitovuoden porolukujen perusteella, joista oli otettu suurin.¹⁶⁶ HaO hylkäsi valituksen. Oikeuden perusteluissa todetaan, että paliskunnan eloporojen määrä ei edellisenä poronhoitovuonna ylittänyt suurinta sallittua määrää (4607/ 5000) eikä päätöstä tehty myöskään siinä tarkoituksessa, että suurin sallittu määrä tulisi ylittymään ja kiintiöjärjestelmässä oli kysymys suosituksesta. Näistä syitä paliskunnan päätöstä ei tullut pitää lainvastaisena.

Ikosen paliskunta teki vuonna 2005 päätöksen, jossa paliskunnan yhteiseksi kiintiömääräksi vahvistettiin 495 ja paliskunnalle jää viiden poron kiintiö. Kiintiön sisällä jokaisella osakkaalla tuli

¹⁶⁵ Oulun HaO:n päätös 15.1.2001 nro 01/0006/1. KHO 21.5.2002: Ei muutosta. Asiasta oli pyydetty myös MMM:n lausunto. Ks. myös Rovaniemen hallinto-oikeuden päätös 27.9.2000 nro 00/0465/1, jossa valitus myös hylättiin. Oikeuden perusteluissa todetaan, että koska kysymys ei ole lain 22 §:ssä tarkoitettua porojen pakollisesta vähentämisestä, paliskunnan päätöstä ei ole pidettävä osakkaita sitovana määräyksenä, vaan sen on katsottava sisältävän ainoastaan porojen teurastamista koskevia suosituksia. Tämän vuoksi paliskunnan päätöstä ei ole pidettävä lainvastaisena.

¹⁶⁶ Rovaniemen HaO 23.1.2001 nro 01/0025/1. Pyhä-Kallion paliskunta päätti vuonna 2000, että osakaskohtaiset eloporot kiintiöitetään poronhoitovuoden 1999-2000 määrälle ja lisäksi huomioidaan rästipisteet. Rovaniemen HaO 27.9.2000 nro 00/0465/1.

olla vähintään yksi urosporo 20 naarasporoa kohti. Jos osakas jää kiintiöittämisen ulkopuolelle, hänen tulee noudattaa vanhaa rästilistää. HaO hylkäsi asiasta tehdyn valituksen.¹⁶⁷

Kysymys kiintiöjärjestelmän ja poronhoitolan 22 §:ssä säädetyn porojen vähentämismenettelyn välisestä yhteydestä tuli oikeuden nimenomaisesti arvioitavaksi Syväjärven paliskunnan vuonna 2004 tekemän päätöksen seurauksena. Valittajat olivat todenneet, että paliskunta oli päättänyt vähentää 70 % niiden poronomistajien eloporoista, jotka eivät ole liittyneet ns.

kiintiöjärjestelmään. Valittajat katsoivat, että riippumatta siitä, onko kysymys poronhoitolain 22 §:ssä tarkoitettusta tilanteesta, päätös kohdistuu ankarammin niihin poronomistajiin, jotka noudattavat poronhoitolaissa säädettyä menettelyä kuin niihin, jotka ovat sopimuksenvaraisen kiintiöjärjestelmän piirissä.

Antamassaan lausunnossa paliskunta totesi, että kysymys oli poronhoitolain 22,3 §:ssä tarkoitettusta tilanteesta. Paliskunnassa oli siirrytty vapaaehtoiseen kiintiöjärjestelmään lukuun ottamatta neljää poronomistajaa. Valittajien poromäärä oli paliskunnan mukaan kahden edellisen poronhoitovuoden aikana kasvanut. Sen sijaan kiintiössä olevien poromäärä oli vähentynyt. Jotta tilanne saataisiin korjatuksi oli paliskunta päättänyt nostaa teurastusprosentin 70:een.

Oikeuden päätöksen mukaan paliskunnan suurin sallittu on 5 500 ja poroluku oli ollut edellisinä vuosina 5 277 ja 5362. Oikeuden mukaan paliskunnalla oli ollut oikeus päättää ennakoivasta pakkoteurastuksesta. Tällöin tulee kuitenkin noudattaa lain 22.1 §:n säännöksiä, joiden mukaan porojen vähentämisen tulee tapahtua niiden määrän mukaisessa suhteessa. Oikeuden mukaan valituksenalainen päätös oli ristiriidassa tämän vaatimuksen kanssa. Hallinto-oikeus kumosi päätöksen.¹⁶⁸

Hallan paliskunta hyväksyi vuonna 2003 kiintiöjärjestelmään siirtymisen siten, että kiintiöt otetaan käyttöön mutta niitä tarkastellaan kahden vuoden kuluttua. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä katsoen muun muassa, että paliskunnalla ei ole oikeutta pitää porolukua jatkuvasti 500 poroa alle suurimman sallitun eloporomäärän vaan suurimman sallitun ja nykyisen poroluvun välinen erotus tulisi jakaa osakkaiden kesken. Antamassaan lausunnossa paliskunta oli viitannut muun muassa siihen, että tällöin petojen aiheuttama porohävikki ei kohdistuisi epätasaisesti paliskunnan osakkaisiin. Petojen tappamista poroista ei löydetä kaikkia ja vaikka näin tapahtuisikin, omistajaa ei saada aina selville. Lausunnon mukaan kiintiöjärjestelmä turvaisi kaikille poropääoman säilymisen. Jokainen osakas oli saanut itse valita kiintiömäärän kolmelta edelliseltä vuodelta.

¹⁶⁷ Oulun HaO 12.7.2006 nro 06/0312/1.

¹⁶⁸ Rovaniemen HaO 11.1.2005 nro 05/0006/1.

Oulun hallinto-oikeus kumosi päätöksen siitä tehdyn valituksen seurauksena. Perusteluissa oikeus totesi, että paliskunnan päätöksellä poromäärä jäädytetään nykytasolle eikä asiakirjoista ilmene, että kiintiöjärjestelmään siirtyminen olisi tarkoitettu ainoastaan porojen määrää koskevaksi suositukseksi. Lisäksi perusteluissa viitattiin harvoin esille tulevaan poronhoitolain 21,3 §:än, jonka mukaan paliskunta voi vuodeksi kerrallaan päättää suurinta sallittua poromäärää pienemmästä määrästä. Valituksenalaisessa päätöksessä poromäärän alentaminen olisi kuitenkin koskenut kahden vuoden ajanjaksoa.¹⁶⁹

Pyhä-Kallion paliskunta päätti vuonna 2007, että teurastussuunnitelma toteutetaan henkilökohtaisen eloporokiintiön mukaisesti.¹⁷⁰ Samalla paliskunta päätti, että osakkaalta peritään eloporokiintiön ylittävistä eloporoista ylitysmaksu, 320 €, kuitenkin niin, että se ei koske Lapin TE-Keskuksen hyväksymää ns. rästiporoylitystä. Valittaja oli vaatinut päätöksen kumoamista sillä perusteella, että paliskunnan tehtäviin ei kuulu osakkaitten poronhoidon rajoittaminen, eikä ylitysmaksujen määrääminen. Paliskunnan lausunnon mukaan päätös oli tehty poronhoitolain mukaisesti.

HaO hylkäsi vaatimukset, jotka kohdistuivat henkilökohtaiseen eloporokiintiöön sekä siihen liittyvään teurastussuunnitelmaan. Päätöksen perustelussa todetaan, että koska paliskunnan suurin sallittu eloporoluku ei ollut ylittynyt, kysymys ei ollut lain 22,1 §:ssä tarkoitettusta porojen pakollisesta vähentämisestä. Paliskunnan kokouksen pöytäkirjan mukaan kysymys ei ollut myöskään ns. ennakoivasta teurastuksesta. Tämän jälkeen HaO toteaa, että näistä syistä teurastussuunnitelmaa ei ole pidettävä paliskunnan osakkaita sitovana määräyksensä, vaan ainoastaan suosituksena.

Sen sijaan paliskunnan päätös 320 €:n ylitysmaksusta katsottiin lainvastaiseksi. Päätöksen perusteluissa viitattiin poronhoitolain 12,1 §:n, jossa säädetään poroluvun mukaan määräytyvästä vuosimaksusta. Päätöksessä todetaan, että koska kysymyksessä ei ole kyseisen lainkohdan mukaan määräytyvästä maksusta, päätös on lain vastainen.

Oikeus siis hylkäsi eloporokiintiötä koskevan valituksen, mutta kumosi eloporokiintiön ylittämistä määrätyn maksun. Toisaalta voitaisiin kysyä, että jos kiintiötä koskeva päätös tulkittiin suositukseksi, eikö myös siihen liitettävä maksu olisi tullut nähdä suosituksena. Tällöin valitus olisi tullut molemmissa tapauksissa hylätä. Oikeus näyttää kuitenkin ottaneen

¹⁶⁹ Oulun hallinto-oikeus 5.2.2004 nro 04/0065/1.

¹⁷⁰ Edellisenä vuonna Pyhä-Kallion paliskunta oli tehnyt päätöksen, jossa paliskunta oli päättänyt, että teurastussuunnitelma toteutetaan henkilökohtaisen eloporokiintiön mukaisesti. Valittajat olivat vaatineet päätöksen kumoamista. Valittajien mukaan teurastussuunnitelma tulee tehdä Poronhoitolain 21 ja 22 §:n mukaan. Lisäksi valittajat olivat liittäneet valitukseen maaseutuelinkeinojen valituslautakunnan 26.5.2006 tekemän päätöksen, joka koski ns. eläinkohtaista tukea. Oikeus viittasi perusteluissaan vuonna 1996 tehtyyn päätökseen, jossa todetaan, että henkilökohtaisten eloporokiintiöiden määrääminen ei kuulu paliskunnan toimivaltaan mutta niitä voidaan soveltaa vapaaehtoisuuden pohjalta. Kysymys on kuitenkin vain suosituksesta Rovaniemen HaO 29.11.2006 nro 06/0724/1.

lähtökohdaksi sen, että koska kysymys ei ollut laissa säädetystä maksusta, kuten vuosimaksu, paliskunnan määräämä maksu oli lakiin perustumaton ja se tuli hylätä tällä perusteella.¹⁷¹

Vuonna 2014 Pyhä-Kallion paliskunta päätti teurastussuunnitelman osalta, että kunkin osakkaan tuli toteuttaa porojen vähentäminen niin suurena, että poronomistajan henkilökohtainen eloporokiintiö ei ylity. Oikeus hylkäsi valituksen mutta määräsi tästä huolimatta paliskunnan korvaamaan valittajan oikeudenkäyntikulut.¹⁷² Päätös näyttäytyy tässä mielessä ristiriitaisena. Oikeuden päätöksen perusteluista tulee kuitenkin esille, että paliskunnan päätöksessä ei oltu nimenomaisesti todettu, että eloporokiintiöön perustuva teurastussuunnitelma oli vain suositus. Toisin kuin aikaisemmin, oikeus edellytti nyt, että tämä olisi pitänyt todeta päätöksessä erikseen. Oikeuden mukaan se, että paliskunnan päätöksestä puuttui maininta teurastussuunnitelman suositusluontoisuudesta, oli virhe, jonka seurauksena paliskunnan tuli korvata valittajan oikeudenkäyntikulut.

Oikeuden uutta linjausta voi pitää perusteltuna. Lähtökohtana on, että paliskunnan päätökset ovat osakkaita sitovia. Jos paliskunnan kokouksessa tehdään päätös jostain asiasta, lähtökohtana on, että osakkaan tulee noudattaa tätä päätöstä. Käytäntöä, jossa tuomioistuimien on jälkikäteen todennut, että kiintiöpäätös on tarkoitettu vain suositukseksi, ei voida pitää onnistuneena. On ilmeistä, että kaikissa tapauksissa ei ole ollut selvää, onko kiintiöpäätöstä pidettävä sitovana vai suosituksena. Tällöin on jouduttu valittamaan. Toimivien käytäntö on epäilemättä se, että jos paliskunnan päätös on tarkoitettu suositukseksi, se todetaan nimenomaisesti päätöksessä. Tällöin kysymys ei ole osakasta oikeudellisesti velvoittavasta päätöksestä, vaan sen noudattaminen perustuu vapaaehtoisuuteen.

Lisäksi voidaan viitata siihen mitä edellä on todettu rästeistä ja siitä, että rästit voivat syntyä ainoastaan, jos kysymys on osakasta velvoittavasta päätöksestä. Se, onko päätös osakasta velvoittava vai suositus, tulisi todeta itse päätöksessä.

Tässä tapauksessa velvollisuus noudattaa eloporokiintiötä oli lisäksi liitetty teurastussuunnitelman toteutumiseen. Tällöin syntyy vaikutelma siitä, että kysymys on osakkaita sitovasta päätöksestä. Se että eloporokiintiöön perustuva teurastussuunnitelma oli suositusluontoinen, olisi siis pitänyt todeta itse päätöksessä. Tämä asian laiminlyönti katsottiin siis nyt hallintolainkäyttölain 74,2 §:ssä tarkoitetuksi virheeksi, mistä seurasi siis velvollisuus korvata valittajan oikeudenkäyntikulut.

3.10.11. Kiintiöiden luovuttaminen

¹⁷¹ Rovaniemen HaO 1.11.2007 nro 07/0559/1.

¹⁷² Pohjois-Suomen hallinto-oikeus 17.4.2015 nro 15/0241/2.

Edellä on viitattu Muddusjärven paliskunnan vuonna 1995 tekemään kiintiöpäätökseen, joka kuitenkin tuli myöhemmin kumotuksi tuomioistuimessa. Ennen päätöksen tulemistä lainvoimaiseksi paliskunnan osakas oli kuitenkin ostanut toiselta osakkaalta kiintiöitä siten, että hänen eloporokiintiönsä oli kasvanut 365 eloporoa, miltä määrältä hän haki tukea. Silloinen Lapin TE-Keskus kuitenkin hylkäsi hakemuksen 67 poron osalta, jotka olivat TE-Keskuksen mukaan jääneet teurastamatta.

Osakas haki muutosta maaseutuelinkeinojen valituslautakunnalta, joka kuitenkin hylkäsi valituksen. Perusteluina valituslautakunta toteaa, että kysymys ei voi olla poronhoitolain 43 §:ssä tarkoitetuista luovutuksista, joista paliskunnan hallitus voi päättää. Valituslautakunnan mukaan kysymys ei ylipäätään voinut olla luovutuskelpoisesta oikeudesta. Päätöksessä todetaan, että poronhoitolaki tuntee vain porokarjojen ja yksittäisten porojen kaupat, mutta ei kiintiöitä. Valituslautakunnan mukaan tuen myöntämisen perusteena on tällöin pidettävä ainoastaan poroluettelossa ja teurastussuunnitelmasta tarkoitettuja eloporoja. Tästä syystä valituslautakunta katsoi, että ns. rästiporoista eli teurastamatta jääneistä poroista, ei voi maksaa tukea.¹⁷³

Maaseutuelinkeinojen valituslautakunnan lähti siis tässä vaiheessa siitä, että poronhoitolaki ei tunne kiintiöitä eikä siis myöskään kiintiöiden luovutusta. Hallintotuomioistuimet ovat kuitenkin myöhemmin katsoneet, että kysymys on yksityishenkilöiden välisestä siviilioikeudellisesta sopimuksesta eikä kiintiöiden luovutus ole sinällään kiellettyä.

Pyhä-Kallion paliskunta ei ollut hyväksynyt kahden osakkaan välistä eloporokiintiökauppaa siitä syystä, että toinen osakas ei ollut allekirjoittanut kauppakirjaa ja että myyjän kiintiö oli ylittynyt. Osakas valitti oikeuteen vaatien kaupan hyväksymistä. HaO kuitenkin hylkäsi valituksen sillä perusteella, että myyjä ei ollut allekirjoittanut kauppakirjaa. Oikeuden mukaan edellytyksiä kiintiökaupan hyväksymiselle ei ollut eikä paliskunnan päätöksen muuttamiselle ole edellytyksiä. Tätä aikaisemmin oikeus oli kuitenkin todennut, että poronhoitolaki ei tunne niin sanottuja henkilökohtaisia eloporokiintiöitä, mutta niitä voidaan kuitenkin soveltaa vapaaehtoisuuden pohjalta. Tästä syystä myös eloporokiintiöiden kauppa perustuu ainoastaan paliskunnassa omaksuttuun käytäntöön. Oikeuden päätöksessä todetaan, että jos paliskunta hyväksyy kiintiöiden luovutusmenettelyn, sen on kohdeltava paliskunnan osakkaita tasapuolisesti.¹⁷⁴

Oikeuden päätöksestä voidaan todeta, että oikeus viittaa siihen, että osakkaita on kohdeltava paliskunnan päätöksenteossa yhdenvertaisesti. Valitusta ei kuitenkaan hylätty sillä perusteella, että osakkaita ei olisi kohdeltu yhdenvertaisesti vaan sillä perusteella, että kiintiösopimusta ei ollut syntynyt todistajien puuttumisen vuoksi eikä myöskään sen vuoksi, että toinen kaupan osapuolista

¹⁷³ Maaseutuelinkeinojen valituslautakunta 17.11.1997 D:nro 507/1/96.

¹⁷⁴ Rovaniemen hallinto-oikeus 23.11.2011 nro 11/0558/1.

kiisti allekirjoittaneensa sopimuksen. Asian lopputulos on siis riippuvainen osakasta sitomattoman ja lakiin perustumattoman sopimuksen sopimusehtojen tulkinnasta.

Vuonna 2015 pidetyssä Pudasjärven Livon paliskunnan kokouksessa oli kysymys paliskuntien yhdistymiseen liittyvästä asiasta, jossa Pudasjärven Livon paliskuntaan siirtyvien osakkaitten suurimmaksi sallituksi poromääräksi hyväksyttiin heillä aikaisemmin Mäntyjärven paliskunnassa ollut kiintiömääränsä.

Hallinto-oikeus hylkäsi asiassa tehdyn valituksen. Oikeuden päätöksessä todetaan, että paliskunnassa sovittuja kiintiöjärjestelmän sääntöjä voidaan soveltaa vapaaehtoisuuden pohjalta. Tämän jälkeen päätöksessä todetaan, ”kiintiön sääntöjen kohdan 4 mukaan kiintiöstä voi luovuttaa tai myydä osan toiselle paliskunnan osakkaalle. Paliskunnan kokous on siten voinut hyväksyä, että paliskuntaan siirtyvät Mäntyjärven paliskunnan osakkaitten vapaana olevan kiintiöt ovat heidän henkilökohtaista omaisuuttaan ja he voivat luovuttaa ne. Paliskunnan päätöstä ei ole tämän vuoksi pidettävä poronhoitolain vastaisena”. HaO:n päätöksessä viitattiin muun muassa siihen, että Pudasjärven Livon paliskunta oli vuoden 2007 syyskokouksessa hyväksynyt kiintiön säännöt.¹⁷⁵

Asiasta tehtiin jatkovalitus KHO:een, joka kuitenkin hylkäsi valituksen. KHO:n päätöksessä todetaan muun muassa, että ”paliskunnan kiintiöjärjestelmän säännöissä on määrätty, miten pidempään vajaakäytössä olleet kiintiöt siirtyvät paliskunnalle edelleen luovutettavaksi” ja että ”paliskunnan päätös Mäntyjärven paliskunnasta siirtyvien osakkaitten suurimman poromäärän hyväksymisestä ja vapaana olevan kiintiön käytöstä, ei ole ollut vastoin poronhoitolain säännöksiä”.¹⁷⁶

Asia voidaan nähdä kiintiöitä koskevana uutena linjauksena. Aikaisemmin hallintotuomioistuimet noudattivat kiintiöihin liittyvien päätösten osalta eräänlaista puuttumattomuusperiaatetta. Kiintiöistä sopiminen ja niiden noudattaminen ei ollut kiellettyä, mutta tuomioistuimet lähtivät siitä, että ne eivät olleet oikeudellisesti velvoittavia. Lähtökohtana oli, että kysymys oli suosituksista. Tuomioistuinten päätöksissä viitataan kuitenkin nyt kiintiösopimuksen sanamuotoon ja lähdetään siitä, että paliskunnalla oli oikeus päättää kiintiöiden siirtämisestä. Kysymys ei siis ollut enää suosituksesta.

3.10.12. Viranomaisten toimivalta pitää poromäärä sallitulla tasolla

¹⁷⁵ Pohjois-Suomen hallinto-oikeus 30.9.2016 nro 16/0747/2.

¹⁷⁶ KHO 19.10.2017 t. 5233.

3.10.12.1. Rikosoikeudelliset sanktiot

Poronhoitolain 52 §:n mukaan Lapin aluehallintovirasto valvoo poronhoitolain ja sen nojalla annettujen säädösten ja määräysten noudattamista ja täytäntöönpanoa. Mikäli paliskunta ei ylilukutilanteessa noudata poronhoitolain 22 §:ssä säädettyä velvollisuutta vähentää poromäärää säädetylle tasolle, käytettävissä on lähtökohtaisesti hallinto-oikeudelliset ja rikosoikeudelliset toimenpiteet.

Kysymys on ensisijaisesti hallinnollisista pakkokeinoista. Näistä säädetään poronhoitolain 52,2 §:ssä. Hallinnollisiin pakkokeinoihin liittyvästä oikeuskäytännöstä tulee puhe myöhemmin. Poromääriä on pyritty alentamaan myös rikosoikeudellisin keinoin. Edellisen poronhoitolain aikana 1980-luvulla nostettiin useita kanteita paliskunnan osakkaita vastaan Utsjoella ja Sodankylässä. Syyte perustui silloisen poronhoitolain 48 §:n blanco-säännökseen, jonka mukaan 'joka muulla tavoin rikkoo lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä rangaistakoon sakolla'. Vastaava säännös on myös nykyisen poronhoitolain 47 §:ssä.

Syytteen mukaan poronhoitaja oli rikkonut poronhoitolakia jättämällä vähentämättä porolukunsa valtioneuvoston määräämään suurimpaan määrään, jonka yksi poronhoitaja sai pitää ja lisäksi jättänyt noudattamatta paliskunnan päätöstä teurastussuunnitelmaksi. Osa syytteistä hylättiin siitä syystä, että ne olivat vanhentuneita, mutta osassa päätöksiä vastaaja tuomittiin rangaistuksiin. Rikosnimikkeenä oli 'poronhoitolain rikkominen'.¹⁷⁷ Näistä päätöksistä valitettiin Rovaniemen HO:een, joka antoi vuonna 1990 päätöksen useista tällaisista jutuista samalla kertaa. Kaikki päätökset annettiin samojen perusteiden mukaan.

HO:n katsoi ensinnäkin, että valtioneuvoston päätös suurimmista sallituista poroluvuista on selvästi sellainen päätös, jota poronhoitolain 48 §:ssä tarkoitettiin. Tällä perusteella tuomittiin rangaistukseen ne syytetyt, joiden poromäärät olivat ylittäneet ne suurimmat poroluvut, jotka yksi poronhoitaja sai pitää. Nämä määrät vaihtelivat paliskunnittain sen mukaan, oliko kysymys perheen huoltajasta, perheen täysi-ikäisestä jäsenestä vai lapsesta.

Vaikka henkilökohtainen poromäärä olisi ylittynyt, rangaistukseen ei kuitenkaan tuomittu sellaisissa tilanteissa, joissa ylitys oli vähäinen. Perusteluissa viitattiin siihen, että seuraavan poronhoitovuoden poromäärän arviointia vaikeuttaa muun muassa se, että kaikkia poroja ei saada vuosittain koottua erotuksiin, mikä määrä vaihtelee vuosittain. Myös se, että naapuripaliskunnissa luetuista poroista tulee ilmoitukset vasta huhtikuussa, jolloin erotukset ja teurastukset ovat jo loppuneet, vaikeuttaa arviointia samoin kuin yksittäisten porojen menehtyminen kevättalvella.

¹⁷⁷ Utsjoen KO 22.11.1988/87, 88, 89, 90.91, 92, 93, 94. Sodankylän KO:n 1. osaston päätös 25.11.1988/395, 396, 397, 398, 399, 400.

Päätöksessä katsottiin, että nämä seikat ovat pääasiassa yksittäisestä poronomistajasta riippumattomia.

Paliskunnan tekemän päätöksen noudattamatta jättäminen ratkaistiin toisin. HO totesi perusteluissaan, että rikosoikeudessa noudatettava laillisuusperiaate edellyttää, että poronhoitolain 48 §:n kaltaisessa avoimessa rangaistussäännöksessä tarkoitettu menettely ilmenee asianomaisen viranomaisen antamassa oikeussäännöksessä tai yleismääräyksessä. HO:n mukaan paliskunnan kokouksen porojen pakollista vähentämistä koskeva päätös on kuitenkin hallintopäätökseen rinnastettava päätös, eikä edellä mainittu oikeussäännös tai yleismääräys. Tältä osin syytteet hylättiin lakiin perustumattomana.¹⁷⁸

Rikosoikeudessa sovellettavalla laillisuus- eli legaliteettiperiaatteella tarkoitetaan muun muassa sitä, että tuomioistuimien voi tuomita ainoastaan sellaisesta teosta, joka on laissa säädetty rangaistavaksi. Laki ymmärretään tässä tapauksessa laajasti ja HO:n päätöksessäkin sen on katsottu sisältävän myös abstraktin, hallintoviranomaisen säännöksen. Valtioneuvoston päätös suurimmista sallituista poroluvuista on tällainen päätös. Paliskunnan kokouksen päätös ei sen sijaan ole tällainen päätös. Vaikka lainsäädännössä ei olekaan nimenomaista säännöstä legaliteettiperiaatteesta, katsotaan sen vakiintuneesti sitovan tuomioistuimia ns. yleisenä oikeusperiaatteena.¹⁷⁹

HO:n ottamaa kantaa asiassa voidaan pitää perusteltuna. Asiaa voidaan perustella HO:n esittämällä syillä. Rangaistukseen tuomitseminen on niin pitkälle menevä puuttuminen henkilön oikeusasemaan, että oikeusturvalle asetettavat vaatimukset tulee asettaa mahdollisimman korkealle. Paliskuntien tekemät päätökset ovat usein niin tulkinnanvaraisia, että rikosoikeudellisten sanktioiden liittämistä tällaisiin päätöksiin ei voida pitää perusteltuna. Eri asia on tietysti se, että vaikka paliskuntien tekemien päätösten noudattamatta jättäminen ei ole rangaistavaa, ne ovat osakkaita velvoittavia.

3.10.12.2. Uhkasakko hallinnollisena pakkokeinona koskien poroluvun pitämistä sallitulla tasolla

Tätä poronhoitolain kohtaa käydään myöhemmin lävitse siltä osin kuin kysymys on uhkasakon käyttämisestä pakkokeinona yleensä paliskunnan toimintaan liittyen. Tässä yhteydessä uhkasakon asettamista ja sen tuomitsemista käsitellään ainoastaan siltä osin kuin sen tavoitteena on ollut säilyttää paliskuntien poromäärät sallitulla tasolla.

¹⁷⁸ Rovaniemen HO 30.10.1990 nro 1079/90, 1080/90, 1081/90, 1082/90, 1083/90, 1084/90, 1085/90, 1086/90, 1087/90, 1089/90, 1090/90, 1091/90.

¹⁷⁹ Ks. esim. Encyclopaedia Iuridica Fennica, Rikos- ja prosessioikeus 1995, 593.

Poronhoitolain 52 §:n mukaan Lapin aluehallintovirasto valvoo poronhoitolain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista ja täytäntöönpanoa. Kyseisessä lainkohdassa säädetään, että jos paliskunta tahallaan laiminlyö noudattaa sen toimintaa koskevia säännöksiä tai määräyksiä, tulee Lapin aluehallintoviraston sakon uhalla tai uhalla, että tekemättä jätetty työ suoritetaan paliskunnan kustannuksella, määrätä oikaistavaksi se, mitä oikeudettomasti on tehty tai laiminlyöty.

Nykyisen poronhoitolain tullessa voimaan poronhoitolain valvonta ja oikeus hallinnollisten pakkokeinojen käyttöön kuului Lapin lääninhallitukselle. Vuonna 1994 Lapin lääninhallitus asetti muun muassa Sallan paliskunnalle uhkasakon. Päätöksessä viitattiin maa- ja metsätalousministeriön päätökseen, jonka mukaan paliskunnassa saa olla enintään 5 500 eloporoa. Poronhoitovuonna 1991-1992 paliskunnassa oli kuitenkin luettu 6 047 eloporoa. Lääninhallituksen mukaan porot olisi tullut vähentää sallittuun määrään seuraavan eli 1992-1993 poronhoitovuoden aikana. Näin ei ollut kuitenkaan tapahtunut, vaan poronhoitovuoden päättyessä paliskunnassa oli edelleen yllilukua 413 eloporoa. Näillä perusteilla LH asetti paliskunnalle uhkasakon, jonka määrä oli 1 000 markkaa jokaista sallitun poromäärän ylittävää eloporoa kohti.¹⁸⁰

Vuonna 2002 Lapin lääninhallitus velvoitti sakon uhalla Kaldoaivin paliskunnan alentamaan poromäärän suurimpaan sallittuun 5 300 poroon 31.5.2002 mennessä. Uhkasakon määrä oli 2 000 markkaa jokaista sallitun poromäärän ylittävää eloporoa kohti. Uhkasakkolain 22 §:n mukaan asianosaiselle on ennen uhkasakon asettamista varattava tilaisuus selityksen antamiseen, siten kuin silloisen hallintomenettelylain 15 §:ssä säädettiin. Lääninhallitus oli lähettänyt ennen uhkasakon määräämistä paliskunnalle kirjeen, jossa se oli tuonut esille poroluvun ylittymisen ja kehottanut poroisäntää selvittämään, miten porojen määrää vähennetään sallittuun määrään. Kirjeessä ei kuitenkaan ilmoitettu, että sen lähettäminen liittyy mahdollisen uhkasakon asettamiseen. Tehdyn valituksen johdosta hallinto-oikeus kumosi uhkasakon asettamista koskevan päätöksen. Perusteena oli se, että paliskuntaa ei oltu kuultu.¹⁸¹

Vuonna 2007 lääninhallitus asetti uhkasakon Näkkälän paliskunnalle. Uhkasakon määrä oli 320 € jokaista sallitun poromäärään ylittävää eloporoa kohti. Paliskunnan suurin sallittu eloporomäärä 8 300 poroa oli ylittynyt 1 741 porolla. Paliskunta valitti asiasta hallinto-oikeuteen.

Valituksessa viitattiin muun muassa siihen, että Näkkälän paliskunta ei hoida porojaan paliskuntana, vaan kolmena erillisenä kyläkuntana, jotka hoitavat porojaan erillään ympäri vuoden ja päättävät itsenäisesti poronhoidostaan. Valituksen mukaan poroisäntä kuului kyläkuntaan, joka

¹⁸⁰ Lapin LH 2.3.1994 N:o Z.5. Sovelletut oikeusohjeet olivat poronhoitolaki 21,1 §, 22,1 § ja 52 §. Vastaava päätös tehtiin samana päivänä muun muassa myös Narkauksen paliskunnan osalta 2.3.1994 nro Z. 4.

¹⁸¹ Rovaniemen hallinto-oikeus 24.6.2002 nro 02/0287/1.

oli vähentänyt porojaan paliskunnan päätösten mukaisesti, mutta kahden muun kyläkunnan poronomistajat eivät olleet valituksen mukaan teurastaneet riittävästi.

Paliskunnan lausunnon mukaan paliskunta ei hoida kenenkään poroja palkkatyövoimalla, vaan jokainen hoitaa poronsa itse. Jokainen kyläkunta hankkii ostajat ja sopii muun muassa teurastusten ajankohdista ja hinnasta. Paliskunnan mukaan näissä oloissa poronhoitolain 22,4 §:n määräyksellä, jonka mukaan poroisäntä suorittaa vähentämisen poronomistajan puolesta, ei ole merkitystä. Paliskunta olisi poroisäntä itse, joka joutuisi lähtemään muihin kyläkuntiin suorittamaan omakätisesti pakkovähennystä myymällä vieraan kylän poroja, mikä yritys on jo etukäteen tuomittu epäonnistumaan.¹⁸² Paliskunta oli tehnyt päätöksen teurastaa 45 % eloporoista, mitä päätöstä ei oltu kuitenkaan kyetty panemaan täytäntöön.

Hallinto-oikeus hylkäsi valituksen uhkasakon asettamista ja uhkasakon määrää koskevalta osalta. Oikeus kuitenkin jatkoi porojen määrän alentamiseksi asetettua määräaikaa puolella vuodella vuoden 2006 loppuun. Päätöksen perusteluissa oikeus viittasi hallituksen esitykseen (HE 244/1989 vp.), jonka mukaan paliskuntien toiminta poronhoitoalueen eri osissa on erilaista ja varsinkin poronhoitoalueen pohjoisosissa poronomistajat tekevät poronhoitoon kuuluvia töitä omaan lukuunsa. Oikeus kuitenkin katsoi, että paliskunnan kokouksen tekemän porojen pakollista vähentämistä koskevan päätöksen täytäntöönpano on mahdollista siitä huolimatta, että paliskunnassa noudatetaan saamelaista poronhoitotapaa.¹⁸³

Seuraavana vuonna annettu päätös koski Käsivarren paliskuntaa. Lapin lääninhallitus oli tuominnut paliskunnan uhkasakkoon, jonka määräksi oli vahvistettu 190 080 euroa. Hallinto-oikeus kumosi LH:n päätöksen ja poisti paliskunnalle asetetun uhkasakon.

Päätöksen perusteluista tulee esille, että paliskunnan suurin sallittu eloporoluku 10 000 oli ylittynyt kahtena edellisenä vuonna (11 008, 11 424). Paliskunnassa harjoitettiin poronhoitoa tokkakunnittain. Paliskunnan mukaan ongelmaksi oli muodostunut ns. Vasaran tokkakunta, joka ei ollut suostunut paliskunnan lukumiesten suorittamaan lukemiseen, vaan oli itse ilmoittanut tokkakunnan poromääräksi 1 851 poroa. Muiden kuin Vasaran tokkakunnan poromäärä oli kyseisenä poronhoitovuonna ollut 9 474 eloporoa.

¹⁸² Vrt. Rovaniemen HaO:n päätös 30.5.2008 nro 08/0232/1. Käsivarren paliskunnan hallitus oli päättänyt, että Vasaran tokkakunnan porot luetaan ja porojen kokoaminen aloitetaan. Vasaran tokkakunta oli pyytänyt poliisilta virka-apua paliskunnan toimien keskeyttämiseksi. Pyyntö oli kuitenkin hylätty. Myös paliskunta oli tehnyt virka-apupyynnön Vasaran tokkakunnan liittyen porojen lukemiseen. Poliisilaitos oli päättänyt antaa virka-apua. Tokkakunta oli valittanut tästä päätöksestä. HaO kuitenkin hylkäsi valituksen. Päätöksen perustelujen mukaan virka-avun antaminen poroerotuksen ja porojen lukemisen turvaamiseksi on ollut poliisilain 40 §:ssä tarkoitetulla tavalla tarpeen viranomaisille säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi.

¹⁸³ Rovaniemen hallinto-oikeus 19.7.2006 nro 06/0427/1.

Paliskunnan mukaan paliskunnassa on neljä kyläkuntaa ja kukin kyläkunta ilmoittaa erotuksista poroisännälle. Aikaisemmin myös Vasaran tokkakunta oli ilmoittanut erotuksista poroisännälle, mutta poronhoitovuonna 2006-2007 näin ei ollut tapahtunut. Asiassa oli pyydetty apua sekä lääninhallitukselta että nimismieheltä, jotta porot olisi saatu luettua. Todistajana kuultu paliskuntain yhdistyksen puheenjohtaja kertoi, että paliskunnat ovat vastuussa porojen lukemisesta, mutta jos joku tokkakunta kieltäytyy yhteistyöstä, poroisännän ja hallituksen toimintaedellytykset ovat rajalliset. Hänen mukaan porojen lukemiskäytäntö myös vaihtelee paliskunnittain. Joissain paliskunnissa poroisäntä on aina erotuksissa paikalla, mutta tokkakunnat voivat myös toimia itsenäisesti ja ilmoittaa poroluvut poroisännälle erotusten jälkeen.

Oikeuden päätöksen mukaan paliskunta on vastuussa erotusten pitämisestä ja porojen lukemisesta myös silloin kun paliskunta on jakaantunut kyläryhmiin eli tokkakuntiin. Kun kaikkia poroja ei ole luettu, lääninhallitus on voinut, harkitessaan uhkasakon asettamista, arvioida lukematta jääneiden porojen määrän. Muun selvityksen puuttuessa, arvion perusteena on voitu käyttää edelliseltä poronhoitovuodelta vahvistettua poroluetteloa. Oikeuden mukaan asiassa oli käynyt ilmi, että paliskunta oli monin keinoin pyrkinyt virallisen poroerotuksen järjestämiseen Vasaran tokkakunnassa, jotta koko paliskunnan poroluku voitaisiin vahvistaa. Paliskunnan toimia on pidettävä Vasaran voimakkaan vastustuksen ja muihin olosuhteisiin nähden riittävinä. Hallinto-oikeus katsoi, että näissä oloissa päävelvoitteen noudattamatta jättäminen ei ollut poronhoitolain 52,2 §:n tarkoitetulla tavalla tahallista. Syytä sakon tuomitsemiseen ei oikeuden mukaan ollut.¹⁸⁴

Aluehallintovirasto oli myös vuonna 2010 tuominnut Käsivarren paliskunnan 42 240 euron uhkasakkoon sillä perusteella, että paliskunnan suurin sallittu poroluku oli ylittynyt. Päätöksen mukaan paliskunnassa oli ollut ylilukua useina vuosina. Päätöksessä viitataan siihen, että yliluvun määrä on ollut poronhoitovuodesta 2003-2004 alkaen 1 403, 1008, 1 424, 814, 345, 1 110 ja 264. Päätöksessä viitattiin myös käräjäoikeudessa vireillä olleeseen rikosasiaan, jossa poroisännälle ja erälle hallituksen jäsenille vaadittiin rangaistusta virkavelvollisuuksien rikkomisesta. Kysymys oli siitä, että poroisäntä olisi laatinut poroluettelon useita kertoja totuudenvastaisesti siten, että siihen oli merkitty vähemmän poroja kuin erotuksissa oli luettu. Päätöksen mukaan poromäärän ylittymistä voitiin näissä oloissa pitää tahallisenä.

Paliskunta valitti asiasta hallinto-oikeuteen, joka kumosi päätöksen. Päätöksen perusteluissa todetaan, että paliskunnan suurin sallittu poroluku on 10 000, joka oli ylittynyt 264:llä porolla. Päätöksessä todetaan, että kun otetaan huomioon ylityksen vähäisyys, verrattuna porojen suurimpaan sallittuun määrään, edellytyksiä uhkasakon määräämiselle ei oikeuden mukaan ollut.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Rovaniemen hallinto-oikeus 11.12.2007 nro 07/0665/1. KHO 6.3.2009 t. 546: Ei muutosta.

¹⁸⁵ Rovaniemen hallinto-oikeus 21.10.2011 nro 11/0462/1.

Hallinto-oikeus oli antanut samana päivänä päätöksen myös toisesta vuonna 2011 Käsivarren paliskunnalle asetetusta uhkasakosta. Aluehallintovirasto oli määrännyt paliskunnan vähentämään eloporojen määrän 31.5.2011 mennessä 10 000 poroon sakon uhalla. Perustelujen mukaan paliskunta ei ollut kiistänyt ylilukua eivätkä paliskunnan toimenpiteet porojen vähentämiseksi olleet tehokkaita. Päätöksessä viitataan myös siihen, että poliisi oli kuvannut tokkakuntien lukulaudat, ”joiden mukaan eloporojen määrä olisi ollut tammikuussa 2011 vähän yli 11 800 poroa”. Lisäksi todetaan, että paliskunnan hallitus oli helmikuussa 2011 todennut poroluvun olleen 11 800 ja lopullisen poroluvun selviävän toukokuun lopussa laadittavassa poroluettelossa.

Hallinto-oikeus kumosi uhkasakon asettamista koskevan päätöksen. Oikeuden päätöksessä viitataan uhkasakkolain 6 §:n, jonka mukaan uhkasakko asetetaan määrämällä päävelvoite asianomaisen noudatettavaksi sakon uhalla. Pykälän 2 momentin mukaan uhkasakko asetetaan euromäärältään kiinteänä tai siten, että sen suuruus määräytyy ajan kulumisen mukaan. Oikeus toteaa, että koska uhkasakon määrä riippuu siitä, kuinka monella porolla paliskunnan poroluku määräpäivänä ylittää suurimman sallitun määrän, uhkasakon kokonaismäärä ei käy selville asettamispäätöksestä, eikä sitä voi sen perusteella yksiselitteisesti laskea. Näin ollen asetettua uhkasakkoa ei voida pitää uhkasakkolaisissa tarkoitettuna kiinteänä uhkasakkona. Kysymyksessä ei myöskään ole uhkasakkolain 6,2 §:ssä tarkoitettu juokseva uhkasakko, jonka suuruus määräytyisi ajan kulumisen mukaan.¹⁸⁶

Käsivarren paliskunnalle määrättävä uhkasakko tuli hallinto-oikeuden käsittelyyn vielä seuraavana vuonna. Lapin aluehallintovirasto oli 2.2.2012 määrännyt Käsivarren paliskunnan vähentämään eloporojen määrän 31.5.2012 mennessä enintään 10 000 poroon 100 000 euron sakon uhalla. Tehdyn valituksen seurauksena HaO kumosi uhkasakon asettamista koskevan päätöksen. Päätöksen perusteluissa viitataan siihen, että HaO oli paliskunnan osakkaan tekemän valituksen johdosta kumonnut paliskunnan kokouksen 30.5.2011 tekemät poronhoitovuoden 2010-2011 poroluetteloa ja teurastuksen toteutumista koskevat päätökset. Oikeuden mukaan tässä tilanteessa on epäselvää ”miten porojen vähentämiseksi tarvittavat toimenpiteet olisi kohdennettava paliskunnan osakkaisiin”. Tästä syystä oikeus kumosi uhkasakon asettamista koskevan päätöksen.¹⁸⁷

3.10.13. Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Oikeuskäytännöstä tulee esille, että paliskunnan poromäärän pitäminen sallitulla tasolla on kysymys, joka joissain paliskunnissa aiheuttaa varsin paljon ristiriitoja paliskunnan sisällä. Näin voidaan sanoa aikakin, jos asiaa arvioidaan paliskuntien päätöksistä tehtyjen valitusten

¹⁸⁶ Rovaniemen hallinto-oikeus 21.10.2011 nro 11/0463/1.

¹⁸⁷ Rovaniemen hallinto-oikeus 18.7.2012 nro 12/0288/1.

perusteella. Voidaan arvioida, että nykyisen poronhoitolain eli noin 30 vuoden aikana arviolta noin puolet hallintotuomioistuimiin tehdyistä valituksista on liittynyt tähän asiakokonaisuuteen.

Toisaalta näistä valituksista tulee kuitenkin esille myös se, että poromääriin liittyviä valituksia ei ole tehty läheskään kaikissa paliskunnissa. Tämä ei tietenkään vielä tarkoita, etteikö myös näissä paliskunnissa olisi voinut olla poromääriin liittyviä ongelmia, mutta ainakaan tuomioistuimiin tehtäviin valituksiin mahdolliset erimielisyydet eivät ole kaikissa paliskunnissa johtaneet. Toisaalta on otettava huomioon, että valitusalttius vaihtelee hyvin paljon paliskunnittain. On olemassa paliskuntia, joiden päätöksistä ei ole juurikaan valitettu.

Paliskuntakohtaisen yliluvun kannalta keskeisiä ovat paliskunnan suurin sallittu eloporomäärä ja toisaalta paliskunnan kevätkokouksessa vahvistettava poroluettelo. Paliskunnan suurin sallittu poroluku on maa- ja metsätalousministeriön tekemä, viime kädessä poliittinen päätös. Vaikka yksittäiset paliskunnat ovat valittaneet näistä päätöksistä korkeimpaan hallinto-oikeuteen, lopputulos ei ole muuttunut siitä syystä, että nämä päätökset eivät ole valituskelpoisia. Lähtökohta on, että ministeriön määräämä paliskunnan suurin sallittu poroluku on oikeudellisesti velvoittava.

Paliskunnassa vuosittain vahvistettavaan poroluetteloon ja eloporojen määrään voidaan liittää monta kysymystä. Ensinnäkin voidaan todeta, että vahvistetussa poroluettelossa eloporojen määrä ei ole käytännössä koskaan se, mikä eloporojen määrä todellisuudessa on. Näin voidaan sanoa jo siitä syystä, että kaikkia poroja ei saada käytännössä koskaan luetuksi. Tällaisten lukematta jääneiden porojen määrä vaihtelee vuosittain, muun muassa sen mukaan, kuinka hyvin porojen kokoaminen kunakin vuonna onnistuu.

Tämä ei ole sellainen kysymys, johon lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa tai että tällaiseen olisi edes tarvetta. Tällaisesta syystä aiheutuva poroluettelon epätarkkuus kuuluu poronhoidon luonteeseen. Eri asia on sen sijaan se, jos porojen määrä perustuu tietoisesti virheelliseen informaatioon. Erityisesti viime aikoina hallinto-oikeuksissa on käsitelty tapauksia, joissa paliskunnan ilmoittama tai osakkaitten paliskunnalle ilmoittama poroluku on kyseenalaistettu tällaisella perusteella.

Vuonna 2013 tehty valitus koski poronhoitovuoden 2012-2013 poroluettelon vahvistamista. Poroluettelo oli valittajien mukaan virheellinen. Valittajien mukaan ainakin 400 vasaa oli päästetty metsään, ilman että ne olivat tulleet lukuun. Poroluvut ovat nousseet eräiden poronomistajien kohdalla kohtuuttomasti, vaikka porokauppoja ei ole viime aikoina tehty. Lukemattomia poroja ei ole lisätty poroluetteloihin ja näin on välttytty rästeiltä eräiden tokkakuntien osalta. Rästejä on saatu poistettua virallisten erotusten jälkeen keväällä ennen kevätkokousta puhelimitse tai postin kautta. Virallisissa erotuksissa on kesken erotuksen vaihdettu lukija sukulaismieheksi. Erotuksessa vasat oli laitettu lukematta teurasporojen joukkoon ja erotuksen jälkeen ne oli piltattu ja päästetty

metsään. Valituksen mukaan paliskunnan yliluku koostui pääosin tietyn tokkakunnan ylimääräisistä poroista, joita valittajan laskujen mukaan oli noin 1 500. Valittajan mukaan poroluetteloa ja vasakirjaa verrattaessa voitiin havaita 160-170 vasan ero.¹⁸⁸

On otettava huomioon, että kysymys on ainoastaan valittajien tekemistä väitteistä, joiden todenperäisyys kiistettiin paliskunnan toimesta. Ainoastaan vasakirjassa olevat epätasällisyydet myönnettiin. Paliskunnan mukaan kukin osakas on myös vastuussa antamistaan tiedoista ja luvuista.

Toisessa tapauksessa Käsivarren paliskunnan hallituksen jäsenet, edustajanaan poroisäntä, valittivat paliskunnan vuoden 2015 päätöksestä koskien poroluettelon vahvistamista. Valittajat vaativat poroluettelon kumoamista. Valittajien mukaan usealla osakkaalla eloporoluku oli noussut edellisestä vuodesta huomattavasti, joillakin nousua oli jopa 500 prosenttia. Valittajien mukaan eloporomäärät eivät voi nousta noin paljon, koska eloporokauppoja ei oltu tehty ja vasaprocentti oli koko paliskunnassa 56,8. Hallinto-oikeus kumosi päätöksen. Perusteena oli poroluetteloon liittyvät epäselvyydet.¹⁸⁹

Edellä olevista päätöksistä, samoin kuin eräistä muista aineistoon sisältyvistä päätöksistä saa sen kuvan, että poroluettelo ei vastaa aina todellisuutta. Vaikka tällaisia väitteitä esitetäänkin, nykyisen lainsäädännön puitteissa laillisuutta valvovan viranomaisen on hyvin vaikea selvittää, onko asia näin. Tässä suhteessa ainoa konkreettinen säännös on poronhoitolain 28,3 §, jossa säädetään, että jos paliskunta laiminlyö tarvittavien poroerotusten pitämisen, voi Lapin aluehallintovirasto hakemuksesta oikeuttaa jonkin muun paliskunnan suorittamaan ne laiminlyöntiin syyllistyneen paliskunnan kustannuksella. Kyseinen lainkohta on kuitenkin ymmärrettävistä syistä jäänyt käytännössä kuolleeksi kirjaimeksi.

Vastuu siitä, että paliskunnan ilmoitettu poroluku vastaa todellisuutta on erityisesti paliskunnan hallinolla. Toisin kuin hallinto yleensä, poronhoidon hallinto ei pohjautu julkisen vallan toimimesta järjestettyyn hallintoon, vaan kysymys on siitä, että yksityisille elinkeinonharjoittajille on annettu lainsäädännössä hallintotehtäviä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että päätökset, joiden tekemiseen paliskunnan osakkaat osallistuvat ja jotka he panevat täytäntöön, koskevat myös heitä itseään. Tämä voi herättää kysymyksiä toiminnan objektiivisuudesta ja riippumattomuudesta. Lisäksi on otettava huomioon, että ulkopuolisen on hyvin vaikea kontrolloida menettelyn oikeellisuutta.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Hallinto-oikeus kuitenkin joko jätti tutkimatta tai hylkäsi asiaa koskevat valitukset. Pohjois-Suomen HaO 30.4.2015 nro 15/0280/2.

¹⁸⁹ Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös 30.9.2016 nro 16/0739/2.

¹⁹⁰ Ks. esim. Lapin käräjäoikeuden tuomio 29.9.2011 R 10/845. Paliskunnan poroisäntää ja hallituksen jäseniä syytettiin muun muassa siitä, että he olisivat valmistaneet paliskunnan kokoukselle totuudenvastaisen poroluettelon. KO:n mukaan rikoslain virkarikossäännöksiä voidaan soveltaa hallituksen jäseniin silloin, kun nämä tosiasiallisesti käyttävät julkista valtaa. Hallituksen jäsenten osalta syyte hylättiin kuitenkin sillä perusteella, ettei poroluettelon laatiminen

Kysymys ei ole normaalisti siitä, etteikö paliskunnan johto pyrkisi normaalisti toimimaan lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Käytännössä tilanne voi kuitenkin olla se, että paliskunnan johdolla ei ole mahdollisuutta valvoa menettelyn oikeellisuutta. Ensinnäkin kysymys voi olla varsinkin poronhoitoalueen pohjoisosissa käytössä olevasta tokkakuntajärjestelmästä, jossa tokkakunnat huolehtivat itsenäisesti muun muassa porojen lukemisesta ja tokkakunnan poroluku ainoastaan ilmoitetaan poroisännälle. Toisaalta vaikka tokkakunnan poroluvusta ei olisikaan epäselvyyttä tai se olisi luotettavasti arvioitavissa, paliskunnalla voi olla käytännössä vähän vaikutusmahdollisuuksia siihen aleneeko tokkakunnan poromäärä siten kuin paliskunnan pakkoteurastuspäätöksissä on edellytetty.

Tokkakuntajärjestelmä näyttää myös asettavan haasteita sellaisille oikeuskeinoille, joita laillisuutta valvovat viranomaiset voisivat muuten käyttää. Lapin aluehallintovirastolla on poronhoitolain 52 §:n nojalla oikeus asettaa uhkasakko, jos paliskunta tahallaan laiminlyö noudattaa sen toimintaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Kuten oikeuskäytännöstä tulee esille, uhkasakon määrääminen paliskunnalle on vaikeasti toteutettavissa tilanteessa, jossa tokkakunta on haluton tekemään yhteistyötä paliskunnan kanssa. Tällaisessa tilanteessa on vaikea osoittaa, että paliskunta tahallaan laiminlöisi sille lain mukaan kuuluvia tehtäviä.

Jotta hallinnollisia pakkokeinoja olisi mahdollista käyttää, ne tulisi kohdistaa niihin, joiden voidaan katsoa olevan vastuussa mahdollisesta laiminlyönnistä. Tässä tapauksessa kysymys olisi siis tokkakunnasta tai yksittäisistä poronomistajista. Poronhoitolaki tai muukaan lainsäädäntö ei kuitenkaan edellytä luetteloimaan eri tokkakuntiin kuuluvia poronomistajia. Tokkakunnat voivat myös hajota tai yhdistyä ja yksittäisiä henkilöitä voi siirtyä tokkakunnasta toiseen. Jotta uhkasakko olisi mahdollista kohdistaa tokkakuntaan, niiltä tulisi edellyttää määrättyä kiinteyttä ja pysyvyyttä ja niillä tulisi olla ainakin jossain määrin oikeushenkilöön liitettjä ominaisuuksia. Tokkakuntaa kuuluvat henkilöt tulisi luetteloida. Asian järjestäminen edellyttäisi lainsäätäjän myötävaikutusta.

Toisaalta porojen lukemiseen voi vaikuttaa nykyinen poronhoitotapa, jossa osa poroista tulee tai tuodaan kotitarhoihin, ilman, että niitä on luettu julkisissa erotuksissa. Vaikka poronhoitolain 30,1 §:n mukaan poroluetteloon on otettava myös sellaiset porot, jotka omistajat erotusten ulkopuolella ovat ottaneet käyttöönsä, porojen lukeminen ei tällöin tapahdu yleisissä erotuksissa. Tällaisissa tilanteissa kaikkien porojen merkitsemistä poroluetteloon ei voida välttämättä varmistaa.

Lähtökohtana on kuitenkin se, että paliskunnan kevätkokouksessa vahvistettu lainvoimainen poroluettelo kertoo paliskunnan osakkaitten porojen määrän. Kun tämä poromäärä ylittää

kuulu hallituksen jäsenten velvollisuuksiin. Poroisännän osalta syyte hylättiin koska poroluetteloa ei oltu näytetty virheellisiksi.

paliskunnalle määrätyn suurimman sallitun poromäärän, paliskunnan on ryhdyttävä toimenpiteisiin. Siihen asti jokainen poronhoitaja voi lainsäädännön estämättä lisätä omistamiensa porojen määrää. Ainoa mikä tässä vaiheessa rajoittaa osakkaan poromäärän lisäämistä on suurin sallittu osakaskohtainen poromäärä. Tällä hetkellä voimassa olevan asetuksen mukaan tämä poromäärä on 500 poroa.¹⁹¹ Henkilökohtaisen poromäärän valvomiseen on olemassa tehokkaat oikeusturvakeinot, koska tämän poromäärän ylittäminen on rangaistavaa. Paliskunnan suurimman sallitun poroluvun säätelyssä henkilökohtaisella poroluvulla ei ole kuitenkaan juurikaan merkitystä. Näin siksi, että tämä luku on tähän tarkoitukseen varsin suuri ja paliskunnan osakkaiden määrä on taas lähtökohtaisesti rajoittamaton.

Erityisesti paliskunnan hallituksen vastuulla on se, että paliskunnan poromäärä ei ylitä suurinta sallittua määrää. Paliskunnan toimihenkilöiden pyrkimys pitää poromäärät lain edellyttämällä tasolla voi kuitenkin vesittyä täysin laillisin keinoin. Osakas voi valittaa paliskunnan pakkoteurastuspäätöksestä, vaikka mitään todellista oikeussuojan tarvetta ei olisikaan. Osakas joutuu vain hyvin poikkeuksellisesti korvaamaan paliskunnan oikeudenkäyntikulut, vaikka valitus hylättäisiinkin. Valituksen käsittely hallintotuomioistuimissa voi kestää vuosia. Päätöksen täytäntöönpano voidaan kieltää mutta näin ei tehtäisikään, lainvoimaa vailla olevaa päätöstä ei välttämättä noudateta. Hallintovalitusasioissa pääsääntö on, että lainvoimaa vailla olevaa päätöstä ei panna täytäntöön. Poronhoitolain 22,3 § sisältää kuitenkin tätä koskevan poikkeuksen.

Joissain paliskunnissa on siirrytty niin sanottuun kiintiöjärjestelmään. Kiintiöjärjestelmässä on monia etuja, mutta se herättää myös kysymyksiä. Eräs tällainen periaatteellinen kysymys on se, että nykyinen lainsäädäntö lähtee siitä, että poronhoito-oikeus kuuluu nykyään kaikille niille, jotka täyttävät poronhoitolaissa oleva edellytykset. Kiintiöjärjestelmässä poronhoito-oikeus kuitenkin rajataan käytännössä niille, jotka kiintiöjärjestelmään siirryttäessä omistavat poroja.

Yksi tapa lähestyä tätä kysymystä on tarkastella sitä (subjektiivisen) poronhoito-oikeuden näkökulmasta. Nykyisen ja edeltävien poronhoitolakien esitöiden mukaan poronhoito-oikeus eli poronhoitolain 3 §:ssä oikeus harjoittaa poronhoitoa maan omistus- ja hallinto-oikeudesta riippumatta, perustuu ylimuistoiseen nautintaan. Tämän mukaan poronhoito-oikeus ei siis lähtökohtaisesti kuuluisi kenelle tahansa vaan ainoastaan niille, jotka voivat vedota tähän oikeusperusteeseen.

Kiintiöjärjestelmä tarkoittaa kuitenkin sitä, että oikeus harjoittaa poronhoitoa rajautuisi vain niille, jotka omistavat poroja siinä vaiheessa, kun kiintiöön siirrytään. Muilla olisi oikeus päästä harjoittamaan poronhoitoa vain sitä kautta, että he hankkivat kiintiöitä niiltä, joilla niitä olisi.

¹⁹¹ Maa- ja metsätalousministeriön asetus merkkipiireistä ja suurimmista sallituista poromääristä (voimassa 1.6.2020–31.5.2030) 15.5.2020/414.

Käytännössä tilanne voisi siis olla se, että poronhoito-oikeus kuuluisi niille, jotka eivät voi vedota poronhoidon varsinaiseen oikeusperusteeseen, mutta ei sen sijaan niille, jotka tähän perusteeseen voivat vedota. Tätä vastaan voi tietysti sanoa, että käytännössä tilanne on tämä jo tällä hetkellä niissä paliskunnissa, joissa on ylilukua. Riippumatta siitä noudatetaanko paliskunnassa kiintiöjärjestelmää, ulkopuolinen ei voi alkaa poronhoitajaksi poromäärää lisäämällä, koska paliskunnan poromäärä ei voi nousta.

Kiintiöjärjestelmään sisältyy myös useita muita sen käytännön soveltamiseen liittyviä kysymyksiä. Joka tapauksessa tuomioistuinten tulisi selvittää suhteutumistaan kiintiöjärjestelmään. Aluksi lähdettiin siitä, että kiintiöpäätökset eivät perustuneet lakiin ja ne kumottiin. Myöhemmin tuomioistuimet ovat noudattaneet eräänlaista puuttumattomuusperiaatetta. Kiintiöpäätökset eivät sinällään ole lain vastaisia, mutta tuomioistuimet eivät anna oikeussuojaa, jos kiintiösopimusta ei noudateta. Nykyinen käytäntö on tulkinnanvaraisempi.

Eräs näkökulma porojen ylilukukysymykseen on lähestyä sitä nimenomaan poronhoito-oikeuden näkökulmasta. Eräs keino vaikuttaa ylilukuun voisi olla se, että tätä kysymystä tarkasteltaisiin sitä kautta, kenellä on ensisijainen oikeus poronhoidon harjoittamiseen. Koska poronhoito-oikeus lainsäädännön esitöiden mukaan kuuluu lähinnä vain sellaisille henkilöille, joilla on sen harjoittamiseen esineoikeudellinen peruste, tulisiko ylilukutilanteessa olla lähtökohtana, että muiden kuin tällaisten henkilöiden omistamien porojen määrää tulisi ensisijaisesti vähentää. Esimerkiksi Ruotsissa pääsääntö poronhoito-oikeuden osalta on se, että poronhoitoa saavat harjoittaa vain ne, jotka ovat poronhoitoon oikeutettuja. Tämä rajaa huomattavasti sitä väestöä, jolla poronhoidon harjoittamiseen voisi olla halukkuutta. Niin sanotulla koncessioalueella eli Tornio- ja Kalixjokilaaksoissa on käytössä järjestelmä, jossa maanomistajalla on oikeus omistaa 20-30 poroa mutta poronhoitoon oikeutetulla voi olla useita satoja poroja.

Toisaalta on tietysti otettava huomioon, että yliluku ei ole ongelma kaikissa paliskunnissa. Monissa paliskunnissa suurempi ongelma on pikemminkin se, että poronhoitotöihin osallistuvia poronmistajia ei ole riittävästi.

Kuten myöhemmin tulee esille, myös meillä poromäärään on pyritty vaikuttamaan estämällä uusien poronmistajien tulo paliskunnan alueelle. Paliskunta on käyttänyt etuosto-oikeutta perustellen tätä sillä, että paliskunta ei myönnä saantolupaa, jolloin paliskunnan nykyisille poronmistajille jää enemmän mahdollisuuksia kehittää poronhoitoa. Näin on tehty myös tilanteessa, jossa porokarjan ostanut henkilö olisi todennäköisesti tullut harjoittamaan porotaloutta päätoimisesti. Lain esityöt eivät tue tällaista tulkintaa, mutta säädösteksti mahdollistaa tällaisen tulkinnan ja se on myös hyväksytty oikeuskäytännössä.

Paliskunnan tekemien vähentämispäätösten kääntöpuoli on yksittäisen osakkaan oikeusturva. Kohtelevatko paliskunnan päätökset kaikkia paliskunnan osakkaita yhdenvertaisesti ja toteutuvatko päätökset kaikkien paliskunnan osakkaitten osalta myös käytännössä? Kysymys voi olla myös siitä, että paliskunnan osakas on tyytymätön käytännön elämässä tehtyihin ratkaisuihin ja käytäntöihin. Poronhoitolain 52 §:ssä säädetään, että Lapin aluehallintovirasto valvoo poronhoitolain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista ja täytäntöönpanoa. Osakkaalla on oikeus tehdä tarpeelliseksi katsomastaan asiasta kantelu aluehallintovirastoon. Tätä järjestelmää voitaisiin mahdollisesti kehittää.

Paliskunnan päätösten osalta keskinen oikeusturvakeino on hallintotuomioistuimeen tehtävä hallintovalitus. Kun oikeuskäytännössä lähdetään siitä, että kaikkia osakkaita on kohdeltava yhdenvertaisesti, kysymys on nimenomaan yhdenvertaisuudesta suhteessa paliskunnan muihin osakkaisiin. Toisaalta yhdenvertaisuuden rikkominen on vaikea osoittaa, jos osakas ei tiedä, miten toisia osakkaita on kohdeltu. Paliskunnassa noudatetulla käytännöllä on myös konkreettista oikeudellista merkitystä. Paliskunnan päätösten lainmukaisuutta arvioitaessa oikeuskäytännössä on viitattu paliskunnassa noudatettuun käytäntöön.¹⁹²

Osakkaan mahdollisuutta valvoa oikeuksiaan edistäisi epäilemättä se, jos osakkaalla olisi oikeus tutustua myös muiden osakkaitten porolukuihin useamman vuoden ajalta ja lisäksi myös muihin tässä suhteessa relevantteihin asiakirjoihin, kuten rästi- ja hyvityspisteluelteloihin. Jotta osakkaille ei syntyisi myöskään muilta osin epäilyksiä yhdenvertaiseen kohteluun liittyen, esimerkiksi sellaiset asiat kuin porojen lukemiset kotitarhoista, sekä se, kuinka paljon lukemattomia poroja eri osakkaiden tarhoista on löytynyt, voisivat olla kaikkien osakkaitten tiedossa. Missä määrin nämä asiakirjat voisivat olla ns. netissä ja millä edellytyksillä niihin olisi mahdollista tutustua, riippuu kuitenkin muusta lainsäädännöstä.

Poronhoitolain mukaan ne paliskunnan osakkaat, jotka omistavat enemmistön paliskunnan poroista voivat päättää sekä poroisännästä että muista hallituksen jäsenistä. Joissain paliskunnassa on syntynyt tilanteita, joissa osa paliskunnan osakkaista on katsonut, että paliskunnan johto ei kohtelee heitä yhdenvertaisesti tai, että heidän on jätetty paliskunnan toiminnan ulkopuolelle.

Poronhoitolain mukaan ne osakkaat, jotka omistavat 10 % paliskunnan lukuporoista voivat kutsua kokoon paliskunnan ylimääräisen kokouksen, mutta tämän lisäksi laissa ei ole muita vähemmistön

¹⁹² Kysymys paliskunnassa noudatetusta käytännöstä oli esillä esimerkiksi Sallivaaran paliskunnan päätöksestä tehdyssä valituksessa. Kysymys oli ns. kotiteuraiden hyväksymisestä teurastusluetteloon. Oikeus perusteli valituksen hyväksymistä vakiintuneella käytännöllä. Lapin LO 2.12.1997 nro 696. KHO 12.11.1999 t. 3042. Alakitkan paliskunnan päätöksestä tehty valitus hylättiin muun muassa sillä perusteella, että valittaja ei ollut näyttänyt, että ns. pisteitä eli jättöoikeuksia ei oltu hänen osaltaan hyväksytty ”paliskunnassa noudatetun käytännön mukaisesti”. Oulun LO 2.2.1996 nro 89/II.

asemaa turvaavia säännöksiä. Tulisiko laissa olla määräys siitä, että esimerkiksi 1/3:lla paliskunnan osakkaista olisi oikeus saada edustaja hallitukseen. Kysymys olisi osakkaista ei poromääristä. Tällainen voisi lisätä tiedonkulkua ja avoimuutta.

Toisaalta voidaan myös kysyä, onko paliskunnan johdolla riittävästi keinoja saada paliskunnan osakkaat noudattamaan paliskunnan tekemää pakkoteurastuspäätöstä. Eräs vähentämispäätökseen liittyvä ongelma on se, että jos osakas, johon päätös kohdistuu valittaa päätöksestä, sitä ei käytännössä panna täytäntöön kuluvan poronhoitovuoden aikana. Kun päätöksestä valitetaan, tämä tarkoittaa, että päätöksen lainvoimaiseksi tuleminen saattaa siirtyä 2-3 vuodella. Tämä viivästyminen aiheuttaa muun muassa sen, että päätöksestä valittanut osakas ei yleensä noudata päätöstä ennen sen tuleamista lainvoimaiseksi. Jos muut paliskunnan osakkaat noudattavat päätöstä, päätöksestä valittanut osakas hyötyy suhteessa muihin. Monessa tapauksessa käytäntö on kuitenkin se, että muutkaan osakkaat eivät noudata päätöstä, jos siitä on valitettu. Tällöin yliluku kasvaa entisestään.

Ideaalitilanne olisi tietysti se, että edellisen poronhoitovuoden kevätkokouksessa tehty pakkoteurastuspäätös olisi lainvoimainen jo siinä vaiheessa, kun teurastuskausi alkaa, esimerkiksi 1.10. mennessä. Koska poroluettelon vahvistamista ei voitane käytännössä juurikaan aikaistaa, ainoa mahdollisuus olisi muuttaa lainsäädäntöä siten, että tuomioistuinkäsittely toteutettaisiin kiireellisenä. Lisäksi voitaisiin mahdollisesti selvittää, olisiko tällaisessa tilanteessa jatkovalituksen tekemistä korkeimpaan hallinto-oikeuteen mahdollista rajoittaa. Vuoden 2020 alusta siirryttiin myös poronhoitoasioiden osalta valituslupajärjestelmään. Mikäli valituslupa ei myönnetä, päätöksen lainvoimaiseksi tulo aikaistuu.

Käytännössä on esiintynyt myös tilanteita, joissa paliskunnan osakas ei ole vähentänyt porojensa määrää, vaikka hänellä on tähän velvollisuus. Poronhoitolain mukaan paliskunta voi vähentää poroja "poronomistajan puolesta" (22,4 §). Tällaista tilannetta tulisi kuitenkin välttää. Tulisi pyrkiä järjestelyyn, jossa osakas itse päättää, mitä poroja hän teurastaa ja aika, jolloin hän porojensa vähentämisen toteuttaa, tulisi olla koko teurastuskausi.

Jotta osakas noudattaisiin päätöstä, laiminlyönnistä tulisi seurata hänelle sanktio. Kuten edellä on tullut esille, rikosoikeudellinen sanktio paliskunnan päätöksen noudattamisen laiminlyömisestä ei kuitenkaan tule kysymykseen. Yksi vaihtoehto voisi olla taloudellinen sanktio, esimerkiksi aluehallintoviranomaisen asettama uhkasakko, joka asetettaisiin ennen teurastuskauden alkua niille poronomistajille, jotka eivät noudata päätöstä tai joilla on teurasrästejä. Mikäli osakas ei olisi vähentänyt porojaan teurastuspäätöksen mukaisesti teurastuskauden loppuun mennessä, uhkasakko määrättäisiin maksettavaksi. Edellytyksenä olisi luonnollisesti se, että pakkoteurastuspäätös olisi lainvoimainen. Nykyisen poronhoitolain 52,2 §:ssä säädetään ainoastaan paliskunnalle asettavasta uhkasakosta.

Oikeuskäytännössä on tullut myös esille tilanteita, joissa osa paliskunnan poronomistajista on katsonut, että vaikka paliskunnassa on tehty useita pakkoteurastuspäätöksiä, eräiden osakkaitten poroluvut ovat tästä huolimatta nousseet. Pakkoteurastustilanteessa kaikkien osakkaitten porolukujen olisi tullut säilyä samalla tasolla.

Tällaisten tilanteiden välttämiseksi voitaisiin selvittää järjestelyä, jossa tällaisten osakkaitten kasvaneeseen porolukuun olisi mahdollista puuttua jälkikäteen. Jos paliskunta on tehnyt pakkoteurastuspäätöksen tai ennakoivan pakkoteurastuspäätöksen eikä voida osoittaa, että osakas ei olisi noudattanut näitä päätöksiä, mutta hänen poromääränsä on tästä huolimatta kasvanut, osakas voitaisiin velvoittaa vähentämään nämä ylimääräiset porot. Tällöin tulisi luonnollisesti ottaa huomioon se, että osakkaalle luettujen porojen määrä voi vaihdella vuosittain muun muassa sen mukaan, miten poroja saadaan koottua erotuksiin. Tällainen järjestely kuitenkin turvaisi niiden poronomistajien asema, joiden poroluku on alentunut tehtyjen teurastuspäätösten mukaisesti.

Oma kysymyksensä on myös se, miten poronhoitolain noudattamista valvova viranomainen voi valvoa suurimpien sallittujen porolukujen noudattamista, jos poromääristä syntyy epäilyksiä. Kuten oikeuskäytännöstä käy selville, varsinkin alueella, jossa poronhoitoa harjoitetaan tokkakunnittain, myös paliskunnan hallinnolla voi olla vaikeuksia selvittää tokkakuntien porolukuja. Porojen määriä on joissain tapauksissa pyritty selvittämään lentolaskentojen avulla.

3.11. Eräiden porojen merkitseminen (24 §)

Poro, jonka poromerkki on niin turmeltunut, että siitä ei saada selvää, tai jonka poromerkkin perusteella omistajaa ei tunneta, on poroisännän myytävä. Myynnistä saadut varat on annettava poron omistajalle. Jos poron omistajaa ei kohtuullisessa ajassa saada selville, varat kuuluvat paliskunnalle.

Sattasniemen paliskunnan kokous oli päättänyt maksaa teurastetusta parista (emä ja vasa) korvauksen kahdelle paliskunnan osakkaalle. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä. Valituksen mukaan korvaus on maksettava vain toiselle osakkaalle, koska porolla ei voi olla kahta omistajaa. Paliskunta totesi lausunnossaan, että teurastetun vaatimen merkki oli ollut epäselvä. Poroisäntä oli näyttänyt korvia myös vieraitten paliskuntien erotusmiehille, jotka eivät kuitenkaan olleet yksimielisiä, kummalle paliskunnan osakkaista poro kuului.

HaO kumosi paliskunnan päätöksen. Päätöksessään paliskunta viittasi poronhoitolain 24,2 §:än ja katsoi, että tilanteessa, jossa poron omistajaa ei voida kohtuullisessa ajassa selvittää, poron myynnistä tulevat varat kuuluvat paliskunnalle.¹⁹³

Sattasniemen paliskunta oli päättänyt, että orpovasat myydään teuraiksi erotuksissa ja rahat jaetaan niiden kesken, jotka eivät vasota. Paliskunnan mukaan enemmistö orpovasoista on niiden, jotka eivät vasota. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä sillä perusteella, että se on poronhoitolain 24 §:n vastainen.

Oikeuden päätöksessä viitataan siihen, että paliskunnan lukuun myytyjen porojen myynnistä saadun tulon jakamisesta ei ole laissa erillistä säännöstä. Lisäksi todetaan, että poronhoitolaissa paliskunnan osakkaan oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät poroluvun mukaan. Oikeuden mukaan lain tarkoituksena on katsottava olevan, että merkitsemättömien porojen myynnistä saatavat tulot tulevat kaikkien paliskunnan osakkaitten hyväksi. Oikeuden mukaan päätös, jossa niin sanottujen orpovasojen myynnistä saatu tulo jaetaan vain osalle osakkaita, on näin ollen lainvastainen. Oikeus kumosi paliskunnan päätöksen.¹⁹⁴

3.12. Poroerotukset (28-29 §)

Poronhoitolain 28,4 §:n mukaan poroerotuksista on ilmoitettava riittävän ajoissa ennakkoon paliskunnan osakkaille. Hallan paliskunnan osakas oli valittanut Oulun LO:en sillä perusteella, että hänelle ei oltu ilmoitettu erotuksista, mistä oli aiheutunut se, että hän ei ollut voinut noudattaa paliskunnan päätöstä. Tästä oli taas aiheutunut hänelle taloudellista vahinkoa.

Poroisännän lausunnon mukaan käytäntönä oli se, että työnjohtajat ilmoittavat töiden alkamisajankohdan ja kokoontumispaikan ja nämä tiedot oli ilmoitettu myös valittajan samassa taloudessa asuvalle puolisolalle, joka oli käynyt erotuksessa. Lisäksi oikeus viittasi siihen, että koska paliskunnan erotuksissa käytettiin nk. säkkiaitaa, ei voida edellyttää osakkaille tehtäviä ilmoituksia, koska tarkka erotuspaikka voi selvitä vasta erotuspäivänä. Lisäksi oikeus otti esille sen kysymyksen, oliko käytäntö kyseisen henkilön kohdalla poikennut noudatetusta käytännöstä. Näillä perusteilla LO hylkäsi valituksen.¹⁹⁵

Kaldoaivin paliskunta oli päättänyt vuoden 2006 syyskokouksessa, että syysmerkitys aloitetaan lokakuussa. Mahdollisesti teurastetut porot luetaan. Poroerotukset aloitetaan rykimän jälkeen marraskuussa. Hallituksen tuli huolehtia, että erotuksissa olevat porot luetaan. Kaksi paliskunnan

¹⁹³ Rovaniemen HaO 15.4.2002 nro 02/0162/1.

¹⁹⁴ Rovaniemen HaO 15.3.2005 nro 05/0111/1.

¹⁹⁵ Oulun LO 24.11.1998 nro 465/I. KHO 22.3.2000 t. 604: ei muutosta.

osakasta valitti tästä päätöksestä. Rovaniemen HaO hylkäsi kuitenkin valituksen. HaO perusteli päätöstä mm. sillä, että porojen merkitsemiseen, poroerotuksiin ja poroluettelon laatimiseen liittyvät tehtävät voidaan suorittaa paliskunnan päättämää aikataulua noudattaen.¹⁹⁶

Valittajat tekivät jatkovalituksen KHO:een, jossa he katsoivat, että poronhoitolain 28 §:ää on tulkittava siten, että kaikki toiminta, jossa teurastettavia poroja erotellaan elämään jäävistä, on poronhoitolain 28 §:n mukaista erotustoimintaa. Valittajien mukaan jokaisessa erotuksessa on selvitettävä paitsi teurastettujen porojen, myös elämään jäävien porojen lukumäärä. Erilaisilla nimityksillä kuten ”syysmerkitys” ei voida kiertää poronhoitolain 28 §:n mukaista lukemisvelvoitetta.

Valituksessa viitattiin myös Paliskuntain yhdistyksen asiassa antamaan lausuntoon. Valituksen mukaan Paliskuntain yhdistyksen kokouksessa lakimiesesittelijä oli esittänyt linjaukseksi, että koottujen porojen erottelun yhteydessä porot on luettava. Valittajien mukaan laki ei salli, että erotus pidetään, mutta poroja ei samalla lueta. Valittajien mukaan paliskunnan päätös oli lain vastainen siitä syystä, että se on sisältänyt sen, että syysmerkityksen aikana poroja teurastetaan mutta vain teurastetut porot luetaan.

Paliskunnan antaman selityksen mukaan järjestelyn tarkoituksena oli se, että vasat saadaan merkittyä nopeasti omistajiensa merkkeihin sekä se, että paliskunnan porot saadaan myöhemmin syksyllä luetuksi kerralla ja tarkkaan kun luetut ja lukemattomat porot eivät ole sekoittuneet toisiinsa. KHO hylkäsi valituksen. Perustelujen osalta viitattiin hallinto-oikeuden esittämiin perusteluihin.¹⁹⁷

3.13. Poroluettelo (30 §)

Poronhoitolain 30 §:ssä säädetään, että paliskunnan on kunakin poronhoitovuonna laadittava poroerotusten perusteella luettelo paliskunnan osakkaiden omistamista poroista (poroluettelo). Poronhoitoasetuksen 4 §:n mukaan poroluettelon vahvistamisesta päätetään paliskunnan kevätkokouksessa.

Kaldoaivin paliskunnan kevätkokous oli päättänyt, että erään osakkaan poroluvut tarkistetaan kokouksen jälkeen ja mahdolliset korjaukset tehdään myöhemmin poroluetteloon. Tehdyn valituksen seurauksena HaO kumosi paliskunnan päätöksen. HaO toteaa perusteluissa, että poroluettelo tulee vahvistaa paliskunnan varsinaisessa kevätkokouksessa.¹⁹⁸ Toisaalta tämä

¹⁹⁶ Rovaniemen hallinto-oikeus 22.1.2007 nro 07/0021/1.

¹⁹⁷ KHO 30.10.2007 t. 2777.

¹⁹⁸ Rovaniemen HaO 9.1.2004 00367/03/5800.

määräys ei ole täysin poikkeukseton. Tilanteessa, jossa paliskunnan kevätkokouksessa tekemä päätös on kumottu ja palautettu paliskunnalle uudelleen käsiteltäväksi, porolukujen vahvistaminen joudutaan käsittelemään ylimääräisessä kokouksessa. Niin tehtiin myös tässä tapauksessa.¹⁹⁹ Oikeuskäytännöstä löytyy myös tapauksia, joissa paliskunnan ylimääräinen kokous on omasta aloitteestaan muuttanut kevätkokouksessa vahvistettua poroluetteloa.²⁰⁰

Kaikkia poroja ei saada käytännössä koskaan koottua erotuksiin. Voidaanko poroluettelo hyväksymistä koskeva päätös kumota tällä perusteella? Tällaisesta tilanteesta oli kysymys jo aikaisemman poronhoitolain aikana annetussa päätöksessä, jossa Pudasjärven paliskunnan osakas oli vaatinut poroluettelon kumoamista sillä perusteella, että Kiiminkijoen eteläpuolella, poronhoitoalueen ulkopuolella olevia poroja ei oltu huomioitu. LO hylkäsi valituksen. Perustelujen mukaan asian luonteesta johtuen poroja jää joka vuosi lukematta jokin määrä, jolloin poroluettelo ei vastaa todellista tilannetta. Oikeuden mukaan asiakirjoista saatava selvitys ei kuitenkaan osoita, että paliskunta olisi kyseisenä poronhoitovuonna ”laiminlyönyt olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta porojen etsimisessä ja kokoamisessa”.²⁰¹

Oranimen paliskunta oli tarkistanut ja hyväksynyt poroluettelon poronhoitovuodelta 1989-1990. Paliskunnan osakas oli valittanut päätöksestä. Valituskirjelmässä todettiin muun muassa, että eräässä syksyn erotustilaisuudessa oli ollut aidassa noin 400 poroa, josta Sodankylän Tuotejaloste Oy oli ostanut teurasporot. Valituksen mukaan poroisäntä päästi erotuksen jälkeen loput porot niitä lukematta takaisin metsään. LO totesi päätöksessään, että paliskunnan poroluetteloon ei ole mahdollista tehdä muutosta sillä perusteella, että paliskunnan poroista on osa jäänyt lukematta ja hylkäsi valituksen.²⁰²

Vätsärin paliskunta oli vuoden 1993 kevätkokouksessa vahvistanut poroluettelon. Päätöksestä valitettiin. LO:n perusteluissa todetaan, että asiakirjojen mukaan poronhoitovuonna 1992-1993 paliskunnan osakkaille on myyty eloporoiksi 18 peuravasaa. Poroluettelo oli LO:n mukaan tältä osin virheellinen. LO kumosi päätöksen ja palautti sen kokouksen uudelleen käsiteltäväksi.²⁰³

Käsivarren paliskunta oli hyväksynyt paliskunnan poroluettelon vuoden 2011 kevätkokouksessa. Päätöksen mukaan paliskunnan suurin sallittu poroluku oli ylittynyt 981 porolla. Lisäksi

¹⁹⁹ Rovaniemen HaO 20.12.2004 nro 04/0663/1.

²⁰⁰ Muddusjärven paliskunnan 29.6.2000 pitämä ylimääräinen kokous oli päättänyt ottaa uudelleen käsiteltäväkseen kevätkokouksessa päätetyn asian, jossa oli kysymys urosvasoista aiheutuneen rästin poistamisesta poronhoitovuoden 1998-1999 poroluettelosta. Ylimääräinen kokous oli päättänyt kumota kevätkokouksessa tekemänsä päätöksen ja pitää poroluettelon poronhoitovuodelta 1998-1999 ennallaan. Paliskunnan osakas valitti tästä päätöksestä sillä perusteella, että se loukkasi osakkaitten yhdenvertaisuutta. HaO hylkäsi valituksen. Rovaniemen HaO 25.1.2002 nro 02/0035/1. KHO 15.3.2004 t. 564: Ei muutosta.

²⁰¹ Oulun LO 20.10.1987 nro 1188/I.

²⁰² Lapin LO 24.1.1991 nro 106.

²⁰³ Lapin LO 11.4.1994 nro 363.

päätöksessä todetaan, että paliskuntaan kuuluvan Vasaran tokkakunnan kolmella osakkaalla oli teurasrasteja 953 poroa. Päätöksen mukaan paliskunnan yliluku johtuu näistä teurastamattomista poroista, joita ei ole yrityksistä huolimatta voitu myydä.

Vasaran tokkakuntaan kuuluva osakas valitti tästä päätöksestä. Valituksen mukaan vahvistettu poroluku oli virheellinen, eikä yliluku johdu Vasaran tokkakunnan poroista. Valituksen mukaan Vasaran tokkakunnalla ei ole 953 poron suuruista teurasrastiä, koska tokkakunnan elovaatimia oli laskelman mukaan ajalla 2007 -2011 hävinnyt 1 517. Valituksen mukaan teurasmäärän osalta ei ole esitetty minkäänlaista laskelmaa tai selvitystä. Myöskään teurastussuunnitelman toteutumisesta ei oltu esitetty minkäänlaista selvitystä. Paliskunta oli lausunnossaan todennut, että porot oli luettu poroerotuksissa paliskunnan valitsemien lukumiesten toimesta ja teurastuksen toteutumislista oli laadittu paliskunnan kautta kulkeneiden teuraslistojen, osakkaiden omien ilmoitusten ja tuhoutuneista poroista saatujen tietojen perusteella.

Hallinto-oikeus kumosi paliskunnan päätökset. Perusteluissa todetaan, että hallinto-oikeudessa oli laadittu Paliskuntain yhdistyksen julkaisemia tietoja hyväksi käyttäen laskelma, joka koski kaikkien eloporojen määrän kehitystä ajanjaksolla 2007-2011. Tämän laskelman mukaan koko paliskunnan laskennallinen eloluku olisi vuonna 2011 ollut noin 1800 poroa pienempi kuin koko paliskunnan poroluettelon mukainen eloluku. Vasaran tokkakunnan laskennallinen eloluku olisi taas vastaavasti noin 1 200 poroa suurempi kuin tokkakunnan luettelon mukainen eloluku ja paliskunnan muun osan laskennallinen eloluku noin 3 000 poroa pienempi kuin poroluettelon mukainen eloluku.

Päätöksessä todetaan, että eloluvun kehitystä koskevat laskelmat ovat teoreettisia eivätkä ne voi johtaa samaan lopputulokseen poroluettelon kanssa. Tästä huolimatta laskelmat perustuvat kuitenkin virallisten poroluetteloiden lukuihin. Näiden vertailulaskelmien ja virallisten poroluetteloiden välinen ero oli oikeuden mukaan vuonna 2011 niin suuri, ettei sitä voida selittää pelkästään luetuksi tulleiden porojen määrän vaihtelulla. Hallinto-oikeuden mukaan Vasaran tokkakunnan poromäärässä oli tapahtunut poikkeuksellista alenemista, jonka syytä ei oltu riittävästi selvitetty.²⁰⁴

Jokijärven paliskunnan päätöksestä tehdyssä valituksessa oli kysymys siitä, mitä tarkoitetaan osakkaan omistamalla poroilla. Paliskunnan osakas oli valittanut poroluettelon hyväksymisestä. Valittajan mukaan hän tosiasiallisesti omisti myös ne porot, jotka oli merkitty hänen puolisonsa ja lastensa poromerkkeihin. Valitus hylättiin. Oikeuden päätöksen perusteluissa viitattiin siihen, että Poronhoitolan 23,1 §:n mukaan jokainen poro on merkittävä omistajan poromerkillä. Lisäksi lain 30,1 §:n mukaan poroluettelo on laadittava poroerotusten perustella. Oikeuden mukaan

²⁰⁴ Rovaniemen HaO 18.7.2012 nro 12/0287/1.

paliskunnan kokouksen ei voida katsoa menetelleen virheellisesti ottaessaan valittajan poroina huomioon vain ne porot, jotka on merkitty hänelle hyväksytyllä poromerkillä.²⁰⁵

Paistunturin paliskunnan osakas oli vaatinut paliskunnan päätöksen kumoamista muun muassa sillä perusteella, että paliskunnan vahvistama poroluettelo ei ollut lainmukainen, koska poroluetteloon ei oltu merkitty poroerotusten jälkeen metsästä löytyneitä vaatimia vasoineen. LO hylkäsi valituksen. Perusteluissa oikeus toteaa, että valittaja ei ollut näyttänyt, että poroluettelo oli poronhoitolain 30 §:n vastainen.²⁰⁶

Poroluetteloon on otettava myös muut paliskunnan alueella hoidossa olevat porot samoin kuin porot, jotka omistajat erotusten ulkopuolella ovat ottaneet käyttöönsä (30 § 1 mom. 2. virke). Tämän mukaan poroluetteloon voidaan merkitä sekä varsinaisissa erotuksissa että osakkaan omaan hallintaansa ottamat porot. Oulun LO kumosi Oivangin paliskunnan päätöksen, jonka mukaan poroluetteloon on lisätty ”juonnolla” luettuja poroja. Oikeuden mukaan vapaana olleiden porojen ruokintajuonnolla suoritettun lukemisen ei voida katsoa osoittavan paliskunnan osakkaitten omistamien porojen määrää riittävän luotettavasti, eikä lukemisen kohteena olleita poroja voida pitää poronhoitolain 30 §:ssä tarkoitettuina, erotusten ulkopuolella omistajien käyttöönsä ottamina poroina.²⁰⁷

Siitä mitä tarkoitetaan ”käyttöön” otetuilla poroilla jouduttiin selvittämään myös Lapin käräjäoikeuden toimesta. Poronhoitolain 47 §:n mukaan henkilö, joka tahallaan jättää säädetyllä tavalla ilmoittamatta tai ilmoittaa väärin poroluetteloon porojensa lukumäärän, syyllistyy poronhoitorikkomukseen. Syyttäjä oli vaatinut Oranimen paliskunnan osakkaalle rangaistusta, koska kyseinen osakas oli syyttäjän mukaan jättänyt ilmoittamatta tai ilmoittanut väärin porojensa lukumäärän.

Antamassaan päätöksessä KO toteaa, että poronhoitolaissa tai –asetuksessa ei ole tarkemmin yksilöity mitä erotusten ulkopuolella tapahtuvalla käyttöönotolla tarkoitetaan. Oikeudessa kuultiin porotalousneuvojaa, jonka mukaan poron käyttöön ottamisella tarkoitetaan myös sitä, että poronomistajan on ilmoitettava hänelle kaikki erotuksissa ja erotusten ulkopuolella tulevat porot. Todistajan mukaan tarhauksessa tarhan ympärille tuleva lukematon poro on otettava tarhaan ja ilmoitettava tällainen poro paliskunnalle.

Alueen poronhoidossa mukana olevien todistajien kertoman mukaan eri paliskunnissa hoitoon otettujen porojen ilmoittaminen perustui vapaaehtoisuuteen. Todistajien edustamissa paliskunnissa kuten Syväjärven, Sattasniemen ja Pyhä-Kallion paliskunnissa ei ole paliskunnan

²⁰⁵ Oulun LO 8.1.1997 nro 1/l.

²⁰⁶ Lapin LO 14.4.1992 nro 425.

²⁰⁷ Oulun LO 3.6.1997 nro 241/l. KHO 21.1.1998 t. 0075: Ei muutosta.

päätöksellä veloitettu lukemaan ja ilmoittamaan tarhaan tulleita poroja. Näissä paliskunnissa paliskunnan edustajat käyvät kuitenkin lukemassa porot tarhoissa.²⁰⁸

Oikeuden päätöksessä katsotaan, että 47 § voi tulla sovellettavaksi tilantessa, jossa poronomistaja erotuksen ulkopuolella ilmoittaa väärin poroluetteloon otettavaksi määrätyt porot. Tarhaluvussa rangaistavaa voi olla se, että paliskunnan edustajien tullessa pitämään tarhalle tarhalukua, poronomistaja ilmoittaa porolukunsa väärin. Oikeuden mukaan tarhaluvussa ei ole enää kysymys siitä, onko poroja otettu käyttöön vai ei, koska kaikki tarhassa olevat porot tulee poronomistajan ilmoittaa lukumiehille. Toisaalta oikeuden päätöksessä katsotaan, että paliskunnan osakas ei ole rangaistuksen uhalla velvollinen ilmoittamaan aitaan tulleita lukemattomia poroja paliskunnalle.

Oikeuden päätöksessä todetaan, että porojen merkitseminen (lukumerkillä) ilman hallituksen lupaa on kielletty. Oikeuden mukaan poronomistaja oli merkinnyt erotusten ulkopuolella tarhaan otetut porot lukumerkillä, joka olisi porojen lukemistilanteessa voinut aiheuttaa porojen toteamisen jo aikaisemmin luetuiksi. Oikeus katsoi, että vastaaja oli ilmoittanut poroluvun virheellisesti ja tuomitsi hänet poronhoitorikkomuksesta sakkoon. Lisäksi oikeus määräsi vastaajan korvaamaan paliskunnalle aitaluvun kustannukset. Poronomistaja ei ollut päästänyt lukumiehiä lukeman porojaan.²⁰⁹

Kolarin paliskunta oli vuoden 2011 kevätkokouksessa hyväksynyt poronhoitovuoden 2010-2011 poroluettelon paitsi yhden osakkaan osalta. Kyseinen osakas valitti päätöksestä vaatien, että myös hänen ilmoittamat porot tulee lisätä poroluetteloon.

Paliskunta oli vastineessa todennut, että valittajan porojen poisjättäminen perustuu paliskunnan edellisenä vuonna hyväksymään toimintasuunnitelmaan, jonka mukaan porojen lukeminen tapahtuu valittujen lukumiesten toimesta. Poroluetteloon on kaikkien osakkaitten osalta hyväksytty vain ne porot, jotka lukumiehet ovat lukeneet. Hyväksymättä jäivät vain ne valittajan porot, joita hän ei ollut ilmoittanut lukumiesten luettavaksi.

Paliskuntain yhdistyksen lausunnon mukaisesti valittaja ei ollut ilmoittanut tarhaansa tulleita lukemattomia teuras- ja eloporoja valituille lukumiehille vaan hän on ilmoittanut nämä porot

²⁰⁸ Lapin KO 19.6.2000 R 00/25 s. 15-16

²⁰⁹ Lapin KO 19.6.2000 nro 10142 s. 19. Ks. myös Rovaniemen HO 20.12.2001 nro 814. Oranimen paliskunta oli vuonna 1997 päättänyt, että syksyn ja talven erotuksissa porot merkitään paitsi karvamerkillä, myös maalaamalla keltaisella pikriinihapolla. Paliskunnan mukaan päätös oli tehty sen vuoksi, että erotuksissa luetut porot voitaisiin paremmin havaita kotitarhoissa tehdyissä tarkastuksissa. Toimenpiteeseen oli ryhdytty sen vuoksi, että yksityisissä tarhoissa oli ollut poroja, joita ei oltu lainkaan ilmoitettu merkittäväksi poroluetteloon. Eräissä tarkastuksissa todettiin, että 36 porolla oli ollut puukolla tehdyt lukumerkit mutta ei erotuksissa tehtyjä keltaisia maalimerkkejä. Rovaniemen HaO 17.8.2000 nro 00/0365/.

suoraan paliskuntaan. Koska porot on ilmoitettu toimintasuunnitelman vastaisesti, niitä ei ole tullut merkitä poroluetteloon.

HaO hylkäsi valituksen. Perusteluissa oikeus viittasi siihen, että paliskunnan osakas oli ilmoittanut porot suoraan poroisännälle, vaikka hänen olisi tullut paliskunnan hyväksymän toimintasuunnitelman mukaan ilmoittaa ne lukumiehille. Tästä syystä kyseiset porot on voitu jättää merkitsemättä poroluetteloon.²¹⁰

Oikeuden päätöksen lopputulos voidaan kyseenalaistaa. Poronhoitolain 30 §:n mukaan paliskunnan on kunakin poronhoitovuonna laadittava luettelon osakkaitten omistamista poroista. Tähän luetteloon on otettava myös porot, jotka omistajat erotusten ulkopuolella ovat ottaneet käyttöönsä. Laissa ei ole valtuutusta sille, että paliskunnalla olisi omalla päätöksellään mahdollisuus poiketa tästä velvoitteesta.²¹¹

3.14. Poroaidan rakentaminen (39 §)

Poronhoitolain 39 §:n mukaan valtion maalle saadaan rakentaa esteaita sen viranomaisen luvalla, jonka hallinnassa alue on. Lainkohdassa ei tarkemmin yksilöidä, kenelle tämä oikeus rakentaa erotusaita myönnetään.

Neljä Käsivarren paliskunnan osakasta oli hakenut paliskunnalta oikeutta pitää alueella heidän aikaisemmin rakentamansa aita ja rakentaa uusi aita erikseen määritellylle alueelle. Nämä osakkaat muodostivat oman tokkakunnan.²¹² Paliskunnan kokous oli hylännyt hakemuksen. Osakkaat valittivat asiasta lääninoikeuteen, joka kuitenkin hylkäsi valituksen. Päätöksessään LO toteaa, että paliskunta voi toimivaltansa puitteissa ja sen rajoissa päättää, että paliskunta ei hyväksy alueelle aikaisemmin rakennettua ja sinne suunniteltua aitaa.²¹³

Vuonna 2003 kaksi Käsivarren paliskunnan osakasta olivat pyytäneet, että maa- ja metsätalousministeriö myöntää heille poronhoitolakiin perustuvan oikeuden saada rakentaa ja pystyttää valtion maalle jo rakentamansa porojen esteaidaksi tarkoitetun aidan Enontekiön kunnan alueelle Peerajärven läheisyyteen. Ministeriö jätti asian tutkimatta. Päätöstä perusteltiin

²¹⁰ Rovaniemen HaO 11.1.2012 nro 12/0010/1.

²¹¹ Ks. myös Lapin lääninhallituksen päätös 20.3.1998 Z.1. Kolarin paliskunnan osakas, joka asui Jääskön paliskunnan alueella, oli ilmoittanut olevansa tyytymätön siihen, että Kolarin paliskunnan toimesta ei oltu luettu hänen tarhassaan olevia poroja. Päätöksen mukaan kyseiset porot tuli lukea Jääskön paliskunnan toimesta.

²¹² Rovaniemen HaO 18.7.2012 nro 12/0287/1.

²¹³ Lapin LO 29.5.1998 nro 314. KHO 17.1.2000 t. 52: Ei muutosta.

sillä, että koska kysymyksessä ei ollut esteita, toimivalta kuuluu Metsähallitukselle. Hakemuksen tehneet osakkaat valittivat asiasta KHO:lle, joka kuitenkin hylkäsi valituksen.²¹⁴

Asia tuli uudelleen viranomaisten harkittavaksi vuonna 2011. Tällöin maa- ja metsätalousministeriö myönsi paliskunnan osakkaan hakemuksesta, poronhoitolain 39 §:n nojalla, luvan noin 18 kilometriä pitkän esteaidan rakentamiseen liitteenä olevan kartan mukaisesti.²¹⁵ Asiasta valitti Käsivarren paliskunta ja kymmenen paliskunnan osakasta. KHO kumosi ministeriön päätöksen. Perustelujen viitattiin poronhoitolain 7,1 §:ään, jonka mukaan paliskunnan sisällä tapahtuvaan poronhoitoon liittyvistä järjestelyistä päättää paliskunta. KHO katsoi, että kun otetaan huomioon esteaidan suuri merkitys alueen poronhoidolle, edellytyksenä 39,1 §:ssä tarkoitetun esteaidan rakentamiselle paliskunnan sisälle on pidettävä sitä, että hankkeelle on saatu paliskunnan suostumus. Koska tällaista suostumusta ei oltu saatu, maa- ja metsätalousministeriö ei ollut toimivaltainen myöntämään lupaa, joka käytännössä tarkoitti puuttumista paliskunnalle kuuluvaan tehtävään.²¹⁶

Vätsärin paliskunta oli saanut maa- ja metsätalousministeriöltä poronhoitolain 39,1 §:ssä tarkoitetun luvan Näätämön ja Vätsärin paliskuntien välisen esteaidan rakentamiseksi. Näätämön paliskunta valitti asiasta. KHO kumosi päätöksen siltä osin kuin esteaita oli määrätty kulkemaan erään Inarin kunnan Näätämön kunnassa sijaitsevan porotilan etelä- ja länsipuolelta. KHO:n perustelujen mukaan ministeriön päätöksellä on poronhoitolain 6,3 § huomioon ottaen muutettu paliskuntien toimialueen rajaa. Päätöksen seurauksena Näätämön paliskunnan toimialueesta oli siirtynyt 17,71 hehtaaria Vätsärin paliskunnan toimialueeseen. Samalla yksi porotila oli sijoittunut kokonaan Vätsärin paliskunnan alueelle, vaikka porotilan omistaja on Näätämön paliskunnan osakas ja omisti 250 poroa. Oikeuden perusteluissa viitattiin myös siihen, että ministeriöllä ei ole toimivaltaa myöntää lupaa esteaidan rakentamiseen yksityisen omistamalle maalle.²¹⁷

3.15. Porojen kokoaminen (41 §)

Lainkohdan mukaan porojen kokoaminen, merkitseminen ja muiden poronhoitotöiden tekeminen ilman paliskunnan hallituksen lupaa on kielletty, jollei paliskunnan kokous ole toisin päättänyt. Poronomistajalla on kuitenkin poroerotuksessa oikeus ottaa omat poronsa tai osa niistä hoidettavikseen enintään seuraavan kesäkuun 15 päivään saakka.

Kuivasalmen paliskunnan syyskokous oli päättänyt, että poroja ei saa viedä paliskunnan rengasaidan ulkopuolelle lumettomana aikana eikä vähälumisena aikana. Valittajina olleet

²¹⁴ KHO 6.4.2005 t. 760.

²¹⁵ MMM19.10.2011 nro 96975.

²¹⁶ KHO 17.12.2012 t. 3665.

²¹⁷ KHO 6.3.2014 t. 673.

paliskunnan osakkaat katsoivat valituskirjelmässään, että päätös oli ristiriidassa poronhoitolain 41 §:n kanssa. Kun erotukset pidettiin vähälumisena aikana loka-joulukuussa, kaikki paliskunnan osakkaat eivät voineet tuoda porojaan rengasaidan ulkopuolelle ja hoitaa niitä asuinalueensa läheisyydessä kohtuullisin matka- ja rehunkuljetuskustannuksin. LO hylkäsi valituksen. Perustelujen mukaan valittajien aikomuksena ei ollut paimentaa porojaan ja huolehtia poronhoitolain 41,1 §:n mukaisesti paliskunnalle kuuluvista tehtävistä.²¹⁸

3.16. Porokarjan luovuttaminen (43 §)

Lainkohdan mukaan porokarjan saantolupa voidaan evätä ja etuosto-oikeutta voidaan käyttää, jos riittävän toimeentulon turvaaminen poronhoitoa ammatikseen harjoittaville sitä edellyttää. Saantolupa ei kuitenkaan ole tarpeen eikä paliskunnalla ole etuosto-oikeutta, jos ostaja tai lahjansaaja on saman paliskunnan osakas, luovuttajan puoliso taikka henkilö, joka perintökaaren mukaan voisi periä luovuttajan, tai tällaisen henkilön puoliso taikka luovuttajan kasvattilapsi tai tämän puoliso.

Sattasniemen paliskunnan vuosikokous oli päättänyt käyttää etuosto-oikeutta tilanteessa, jossa paliskunnan osakas oli myynyt porokarjan paliskunnan ulkopuoliselle henkilölle. Ostaja valitti päätöksestä muun muassa sillä perusteella, että ostaja on myyjän tyttären avopuoliso. Oikeus hylkäsi valituksen. Päätöksen perustelujen mukaan poronhoitolaki ei sisällä säännöstä, jonka mukaan avopuoliso rinnastettaisiin aviopuolisoon. Tästä syystä ostajaa ei voida pitää poronhoitolain 43,2 §:ssä tarkoitettuna lähiomaisena.²¹⁹

Käsivarren paliskunnan hallitus hylkäsi porokauppakirjan ja merkkihakemuksen todeten, että paliskuntaan ei oteta uusia osakkaita, koska paliskunnassa on ylilukutilanne. Paliskunnan kokous pysytti hallituksen päätöksen. Ostaja valitti päätöksestä todeten muun muassa, että paliskunta ei ollut poronhoitolain 43,2 §:n 2 kohdassa tarkoitettussa määräajassa ilmoittanut käyttävänsä etuosto-oikeutta. HaO toteaa, että päätös etuosto-oikeuden käyttämisestä on tehtävä selvästi ja nimenomaisesti eikä sen voida katsoa sisältyvän hakemuksen hylkäämistä koskevaan yleiseen lausumaan tai poromerkin myöntämistä koskevassa asiassa annettuun kielteiseen lausuntoon. HaO kumosi päätöksen sillä perusteella, että hallitus ei ollut kahden kuukauden aikana siitä, kun poroisäntä sai tiedon luovutuksesta, päättänyt porojen ostamisesta eli etuosto-oikeuden käyttämisestä.²²⁰

Vätsärin paliskunta oli päättänyt, että kahden paliskunnan osakkaan välistä porokauppaa ei hyväksytä. Paliskunnan vuoden 2010 kevätkokous pysytti hallituksen päätöksen. Ostaja valitti

²¹⁸ Lapin LO 6.3.1998 nro 124.

²¹⁹ Rovaniemen HaO 28.5.2010 nro 10/0272/1.

²²⁰ Rovaniemen HaO 28.5.2010 nro 10/0273/1.

HaO:een. Antamassaan vastineessa paliskunta totesi, että paliskunta ei vastusta kyseistä porokauppaa, mutta ei hyväksy sitä, että henkilökohtaisen eloporoluvun (500) ylittävä (41 poroa) osakas myy ylilukuporojaan saman paliskunnan osakkaalle. Mikäli tämä sallitaan ei tarvitse välittää henkilökohtaisen eloporokaton ylittymisestä ylilukutilanteessa, koska tällöin ”ylijäämäporot” voi myydä toiselle osakkaalle. HaO kumosi paliskunnan kokouksen päätöksen sillä perusteella, että ostaja oli paliskunnan osakas.²²¹

Kaksi Muddudjärven paliskunnan osakasta olivat myyneet kolme poromerkkiä paliskuntaan kuulumattomalle henkilölle. Paliskunnan hallitus oli siirtänyt asian paliskunnan kokouksen käsiteltäväksi. Kaupan osapuolet olivat ilmoittaneet, että kaupan kohteena on 175 eloporoa ja kokonaiskaappahinta 350 000 markkaa. Paliskunnan kokous oli päättänyt, että paliskunta käyttää etuosto-oikeutta ja ostaa porot poronhoitovuoden 2000-2002 poroluettelon eloporolukujen mukaisesti. Myyjille jäävät keväällä 2001 syntyneet vasat. Poroluettelon mukaan myyjillä oli yhteensä 140 eloporoa, jolloin porojen kauppahinnaksi muodostuu 280 000 markkaa.

Myyjät valittivat paliskunnan päätöksestä. Valittajat vaativat, että päätös kumotaan ja paliskunta veloitetaan ostamaan kaikki 175 eloporoa 350 000 marjan hintaan. HaO jätti valituksen tutkimatta. Päätöksen perusteluissa oikeus toteaa, että porokarjan luovutuksessa on kysymys yksityisoikeudellisesta oikeustoimesta. Näin ollen paliskunnan kokouksen tekemällä päätöksellä ei ole, eikä ole voitukaan ratkaista kaupan kohteena olevaa, poromäärää koskevaa erimielisyyttä, vaan päätös sisältää vain paliskunnan kannanoton asiaan. HaO:n mukaan puheena olevan oikeusriidan käsitteleminen kuuluu käräjäoikeuden toimivaltaan.²²²

Asia tuli HaO:n harkittavaksi sitä kautta, että myös porokarjan ostaja valitti asiasta. Valittajan mukaan etuosto-oikeuden käyttämiselle ei ollut edellytyksiä. Valituskirjelmän mukaan porokarjan saantolupa voidaan evätä vain, jos riittävän toimeentulon turvaaminen poronhoitoa ammatikseen harjoittaville sitä edellyttää. Poronhoitolakia koskevan hallituksen esityksen mukaan ongelmallisiksi on koettu sellaiset vähäisen määrän poroja omistavat osakkaat, jotka saavat toimeentulonsa muualta. Heidän poronomistuksensa katsottiin rajoittavan niiden poronomistajien elinkeinoa, joille poronhoidolla on toimeentulon kannalta oleellinen merkitys. Tarkoituksena on ollut estää porokarjojen pirstoutuminen.

Valittajan mukaan aikaisemmin saantolupa oli evätty sellaisissa pieniä porokarjoja koskevissa kaupoissa, joissa paliskunnan osakkaaksi olisi tullut muusta elinkeinosta pääasiallisen toimeentulon saava henkilö. Näissä tilanteissa saantoluvan epääminen on ollutkin lain

²²¹ Rovaniemen HaO 29.9.2010 nro 10/0477/1. KHO 27.2.2012 t. 392: ei muutosta. KHO totesi perusteluissaan, että ”poronhoitolain 21 ja 22 §:n eloporon määriä” ei sovelleta porokarjan kauppaa koskevassa asiassa. Mikäli paliskunnalla tai sen osakkaalla oli eloporoja yli sallitun määrän, on paliskunnan tehtävä sallitun enimmäismäärän ylittävien porojen vähentämisestä eri päätös lain 22 §:n mukaisesti.

²²² Rovaniemen HaO 8.3.2002 nro 02/0113/1.

tarkoituksen mukaista. Valittaja toteaa, että kaupan kohteena on ollut 175 poroa. Kauppojen toteutuessa paliskunnan osakkaitten lukumäärä olisi vähentynyt koska kahden tilalle olisi tullut yksi poronhoitoa aktiivisesti harjoittamaan ryhtyvä ostaja. Myyjät eivät olleet löytäneet paliskunnan osakkaista sellaista, joka olisi valmis ostamaan porokarjan.

Paliskunnan lausunnossa todetaan, ettei etuosto-oikeuden käyttämistä ole rajattu vain pieniin karjoihin. Paliskunnan mukaan paliskunnassa on useiden vuosien ajan ollut liikaa poroja ja tämän vuoksi osakkaat joutuvat vähentämään porolukuaan. Paliskunnan suurimman sallitun poroluvun määrää on edelleen vähennetty ministeriön päätöksellä. Lausunnon mukaan paliskunta tulee käyttämään kaikki mahdolliset keinot, jotta poroluku saataisiin lailliseen määrään ja paliskunnassa ammatikseen harjoittaville turvattaisiin riittävä toimeentulo. Etuosto-oikeutta käyttämällä paliskunta voi vähentää porojen määrää jonkin verran, mikä merkitsee vastaavaa helpotusta muille osakkaille.

HaO hylkäsi valituksen. Perusteluissa todetaan, että etuosto-oikeutta voidaan käyttää, jos riittävän toimeentulon turvaaminen poronhoitoa ammatikseen harjoittaville sitä edellyttää. Perusteluissa viitataan hallituksen esitykseen, jossa todetaan, että paliskuntien osakkaina on henkilöitä, joiden toimeentulolla poronhoidolla ei ole merkitystä. He omistavat vähäisen määrän poroja, saavat toimeentulonsa muista elinkeinoista eivätkä useinkaan osallistu poronhoitotöihin. Tällaisten henkilöiden omistamat porot rajoittavat kuitenkin mahdollisuuksia kehittää niiden poronhoitajien elinkeinoa, joille poronhoidolla on toimeentulon kannalta oleellinen merkitys. HaO katsoi, että paliskunta voi etuosto-oikeutta käyttämällä vähentää paliskunnan osakkaitten määrää, joka mahdollistaa poronhoitoa ammatikseen harjoittaville mahdollisuuden niin suuren porokarjan pitämiseen, että heidän toimeentulonsa tulee turvatuksi.²²³

HaO hyväksyi käytännössä sen lähtökohdan, että etuosto-oikeutta voidaan käyttää paliskunnan poroluvun alentamiseen. Vaikka lain sanamuoto antaa mahdollisuuden tällaisen tulkintaan, lain esitöistä ei saa tukea sille, että tämä olisi ollut lainsäätäjän tarkoitus. Säännöksen tarkoituksena on ollut antaa paliskunnalle mahdollisuus rajoittaa harrastelijaluonteisten tai sivutoimisten osakkaitten määrää. Säännöksen tarkoituksena ei ollut estää porokarjan luovutus tilanteessa, jossa luovutettava porokarja on niin suuri, että ostaja voi harjoittaa poronhoitoa ammatikseen, kuten vähemmistöön jäänyt jäsen toteaa. Toisaalta voidaan sanoa, että vaikka etuosto-oikeuden käyttämistä voidaan perustella sillä, että paliskunnan poromäärää voidaan tätä kautta alentaa, tämä ei välttämättä tarkoita, että poromäärä myös käytännössä alenisi. Voi käydä myös niin, että sellaiset osakkaat, joilla on jo porokarja, joka riittää poronhoidon harjoittamiseen ammattimaisesti, lisäävät porojensa määrää. Tämä riippuu myös siitä, miten paliskunta lunastettujen porojen osalta menettelee.

²²³ Rovaniemen HaO 8.3.2002 nro 02/0112/1. HaO:n päätös oli äänestyspäätös.

Lapin paliskunnan osakas oli myynyt paliskunnan ulkopuoliselle henkilölle 22 eloporoa. Paliskunta oli päättänyt käyttää etuosto-oikeutta. Ostaja valitti päätöksestä. Valituskirjassa todetaan, että ostajalla ei ole ollut tarkoitus alkaa harjoittaa poronhoitoa vaan porokauppa on tehty ainoastaan palvelemaan matkailuyrityksen tarpeita. Tarkoituksena on ollut ostaa muutama poro, joita joko ostaja itse tai hänen palkkaamansa poromiehet voisivat esitellä ulkomaisille vieraille.

Paliskunta oli lausunnossaan todennut, että ostajan toimeentulolle poronhoidolla olisi vähäinen merkitys, hän ei tulisi osallistumaan poronhoitotöihin ja hänen poronomistuksensa rajoittaisi poronhoitoa ammatikseen harjoittavien poronhoitoa. Hänen poronsa myös otettaisiin huomioon paliskunnan eloporomäärää laskettaessa.

HaO hylkäsi valituksen. Päätöksen perusteluissa oikeus toteaa, että saantoluvan epäämisellä paliskunta on pyrkinyt vähentämään osakkaitten määrää voidakseen varata poronhoitoa ammatikseen harjoittaville osakkailleen mahdollisuuden niin suuren porokarjan pitämiseen, että heidän toimeentulonsa tulee turvatuksi.²²⁴

Hallinto-oikeuden mukaan paliskunnalla on oikeus käyttää etuosto-oikeutta, vaikka kysymys olisi vain yhtä poroa koskevasta kaupasta. Tällaisesta tilanteesta oli kysymys Muddusjärven paliskunnan päätöksestä tehdyssä valituksessa. Valittaja katsoi, että koska porokarjaan kuului vain yksi poro, kysymys oli käytännössä vain poromerkin luovuttamisesta, eikä tällainen luovutus voinut mitenkään huonontaa porotaloutta ammatikseen harjoittavien toimeentuloa. Valittaja kuitenkin kertoi, että hän oli harkinnut vähittäistä siirtymistä porotalouden harjoittajaksi. Porokarjan kasvattaminen tapahtuisi ostamalla poroja nykyisiltä ammattiporomiehiltä, jotka ikääntymisen tai muun syyn vuoksi halusivat luopua poronhoidosta. Tällöin kenenkään asema ei huonontuisi.

Oikeus hylkäsi valituksen. Oikeuden päätöksessä todetaan, että käyttämällä etuosto-oikeuttaan, paliskunta on pyrkinyt vähentämään osakkaitten määrää, voidakseen varata poronhoitoa ammatikseen harjoittaville osakkaille mahdollisuuden niin suuren porokarjan pitämiseen, että heidän toimeentulonsa tulee turvatuksi. Oikeuden mukaan paliskunta on tästä syystä voinut käyttää etuosto-oikeutta siitäkkin huolimatta, että kauppa käsitti vain yhden poron.²²⁵

Sattasniemen paliskunta oli päättänyt käyttää etuosto-oikeutta tilanteessa, jossa paliskunnan osakas oli myynyt porokarjansa ulkopuoliselle. Ostaja vetosi siihen, että paliskunta oli hyväksynyt 2000-luvulla useita porokauppoja. Paliskunta ei ollut käyttänyt etuosto-oikeutta, vaikka tämä olisi ollut mahdollista. Myyjä oli ostajan avopuolison isä ja myös avopuoliso omisti poroja paliskunnassa.

²²⁴ Rovaniemen HaO 13.10.2005 nro 05/0450/1.

²²⁵ Rovaniemen HaO 23.1.2001 nro 01/0026/1.

Antamassaan vastineessa paliskunta totesi, että eräessä valittajan yksilöimässä porokaupassa, kaupan hyväksymisen perusteena oli se, että ostajan osakkuus oli ”lähinnä symbolinen”. Toisessa tilanteessa ostaja oli poronhoitoa päätoimisesti harjoittaneen osakkaan avopuoliso. Kyseinen poronomistaja oli tosin ollut töissä muuallakin. Paliskunta viittasi myös siihen, että heille oli myöhemmin syntynyt yhteinen lapsi. Kolmannessa tapauksessa kaupan hyväksymisperuste oli ollut osakkaan sairaus. Osakas oli tarvinnut apua poronhoidossa. Paliskunta perusteli saantoluvan epäämistä myös sillä, että nyt käsillä olevassa tapauksessa valittaja sai toimeentulonsa muusta ammatista, eikä poronhoidolla ole merkitystä hänen toimeentulonsa kannalta.

HaO hylkäsi valituksen. Oikeuden päätöksessä todetaan, että kun otetaan huomioon paliskunnan vuosina 2000-2009 hyväksymistä porokaupoista esittämä selvitys, paliskunnan ei voida katsoa valittajan saantoluvan evätessään ”rikkoneen tasapuolisuuden periaatetta vastaan” tai muuten käyttäneen harkintavaltaansa muuhun kuin mihin se on ollut käytettävissä.²²⁶ Hallinto-oikeuden päätöksen lopputulosta voidaan myös perustellusti kritisoida. Kysymys on siis siitä, voidaanko katsoa, että paliskunta oli kohdellut osakkaita yhdenvertaisesti.

Paatsjoen paliskunnan päätöksestä tehdyssä valituksessa oli kysymys porojen luovuttamisesta testamentilla. Oikeus katsoi, että vaikka laissa ei nimenomaisesti säädetäkään, että etuosto-oikeus tulisi sovellettavaksi myös testamenttisaannon yhteydessä, testamentti voidaan rinnastaa lahjaluontoiseen luovutukseen. Oikeus katsoi, että paliskunnalla oli tällä perusteella oikeus käyttää etuosto-oikeutta. Paliskunnan päätös tuli kuitenkin kumotuksi siitä syystä, että paliskunta ei ollut päätöksessään perustellut sitä, miksi se käytti etuosto-oikeutta. Päätöksessä viitataan Hallintolain 45 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan päätös on perusteltava.²²⁷

3.17. Muutoksenhaku paliskunnan päätöksiin (44 §)

Paliskunnan kokouksen päätökseen poronomistaja saa hakea muutosta hallinto-oikeudelta, jos päätös loukkaa hänen oikeuttaan tai on syntynyt virheellisessä järjestyksessä taikka muutoin on lainvastainen (44,3 §). Vuodesta 2014 alkaen toimivaltainen hallinto-oikeus on ollut Oulussa sijaitseva Pohjois-Suomen hallinto-oikeus. Muutoksenhaussa noudatetaan 1.1.2020 voimaan tullutta lakia oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019). Poronhoitoa koskevien valitusten osalta keskeisin muutos aikaisempaan järjestelmään on korkeimpaan hallinto-oikeuteen tehtävän jatkovalituksen luvanvaraisuus.

²²⁶ Rovaniemen HaO 28.5.2010 nro 10/0272/1.

²²⁷ Pohjois-Suomen HaO 23.10.2019 nro 19/0431/2.

Poronhoitolain 44,2 §:n nojalla paliskunnan hallituksen päätökseen tyytymättömällä poronomistajalla on oikeus saattaa päätös paliskunnan kokouksen käsiteltäväksi. Tätä on vaadittava kirjallisesti poroisännältä kolmenkymmenen päivän kuluessa siitä, kun päätös on annettu tiedoksi 18 §:ssä tarkoitetussa paliskunnan kokouksessa.²²⁸

Paliskunnan hallituksen tekemästä päätöksestä ei siis voi valittaa suoraan hallinto-oikeuteen. Vätsärin paliskunnan osakas oli valittanut kahdesta paliskunnan hallituksen päätöksestä. Kysymys oli siitä, että kyseistä osakasta oli poroisännän toimesta kielletty osallistumasta paliskunnan poronhoitotoihin. HaO jätti valituksen tutkimatta. Perusteluissa oikeus viittasi lain poronhoitolain 44,2 §:n sanamuotoon ja totesi, että HaO ei ole toimivaltainen tutkimaan valitusta.²²⁹

Kuukkaan paliskunnan hallitus oli päättänyt, että peltovahinkoja ei korvata paliskunnan osakkaille. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä ja vaati, että paliskunnan hallituksen päätös kumotaan. HaO ei ratkaissut asiaa vaan siirsi sen paliskunnan poroisännälle, jonka tuli saattaa asia paliskunnan kokoukselle. Perusteena oli se, että päätöksestä ei oltu annettu muutoksenhakuohjausta, mistä syystä osakas oli virheellisesti valittanut asiasta hallinto-oikeuteen. Perusteluissa oikeus viittasi hallintomenettelylain 24 a, poronhoitolain 44,3 ja hallintolainkäyttölain 30 §:in.²³⁰

Vätsärin paliskunnan vuoden 2015 syyskokouksessa poroisäntä tiedotti paliskunnan hallituksen tekemistä päätöksistä. Tällöin tuli muun muassa esille, että paliskunnan hallitus oli valinnut paliskunnan tilintarkastajat. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä. Valittajan mukaan paliskunnan hallituksella ei ole oikeutta valita tilintarkastajia. HaO jätti valituksen tutkimatta. Perusteluissa oikeus viittasi 44,2 §:än. Oikeuden mukaan paliskunnan kokous on ainoastaan ottanut vastaan poroisännän tiedotteen. Oikeuden mukaan asiakohta ei näin ollen sisällä valituskelpoista päätöstä, josta voisi valittaa suoraan hallinto-oikeuteen.²³¹

3.17.1. Valitusaika

²²⁸ Sattasniemen paliskunnan osakas oli valittanut paliskunnan hallituksen päätöksestä LO:een. Oikeus jätti valituksen tutkimatta. Oikeuden perusteluissa viitattiin myös siihen, että asiassa annetun valitusosoituksen mukaan valitus tulee tehdä paliskunnan kokoukselle. Lapin LO 29.9.1992 nro 735.

²²⁹ Rovaniemen HaO 2.5.2011 nro 11/0152/1.

²³⁰ Rovaniemen HaO 30.4.2002 nro 02/0187/1. Ivalon paliskunnan hallitus oli päättänyt hyväksyä porokaupan. Asiasta hallinto-oikeuteen tehdyssä valituksessa oli vaadittu, ettei poromerkkiä hyväksytä pysyväksi merkiksi vaan hävitysajalle. HaO siirsi asian paliskunnan poroisännälle, jonka tuli saattaa asia paliskunnan kokouksen käsiteltäväksi. Rovaniemen HaO 25.6.2008 nro 08/0289/1.

²³¹ Pohjois-Suomen HaO 24.10.2016 nro 16/0810/2.

Osakas oli valittanut Sallan paliskunnan vuoden 1995 kevät- ja syyskokouksista. Antamassaan lausunnossa paliskunta oli katsonut, että valitukset oli tehty liian myöhään ja paliskunnan päätökset olivat lainvoimaisia.

LO totesi perusteluissaan, että poronhoitolain 44,3 §:n mukaan muutoksenhaussa sovelletaan tuolloin voimassa ollutta muutoksenhausta hallintoasioissa annettua lakia, jonka 8 §:n mukaan valitus on tehtävä 30 päivän aikana päätöksen tiedoksisaannista. Paliskunnan päätöksen tiedoksianto tulee tapahtua tiedoksiannosta hallinnossa annetun lain mukaisesti. Jollei paliskunta käytä haastetiedoksiantoa tai virallisessa lehdessä tapahtuvaa haastetiedoksiantoa, sen tulee antaa päätöksestään tieto postin välityksellä saantitodistusmenettelyä käyttäen. Koska valittaja ei ollut saanut päätöksestä tietoa siten kuin edellä oli kerrottu, valitusaika ei ollut alkanut kulua, eikä valitus ole myöhässä. LO hylkäsi paliskunnan väitteen.²³²

Osakas oli valittanut Näätämön paliskunnan ylimääräisessä kokouksessa tehdystä päätöksestä. Paliskunta katsoi, että valitus oli tehty myöhässä. LO totesi päätöksessään, että valitus on tehtävä 30 päivässä siitä päivästä, jolloin valittaja on saanut tiedon päätöksestä. LO:n mukaan päätökseen on liitettävä valitusosoitus. Mikäli tämä laiminlyödään, valitusajan alkaminen on luettava siitä ajankohdasta, jolloin valitusosoitus on tullut valittajan tietoon. LO toteaa, että koska valittaja ei ollut saanut tietoa paliskunnan päätöksestä, valitusaika ei ollut alkanut kulua, eikä valitusta ole tehty myöhässä. LO hylkäsi paliskunnan väitteen.²³³

Paliskunta teki kuitenkin jatkovalituksen KHO:en, joka kumosi ja poisti LO:n päätöksen ja jätti LO:lle tehdyn valituksen tutkimatta. Perusteluissa KHO totesi, että paliskunnan ylimääräisen kokouksen päätökset eivät loukkaa valituksen tehdyttä osakasta henkilökohtaisesti. Koska valittaja oli ollut asiamiehen välityksellä edustettuna paliskunnan kokouksessa, on valitusaika hänen osaltaan laskettava siitä, kun pöytäkirja on tarkastettu. Tällöin valitus oli tehty myöhässä ja se olisi tullut jättää tutkimatta.²³⁴

Valituksen myöhästymisestä koskevasta väitteestä oli kysymys myös Sattasniemen paliskunnan päätöksestä tehdyssä valituksessa. Paliskunta oli katsonut, että valitus on aiheeton koska kokouksesta oli kulunut jo 30 päivää siinä vaiheessa, kun valittaja pyysi otteen pöytäkirjasta. Päätöksessään oikeus viittasi Hallintolainkäyttölain 22 §:n, jonka mukaan valitus on tehtävä 30 päivässä päätöksen tiedoksisaannista ja 60 §:n, jonka mukaan päätöksen tiedoksianto on toimitettava postitse saantitodistusta vastaan, jos se koskee velvoittavaa päätöstä, jonka

²³² Lapin LO 15.6.1997 nro 15. Ks. kuitenkin KHO 8.9.2015 t. 2372, jossa viitattiin siihen, että valittaja oli ollut paikalla kokouksessa ja valitusaika oli kulunut umpeen.

²³³ Lapin LO 7.2.1996 nro 70.

²³⁴ KHO 24.5.1997 t. 1584.

muutoksenhakuaika alkaa kulua. Oikeuden mukaan valituksenalaista päätöstä ei ole kuitenkaan pidettävä sellaisena päätöksenä, joka on annettava todisteellisesti tiedoksi.

Oikeus toteaa, että koska valittaja oli ollut paikalla paliskunnan kokouksessa edustettuna asiamiehen välityksellä, valitusaika on laskettava siitä, kun pöytäkirja on tarkistettu. Oikeuden mukaan lisäedellytyksenä on kuitenkin se, että valituksenalaiseen päätökseen on liitetty lain mukainen valitusosoitus. Valitusosoituksen tulee sisältää Hallintolainkäyttölain 14 §:ssä määritellyt tiedot. Valittajalle toimitettuun pöytäkirjanotteeseen ei oltu liitetty valitusosoitusta. Kokouksessa ilmoitettu valitusosoitus oli taas ollut oikeuden mukaan puutteellinen ja harhaanjohtava muun muassa sitä syystä, että siinä ei ollut selvästi ilmoitettu valitusajan alkamiskohtaa. Oikeuden mukaan valitusaika ei ollut alkanut kulua ja se tutki valituksen.²³⁵

Valitusajan alkamisesta oli kysymys myös päätöksessä, joka koski Sallan paliskunnan päätöksestä tehtyä valitusta. Hallinto-oikeus toteaa, että valituskelpoinen päätös syntyy vasta kun pöytäkirja on asianmukaisesti allekirjoitettu ja tarkastettu. Valitusaika ei ala kulua ennen päätöksen syntymistä. Päätöksessä todetaan, että valitus oli tullut vireille 8.11.2010, jolloin siihen liitetyn valokopion mukaan kokouspöytäkirjan olivat allekirjoittaneet vain sihteeri ja 11.10.2010 toinen pöytäkirjantarkistajista. Paliskunta oli toimittanut 30.12.2010 HaO:lle kopion pöytäkirjasta, jossa oli myös puheenjohtajan ja toisen pöytäkirjantarkistajan allekirjoitukset. Koska näitä allekirjoituksia ei oltu kuitenkaan päivätty, pöytäkirjan lopullista valmistumisajankohtaa ei voida todeta. HaO katsoi valituksen saapuneen ajoissa.²³⁶

3.17.2. Tutkimatta jättäminen

Jo kumotun hallintolainkäyttölain 5,1 §:n mukaan päätöksellä, josta sai valittaa, tarkoitettiin toimenpidettä, jolla asia on ratkaistu tai jätetty tutkimatta. Saman pykälän 2. momentin mukaan valitusta ei saanut tehdä hallinnon sisäisestä määräyksestä, joka koski tehtävän tai muun toimenpiteen suorittamista.²³⁷

²³⁵ Rovaniemen HaO 15.3.2005 nro 05/0111/1. Valitusosoituksen virheellisyyksillä ei kuitenkaan ole merkitystä, mikäli valittaja on virheistä huolimatta toimittanut valituskirjelmän säädetyssä ajassa oikealle valitusviranomaiselle. Rovaniemen HaO 15.9.2008 nro 08/0432/1.

²³⁶ Rovaniemen HaO 30.9.2011 nro 11/0412/1. Ks. myös Rovaniemen HaO 22.2.2006 nro 06/0085/1 ja KHO 8.5.2007 t. 1199. Kaldoaivin paliskunnan mukaan paliskunnan kokous oli tehnyt pöytäkirjantarkistajien tarkastaman lisäyksen kokouksen pöytäkirjaan. Valittajien mukaan pöytäkirjaan käsin kirjoitettu teksti oli merkitty pöytäkirjaan myöhemmin. Kysymys oli siitä, oliko paliskunnassa tehty porojen vähentämistä koskeva päätös.

²³⁷ Nykyään sovelletaan lakia oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 808/19. Lain 6 §:n mukaan valittamalla saa hakea muutosta päätökseen, jolla viranomaisella on ratkaissut hallintoasian tai jättänyt sen tutkimatta. Valittamalla ei saa hakea muutosta päätökseen, joka koskee vain asian valmistelua tai täytäntöönpanoa.

Valitusoikeuden edellytyksenä on ensinnäkin se, että kysymys on päätöksestä. Käsivarren paliskunnan kokouksesta tehtyyn valitukseen annetusta päätöksestä käy selville, että kokouksen avaus, Paliskuntain yhdistyksen neuvojan käyttämä puheenvuoro, ilmoitusasiat ja kokouksen päättäminen eivät olleet asioita, joista olisi mahdollista valittaa.²³⁸

Pyhä-Kallion paliskunnan osakas oli valittanut siitä, että ns. kiintiökauppaa koskeva pöytäkirja oli paliskunnan kokouksessa luovutettu henkilölle, jolle sitä ei olisi valittajan mukaan tullut luovuttaa. Hallinto-oikeus jätti valituksen tutkimatta. Oikeuden mukaan kauppakirjan luovuttamisessa oli kysymys sellaisesta tosiasiallisesta toimesta, jonka moittiminen on hallinnollista kantelua, jonka käsitteleminen ei kuulu HaO:n toimivaltaan.²³⁹

Jokijärven paliskunnan vuoden 1993 syyskokous oli päättänyt, että tarhaporot luetaan talvella, mikäli siihen on tarvetta. Poroisäntä oli kevättalvella 1994 neuvoteltuaan neljän muun hallituksen jäsenen kanssa määrännyt tarhaporot luettavaksi. Kaksi osakasta oli kieltäytynyt tarhaporojen lukemisesta, minkä vuoksi poroisäntä oli toimeenpannut tarhaporojen lukemisen poliisin virkaavulla. Asia oli käsitelty vuoden 1995 kevätkokouksessa. Kokous oli päättänyt, että päätös porojen lukemisesta oli ollut laillinen ja täytäntöönpantavissa. Tästä päätöksestä valitettiin Oulun LO:en, joka kuitenkin katsoi, että porojen lukemisessa oli kysymys vuoden 1993 päätöksen täytäntöönpanosta, johon ei voida hakea muutosta valittamalla. Valitus jätettiin tutkimatta.²⁴⁰

Kaldoaivin paliskunta oli päättänyt syksyllä 2005 pitämässään ylimääräisessä kokouksessa pitää vuoden 2005 kevätkokouksessa tehdyn teurastussuunnitelman ennallaan. Kysymys oli siitä, onko tässä jälkimmäisessä päätöksessä kysymys valituskelpoisesta päätöksestä eli toimenpiteestä, jolla asia on ratkaistu eikä esimerkiksi hallinnon sisäisestä määräyksestä, joka koski tehtävän tai muun toimenpiteen suorittamista. Hallinto-oikeuden mukaan kysymyksessä oli ”teurastussuunnitelmaa koskeva uusi päätös, jolla teurastussuunnitelma on vahvistettu sisällöltään samanlaiseksi kuin toukokuussa vahvistettu teurastussuunnitelma”.²⁴¹ Teurastussuunnitelman vahvistamista koskeva päätös oli siis valituskelpoinen.

Vätsärin paliskunta oli hyväksynyt syyskokouksessaan toimintasuunnitelman kuluvalle poronhoitovuodelle. Paliskunnan osakas valitti päätöksestä. Oikeus totesi, että valittaja ei ollut näyttänyt, että toimintasuunnitelma sisältäisi paliskunnan osakkaita velvoittavia, sitovaksi tarkoitettuja määräyksiä. Oikeuden mukaan paliskunnan päätös oli luonteeltaan valmistelua ja se jätti tehdyn valituksen tältä osin tutkimatta.²⁴²

²³⁸ Rovaniemen HaO 15.9.2008 nro 08/0432/1.

²³⁹ Rovaniemen HaO 23.11.2011 nro 11/0558/1.

²⁴⁰ Oulun LO 7.8.1996 nro 500/II.

²⁴¹ Rovaniemen HaO 14.3.2006 nro 06/0130/1.KHO 8.5.2007 t. 1200: Ei muutosta.

²⁴² Lapin LO 11.4.1994 nro 361.

Valituskelpoinen ei ollut myöskään Näätämön paliskunnan päätös, jossa paliskunta oli päättänyt olla puoltamatta poromerkin hyväksymistä koskevaa hakemusta. Kysymys oli poronhoitoasetuksen 17 §:n 2 momentissa tarkoitettua, Paliskuntain yhdistykselle annettavasta lausunnosta. Oikeuden mukaan päätös ei sisältänyt sellaista lopullista ratkaisua, joista olisi mahdollista valittaa.²⁴³

Valituskelpoinen ei ollut myöskään Näkkälän paliskunnan yleisen kokouksen päätös, jossa päätettiin paliskunnan jakamisesta. HaO jätti valituksen tutkimatta sillä perustella, että paliskuntajaon muuttamista koskevan lopullisen päätöksen tekeminen kuulu poronhoitolain 6,3 §:n mukaan aluehallintoviraston päätösvaltaan. Kysymyksessä ei HaO:n mukaan ollut Hallintolainkäyttölain 5,1 §:ssä tarkoitettu päätös.²⁴⁴

Ivalon paliskunta oli päättänyt vuoden 2007 syyskokouksessa, että paliskunta suorittaa edelliseltä poronhoitovuodelta jääneiden ns. rästiporojen teurastamisen. Vähentämisen poronomistajan puolesta suorittaa paliskunta. Ensimmäisestä erotuksesta alkaen osakas ei saa jättää elämään poroa ennen kuin rästiporojen määrä tulee kokonaan teurastetuksi. Määrä oli vahvistettu paliskunnan kevätkokouksessa 2007.

Hallinto-oikeus jätti päätöksestä tehdyn valituksen tutkimatta. Perusteluissa oikeus viittasi hallintolain 5,1 §:ään, jonka mukaan päätöksellä, josta saa valittaa, tarkoitetaan toimenpidettä, jossa asia on ratkaistu tai jätetty tutkimatta.²⁴⁵ Oikeuden mukaan poronhoitolain 22,4 §:n nojalla tehdyssä päätöksessä oli siis kysymys täytäntöönpanosta eli asiasta, josta ei ole mahdollista valittaa. Rästien syntyneiden edellytyksenä oli ollut se, että rästit ovat syntyneet siinä vaiheessa, kun paliskunnassa oli ollut ylilukua tai kysymys oli ollut ns. ennakoivasta päätöksestä. HaO:n mukaan osakkaan oikeusturva ei enää tässä vaiheessa edellytä valitusoikeutta. Kysymys olisi vain siitä, että paliskunta toteuttaa syntyneiden rästien vähentämisen käytännössä.

²⁴³ Lapin LO 13.2.1992 nro 176. Samoin Lapin LO 8.11.1991 nro 1266. Ks. myös Lapin LO:n päätös 25.5.1991 nro 1266. Ks. myös Rovaniemen HaO 15.7.2004 nro 04/0385/1.

²⁴⁴ Rovaniemen HaO 12.7.2012 nro 12/0270/1. KHO 30.12.2013 t. 4117: ei muutosta. LO ei ottanut tutkittavakseen myöskään Näkkälän kokouksen päätöstä, jossa oli päätetty esittää Paliskuntain yhdistykselle määrättyä osakasta rajaidan korjausmieheksi. Oikeuden mukaan kysymys oli yksinomaan valmistelusta. Lapin LO 20.9.1990 nro 1097. Valmistelusta oli kysymys myös Näätämön paliskunnan päätöksestä, jossa esitettiin lähetystön lähettämistä Lapin lääninhallitukseen paliskunnan suurimman sallitun poroluvun korottamiseksi. Lapin LO 7.12.1989 nro 1305 ja 1405 sekä Kaldoaivin paliskunnan päätöksessä, jossa paliskunta oli päättänyt, että Metsähallituksen kanssa aletaan neuvottelemaan maa-alueen hankkimisesta siten, että pyritään tilisvaihtoon. Rovaniemen HaO 15.4.2002 nro 02/0161/1.

²⁴⁵ Rovaniemen HaO 19.10.2007 07/0533/1.

Asiasta tehtiin kuitenkin jatkovalitus KHO:een, joka kumosi HaO:n päätöksen. KHO:n päätös oli äänestyspäätös. Vähemmistö eli esittelijä ja kaksi oikeusneuvosta olisivat hyväksyneet HaO:n päätöksen. Enemmistö eli kolme oikeusneuvosta palauttivat asian hallinto-oikeudelle. Enemmistön perustelut olivat varsin suppeat. Niissä ainoastaan todetaan, että paliskunnan kokous on viitannut 22,4 §:n ja päättänyt myös tavasta, jolla paliskunta toteuttaa pakkoteurastuksen ja että tällaista poronhoitovuotta 2006-2007 koskevaa päätöstä paliskunta ei ole asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan aikaisemmin tehnyt. Tämän jälkeen todetaan, että ”näissä oloissa paliskunnan yleisessä syyskokouksessa tekemä päätös ei ole yksinomaan porojen vähentämistä koskevan päätöksen täytäntöönpanoa vaan Hallintolainkäyttölain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu valituskelpoinen päätös”.²⁴⁶

Poronhoitolain 22,4 §:n tulkinnan kannalta KHO:n linjauksesta voidaan todeta ensinnäkin se, että kysymyksessä oli äänestyspäätös. Enemmistön kanta asiaan oli se, että vaikka rästit olivat syntyneet lainvoimaisten päätösten seurauksena, kysymys ei ollut pelkästään täytäntöönpanosta. Poronhoitolain 22,4 §:ssä säädetään porojen vähentämisestä ”poronomistajan puolesta” mutta tässä lainkohdassa ei käsitellä sitä, miten tämä vähentäminen konkreettisesti tapahtuu. On mahdollista, että KHO:n enemmistö lähti siitä, että päätös, jossa ensimmäistä kertaa konkreettisesti päätettiin, miten vähentäminen toteutetaan, ei ole pelkästään aikaisempien päätösten täytäntöönpanoa koskeva päätös, vaan sisältää päätöksen, jonka oikeellisuutta ei ole aikaisemmin ollut mahdollisuutta saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi.

Kun asia tuli hallinto-oikeudessa uudelleen käsiteltäväksi, oikeus käsitteli asian mutta hylkäsi valituksen.²⁴⁷ Hallinto-oikeudessa hävinneet osakkaat valittivat kuitenkin asiasta uudelleen KHO:een, vaatiin paliskunnan ja hallinto-oikeuden päätösten kumoamista. KHO kuitenkin hylkäsi valituksen. KHO katsoi, että paliskunta oli voinut poronhoitolain 22,4 § huomioon ottaen päättää, että paliskunta suorittaa porojen vähentämisen poronomistajien puolesta.²⁴⁸

Vuonna 2009 annetussa HaO:n päätöksessä oli kysymys poronhoitolain 52 §:ssä säädetystä valvontavelvollisuuden toteuttamisesta. Lääninhallituksen antamassa päätöksessä oli todettu, että ”merkintätilaisuuksien yhteydessä on tarkoituksenmukaista erottaa tokkakuntien porot toisistaan”. Kysymys ei kuitenkaan HaO:n mukaan ollut hallintolainkäyttölain 5 §:ssä tarkoitettua valituskelpoisesta päätöksestä, vaan kysymys on ainoastaan lääninhallituksen valvontavelvollisuuden nojalla antamasta suosituksesta tai ohjeesta. HaO ei tutkinut asiassa tehtyä valitusta.²⁴⁹

²⁴⁶ KHO 2.4.2008 t. 679.

²⁴⁷ Rovaniemen HaO 15.8.2008 08/0390/1.

²⁴⁸ KHO 11.2.2011 t. 308.

²⁴⁹ Rovaniemen HaO 26.10.2009 nro 09/0524/1.

Oikeuskäytännöstä löytyy myös päätöksiä, joissa valitus on jätetty tutkimatta sillä perusteella, että kysymys ei ole hallinto-oikeuden vaan yleisen alioikeuden toimivaltaan kuuluvasta asiasta. Hossan Irnin paliskunta oli syyskokouksessaan päättänyt, että erään osakkaan ”pilttamerkillä merkityt porot ovat paliskunnan poroja ja niistä hänelle esitetään korvausvaatimus porojen hinnan ollessa 350 euroa”. Oikeus viittasi perusteluissaan hallintolainkäyttölain 5,1 §:n.²⁵⁰

3.17.3. Päätöksen kumoaminen

Paliskunnan kokouksen päätös tulee kumota, mikäli se katsotaan lain vastaiseksi. Päätöstä ei sen sijaan voida kumota sillä perusteella, että sitä voidaan pitää epätarkoituksenmukaisena. Monessa tapauksessa kysymys on ollut siitä, että paliskunnan päätöksestä on valitettu sillä perusteella, että päätös ei ole tarkoituksenmukainen.²⁵¹

Paliskunnan tekemä päätös voidaan kumota, jos se on niin puutteellisesti valmisteltu ja niin epäselvä, että paliskunnan hallitukselta puuttuvat edellytykset päätöksen täytäntöönpanoon. Tällaisesta tilanteesta oli kysymys Oranimen paliskunnan vuonna 1991 tehdyssä kokouksessa, jossa paliskunta oli päättänyt, että tulevan poronhoitovuoden aikana ettotyöt ja vasanleikko suoritetaan urakkatyönä ja että tätä tarkoitusta varten talousarvioon oli otettu 400 000 markan määräraha. Tarkemmat toimintaohjeet kuitenkin puuttuivat. Tehdyn valituksen seurauksena LO palautti asian paliskunnalle uudelleen käsiteltäväksi.²⁵²

Vätsärin paliskunta oli päättänyt, että jos osakas ei itse osallistu vasojen kesämerkintään, häneltä peritään merkitsemismaksua 50 markkaa/vasa. Asiasta tehdyn valituksen seurauksena LO toteaa, että talkootyölle on tunnusomaista, että se tehdään paliskunnan osakkaitten yhteiseksi hyväksi. Tässä tapauksessa vasanmerkintätyö on kuitenkin tullut joidenkin osakkaitten hyväksi, että merkintämaksut on kuitattu työllä suoritetuksi. Tällöin vasanmerkintätyö on katsottava pikemminkin palkkatyöksi. Palkan määräytymisperusteet kuitenkin puuttuvat. Oikeuden mukaan valituksenalaista päätöstä on pidettävä niin epäselvänä, että se on katsottava lainvastaiseksi. LO kumosi päätöksen tällä perusteella.²⁵³

²⁵⁰ Oulun HaO 16.9.2010 nro 10/0445/1.

²⁵¹ Kaksi Käsivarren paliskunnan osakasta oli valittanut siitä, että paliskunta ei ollut hyväksynyt poroaidan rakentamista. LO päätöksessä todetaan: ”mitä sitten tulee vaatimukseen siitä, että LO tutkisi valituksenalaisten päätösten tarkoituksenmukaisuuden, niin koska LO:n toimivaltaan ei kuulu paliskunnan päätösten tarkoituksenmukaisuuden tutkiminen, niin LO jättää asian tältä osin tutkimatta.” Lapin LO 29.5.1998 nro 314.

²⁵² Lapin LO 13.2.1992 nro 177.

²⁵³ Lapin LO 11.4.1994 nro 363. Rovaniemen HaO kumosi Sallivaaran paliskunnan kokouksen päätöksen sillä perusteella, että vaaliin liittynyt äänestysmenettely oli ollut niin puutteellinen ja epäselvä, että päätöksen voidaan katsoa syntyneen virheellisessä järjestyksessä. Rovaniemen HaO 19.7.2006 nro 06/0428/1. Ks. myös Kuukkaan paliskunnan kokouksesta tehty valitus. Lapin LO 6.3.1998 nro 123.

Kaldoaivin paliskunta oli valinnut poroisännän, varaisännän ja hallituksen jäsenen äänestyksen jälkeen. Hallinto-oikeus kuitenkin kumosi tämän päätöksen. Oikeuden mukaan kaikkien osakkaitten osalta ei ole mahdollista päätellä, onko heidän äänestysluetteloon merkitty äänimäärä vastannut poroluetteloon merkittyä lukuporomäärää. Lisäksi oikeus toteaa, että asiakirjojen valossa kiistatonta ei ollut myöskään se, kuka äänioikeutta oli käyttänyt. Oikeuden mukaan äänestysmenettely oli ollut niin puutteellista ja epäselvää, että päätös oli syntynyt virheellisessä järjestyksessä.²⁵⁴

3.18. Valvonta (52 §)

Poronhoitolan 52,2 §:ssä säädetään, että jos paliskunta tahallaan laiminlyö noudattaen sen toimintaa koskevia säännöksiä tai määräyksiä, tulee Lapin aluehallintoviraston sakon uhalla tai uhalla, että tekemättä jätetty työ suoritetaan paliskunnan kustannuksella, määrätä oikaistavaksi se, mitä oikeudettomasti on tehty tai laiminlyöty. Aikaisemmin toimivalta tässä asiassa kuului Lapin lääninhallitukselle. Uhkasakon asettamiseen ja sen täytäntöönpanoon liittyviä päätöksiä on käsitelty jo edellä, kohdassa 3.10.12.2.

Lapin lääninhallitus oli 17.9.2009 antamallaan päätöksellä velvoittanut merkitsemään ns. Kova-Labban tokkakunnan alueella olevat, ns. Vasaran tokkakunnan vasat 5.10.2009 mennessä. Lisäksi päätöksessä todetaan, että mikäli merkitsemistä ei suoriteta määräaikaan mennessä Lapin lääninhallitus oikeuttaa Vasaran tokkakuntaan kuuluvan poromiehen suorittamaan merkinnät paliskunnan kustannuksella.

Rovaniemen HaO hylkäsi Käsivarren paliskunnan hakemuksen täytäntöönpanon kieltämisestä.²⁵⁵ HaO:n mukaan lääninhallitus ei ole kuitenkaan vielä tässä vaiheessa voinut määrätä teettämishakua täytäntöön pantavaksi eikä Vasaran tokkakuntaan kuuluvaa poromiestä suorittamaan merkintää paliskunnan kustannuksella. Tältä osin oikeus viittasi uhkasakkolain 15,1 ja 10,1 §:iin.²⁵⁶ Asiassa tehdyn jatkovalituksen seurauksena KHO kielsi päätöksen täytäntöönpanon siltä osin kuin Vasaran tokkakuntaan kuuluva poromies oli oikeutettu suorittamaan merkinnät Käsivarren paliskunnan kustannuksella.²⁵⁷

²⁵⁴ Rovaniemen HaO 11.4.2003 nro 03/0176/1.

²⁵⁵ Rovaniemen hallinto-oikeuden välipäätös 24.9.2009 nro 09/0443/1.

²⁵⁶ Rovaniemen HaO 26.10.2009 nro 09/052471.

²⁵⁷ KHO 1.10.2009 t. 2421.

